



**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN POLİTİK OKURYAZARLIK
KAVRAMLARINA İLİŞKİN BİLİŞSEL YAPILARININ KELİME
İLİŞKİLENDİRME TESTİ (KİT) ARACILIĞIYLA İNCELENMESİ**

Mehmet Yavaş

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN, 2021

TELİF HAKKI VE FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Mehmet

Soyadı: YAVAŞ

Bölümü: Sosyal Bilgiler Eğitimi

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Ortaokul Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Kavramlarına İlişkin Bilişsel Yapılarının Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) Aracılığıyla İncelenmesi

İngilizce Adı: Investigation of Middle School Students' Cognitive Structures Regarding Political Literacy Concepts Through the Word Association Test (WAT)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Mehmet Yavaş

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Mehmet YAVAŞ tarafından hazırlanan ‘‘Ortaokul Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Kavramlarına İlişkin Bilişsel Yapılarının Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) Aracılığıyla İncelenmesi’’ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Bülent AKBABA

(Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Bülent AKSOY

(Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI

(Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Kastamonu Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 11 / 06 /2021

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN POLİTİK OKURYAZARLIK
KAVRAMLARINA İLİŞKİN BİLİŞSEL YAPILARININ KELİME
İLİŞKİLENDİRME TESTİ (KİT) ARACILIĞIYLA İNCELENMESİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

**Mehmet Yavaş
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HAZİRAN, 2021**

ÖZ

Bu araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık kavramlarına yönelik bilişsel yapılarını ve var olan kavram yanlışlarını tespit etmektir. Betimsel tarama modelinde yürütülen araştırmanın veri toplama aracı olarak Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Ankara ilinin merkez ilçelerinde yer alan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 6 ortaokuldaki 230 (126 Erkek – 104 Kadın) 7. Sınıf öğrencisinden veri toplanmıştır. Öğrencilerin Politik Okuryazarlık konusundaki bilişsel yapıları “Devlet, Demokrasi, Hükümet, Seçim, Kamuoyu, Hak, Muhalefet, Özgürlük, Cumhuriyet, İdeoloji ve Sorumluluk” anahtar kavramlarına ilişkin verdikleri cevap kelimelerle incelenmiştir. Öğrencilerin anahtar kavramlara yönelik cevap kelime ilişkilendirmesi; devlet anahtar kavramı için vatan, demokrasi, hak ve cumhuriyet anahtar kavramları için özgürlük, hükümet anahtar kavramı için devlet, seçim ve parti anahtar kavramları için oy, kamuoyu anahtar kavramı için halk, muhalefet anahtar kavramı için karşıtlık, özgürlük anahtar kavramı için hak, ideoloji anahtar kavramı için düşünce, sorumluluk anahtar kavramı için ders çalışmak olarak yer almıştır. Verilerin analizinde öğrencilerin anahtar kavramlara vermiş oldukları cevap kelimelerin frekans tabloları oluşturulmuş ve kesme noktaları tespit edilerek kavram ağları oluşturulmuştur. Ayrıca öğrencilerden Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) içerisinde yer alan her anahtar kavram için bilişsel yapılarını ortaya çıkartmak amacıyla bir adet cümle yazmaları istenmiştir. Anahtar kavramlara yönelik yazmış oldukları cümleler; bilimsel bilgi içeren cümleler, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümleler ve kavram yanlışlığı içeren cümleler olarak gruplara ayrılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin bilimsel olmayan ya da

yüzeysel bilgilerinin çoğunlukta olduğu bununla birlikte cumhuriyet ve kamuoyu kavramlarına yönelik kavram yanlışlarının olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Politik Okuryazarlık, Ortaokul, Öğrenci

Sayfa Adedi: 128

Danışman: Prof. Dr. Bülent AKBABA

**INVESTIGATION of MIDDLE SCHOOL STUDENTS' COGNITIVE
STRUCTURES REGARDING POLITICAL LITERACY CONCEPTS
THROUGH THE WORD ASSOCIATION TEST (WAT)
(M.S. Thesis)**

**Mehmet Yavaş
GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
JUNE, 2021**

ABSTRACT

This study aims to determine the cognitive structures and existing misconceptions of secondary school students regarding political literacy concepts. The Word Association Test (WAT) was used as the data collection tool in the research, for which the descriptive model was carried out. As part of the study, the data was collected from 230 (126 Male - 104 Female) 7th-grade students at the middle schools in the central districts of the province of Ankara that are affiliate with the Ministry of National Education. Students' cognitive structures regarding the subject of Political Literacy were analyzed through their responses to the key concepts of "State, Democracy, Government, Election, Public Opinion, Right, Opposition, Freedom, Republic, Ideology, and Responsibility." The word associations in the students' responses for the key concepts took place as the homeland for the key concept of state; freedom for the key concepts of democracy, right, and republic; state for the key concept of government; vote for the key concepts of election and party; people for the key concept of the public; dissent for the key concept of opposition; right for the key concept of freedom; thought for the key concept of ideology; and studying for the key concept of responsibility. In the data analysis, the frequency tables of the students' responses to the key concepts were formed, and concept networks were created by determining cut-off points. In addition, students were asked to write a sentence for each key concept in the Word Association Test (WAT) to reveal their cognitive structures. The sentences that the students wrote down regarding the key concepts were categorized as sentences with scientific information, sentences with unscientific or superficial information, and sentences with a misconception. The research results showed that the students' non-scientific or

superficial information formed the majority, and the participants also had misconceptions about the concepts of the republic and public opinion.

Key Words: Social Studies, Political Literacy, Middle School, Student

Page Number:128

Supervisor: Prof. Dr. Bülent AKBABA

Aileme...

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans tez sürecim boyunca her zaman desteğini hissettiğim çok kıymetli danışmanın Prof. Dr. Bülent AKBABA'ya, tez jürimde yer alan ve çok değerli katkılarını sunan Prof. Dr. Bülent AKSOY ve Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI'ya, her zaman desteğini ve yönlendirmesini gördüğüm hocam Doç. Dr. Ercenk HAMARAT'a, hayatta geç tanıdığım ancak yanımda olmalarından her zaman kıvanç ve mutluluk duyduğum dostlarım Oğuz KORKMAZ ve Mustafa ALTUNEL'e ve son olarak bu günlere ulaşmamda büyük emekleri olan haklarını sonsuza kadar ödeyemeyeceğim kıymetli aileme sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.	xvi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi.....	4
1.3.Alt Problemler	4
1.4. Araştırmanın Amacı	4
1.5. Araştırmanın Önemi.....	4
1.6.Varsayımlar	6
1.7.Sınırlılıklar.....	6
1.8. Tanımlar	6
BÖLÜM II.....	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Vatandaşlığın Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi.....	8
2.1.1.Antik Yunan Site Devletlerinde Vatandaşlık	9
2.1.2. Roma Dönemi'nde Vatandaşlık.....	10

2.1.3. Ortaçağ Döneminde Vatandaşlık	11
2.1.4. Aydınlanma ve Modern Dönemde Vatandaşlık	12
2.2. Türkiye’de Vatandaşlığın Gelişimi.....	14
2.2.1. Osmanlı Dönemi’nde Vatandaşlık	14
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi’nde Vatandaşlık	15
2.3. Aktif Vatandaşlık ve Sivil Toplum	18
2.4. Politik Sosyalleşme.....	21
2.4.1. Politik Eğitim.....	22
2.4.2. <i>Politik Okuryazarlık</i>	25
2.5. Politik Okuryazarlık ile İlgili Kavramlar	28
2.5.1. Devlet.....	29
2.5.2. Demokrasi.....	29
2.5.3. Hükümet	30
2.5.4. Seçim	31
2.5.5. Kamuoyu.....	31
2.5.6. Hak	32
2.5.7. Muhalefet	32
2.5.8. Özgürlük	33
2.5.9. Cumhuriyet.....	33
2.5.10. İdeoloji	34
2.5.11. Parti.....	34
2.5.12. Sorumluluk	34
III. BÖLÜM	37
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	37
3.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	37
3.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	40
BÖLÜM IV	43
YÖNTEM.....	43
4.1. Araştırma Modeli.....	43
4.2. Çalışma Grubu	43

4.3. Veri Toplama Aracı	44
4.3.1. Kelime İlişkilendirme Testi (KİT)	44
4.4. Verilerin Analizi	46
BÖLÜM V	47
BULGULAR	47
5.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	47
5.1.1. KN 150 ve Üzeri Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular	49
5.1.2. KN 120 – 149 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular	50
5.1.3. KN 100 – 119 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular	51
5.1.4. KN 80 - 99 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular	53
5.1.5. KN 60 - 79 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular	55
5.1.6. KN 40 - 59 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular	57
5.1.7. KN 30 - 39 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular	60
5.1.8. KN 20 - 29 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular	63
5.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	66
5.2.1. Devlet Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	66
5.2.2. Demokrasi Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	67
5.2.3. Hükümet Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	67
5.2.4. Seçim Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	68
5.2.5. Kamuoyu Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	68
5.2.6. Hak Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	69
5.2.7. Muhalefet Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	69
5.2.8. Özgürlük Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	70
5.2.9. Cumhuriyet Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	70
5.2.10. İdeoloji Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	71
5.2.11. Parti Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	71
5.2.12. Sorumluluk Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler	72
BÖLÜM VI	73
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	73
6.1. Sonuç ve Tartışma	73

6.2. Öneriler	81
KAYNAKLAR.....	82
EKLER.....	94
EK-1 Araştırma İzni	95
EK-2 Etik Kurul İzni.....	96
EK-3 Kelime İlişkilendirme Testi (KİT).....	97

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Sivil Toplum ve İdeolojik Toplum Arasındaki Farklar</i>	19
Tablo 2. <i>Politik Okuryazarlık Ağacı</i>	36
Tablo 3. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Dağılımları</i>	43
Tablo 4. <i>Anahtar Kavramlara Yönelik Verilen Cevap Kelime Sayıları</i>	47
Tablo 5. <i>Anahtar Kavramlara Yönelik Toplam Cevap Sayısı ve Oranları</i>	48
Tablo 6. <i>Kavramlarla İlgili Kurulan Cümlelerin Frekans Tablosu</i>	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. KN 150 ve üzeri cevap kavramlardan oluşan kavram ağı.....	49
Şekil 2. KN 150 ve üzeri cevap kavramların frekans dağılımı	49
Şekil 3. KN 120 – 149 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı.....	50
Şekil 4. KN 120 – 149 arası cevap kavramların frekans dağılımı.....	50
Şekil 5. KN 100 – 119 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı.....	51
Şekil 6. KN 100 – 119 arası cevap kavramların frekans dağılımı.....	52
Şekil 7. KN 80 – 99 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı.....	53
Şekil 8. KN 80 – 99 arası cevap kavramların frekans dağılımı.....	54
Şekil 9. KN 60 – 79 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı.....	55
Şekil 10. KN 60 – 79 arası cevap kavramların frekans dağılımı.....	56
Şekil 11. KN 40 – 59 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı.....	57
Şekil 12. KN 40 – 59 arası cevap kavramların frekans dağılımı.....	58
Şekil 13. KN 30 – 39 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı.....	60
Şekil 14. KN 30 – 39 arası cevap kavramların frekans dağılımı.....	61
Şekil 15. KN 20 – 29 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı.....	63
Şekil 16. KN 20 – 29 arası cevap kavramların frekans dağılımı.....	64

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

f:	Frekans
KİT	Kelime İlişkilendirme Testi
KN	Kesme Noktası
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜBA:	Türkiye Bilimler Akademisi
TYÇ:	Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, önemine, sınırlılıklarına ve varsayımlarına yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde işlemesi insanların birbirleri ile güçlü bağlar kurmalarına ve ortak çıkarlar etrafında kenetlenmelerine dayanır. Bu güçlü bağlar ve ortak bilinç ortamını sağlamanın yolu toplumda yer alan bireylerde vatandaşlık ve demokrasi bilincinin geliştirilmesi ile mümkündür. Çünkü sağlıklı bir vatandaşlık ve demokrasi bilincine sahip olan bir birey toplumsal birlikteliğin önemine inanmış ve bunu eylemleri yoluyla da gösterme gayreti içerisinde olmaktadır.

Demokrasi ortaya çıktığı Antik Yunan site devletlerinden günümüze kadar üzerinde en fazla tartışılan kavram olmuştur. Demokrasinin temelinde yatan devlet yönetimine katılım sağlama sorunu Antik Yunan kent devletlerinde ortaya çıkmıştır ve günümüze kadar da demokrasi kavramı üzerine tartışmalar canlılığını koruyarak devam etmektedir (Eroğul, 1999). Demokrasi her ne kadar Antik Yunan site devletlerinde ortaya çıkmış olsa da günümüzde kullandığımız biçimine kavuşması ancak 20. Yüzyılda gerçekleşebilmiştir (Dahl, 2019, s. 9; Tilly, 2014, s. 57). Demokrasi konusunda yapılan tartışmaların ana eksenine bakıldığında demokrasinin artık sadece bir yönetim sistemi olmanın ötesinde hem ekonomik hem de sosyal yönden insan refahına ve ülke gelişmelerine katkı sağladığı gerçeğidir (Acemoğlu & Robinson, 2013; Acemoğlu & Robinson, 2020; Boix, 2011). Bu nedenle demokrasi konusunda ortaya atılan ve uygulamaya konulan pek çok fikir ve projenin ana eksenini demokrasinin gerçek anlamda işlevsel ve toplum yararına işleyen bir sistem olması için neler yapılması gerektiği üzerinedir. Bu noktada kilit unsuru oluşturan

bireylerdir. Çünkü etkili diktatörlüklerin büyük liderler gerektirdiği gibi etkili demokrasiler de büyük yurttaşlara ihtiyaç duyar. Ancak insanların yurttaş olarak doğmadıkları, etkili bir yurttaşlık eğitiminin ve siyasal katılımın sonucunda yurttaş oldukları unutulmamalıdır (Barber, 1995, s. 18-19).

Her ne kadar günümüzde en geçerli ve kabul gören yönetim biçimi olarak pek çok ülke tarafından demokrasi tercih edilmiş olmasına karşılık demokrasi, insan hak ve özgürlükleri günümüzde sıkıntılı bir süreçten geçmektedir. 2001 yılından bugüne kadar ilk kez dünyadaki otoriter ülke sayısı demokratik ülke sayısından daha fazla durumdadır (Lührmann & Lindberg, 2019; Maerz, Lührmann, Hellmeier, Grahn, & Lindberg, 2020). Daha önemlisi bu otoriter yönetimlere karşı düzenlenen kitle eylemleri 2009 ve 2019 yılları arasında %17 oranında bir artış göstermiştir (Variety of Democracy (V-Dem) Institute at the University of Gothenburg, 2020; Brannen, Haig, & Schmidt, 2020). Bu durum aynı zamanda göstermektedir ki demokrasinin yara alması toplumsal düzen üzerinde de yıkıcı etkilere yol açmaktadır. Dikkat çeken nokta bu otoriterleşmeye ve demokrasinin gerilemesine yol açan çoğu durumun demokratik yöntemlerle göreve gelen ve demokratik yollarla varlığını sürdüren yöneticilerden kaynaklı olmasıdır (Levitsky & Ziblatt, 2018; Repucci, 2020). Özellikle batı ülkelerinin demokratik sistemlerini ve varlıklarını koruyan kurumlar yüzlerce yılda kurulmuş olmasına karşılık zarar görüp yıkılmaları sadece onlarca yıl sürmektedir (Zakaria, 2014, s. 257). Bu durumun başlıca nedeni demokrasinin sadece oy kullanmaya indirgenmesinden kaynaklıdır. Ancak oy kullanmak tek başına demokrasinin gerekliliği değildir ve seçimler tek başlarına sağlıklı bir demokrasi üretemezler. Zakaria (1997)'ya göre sadece oy kullanma yöntemiyle demokrasinin işleyişini devam ettirmek çabası zamanla özgürlüklerin baskılandığı illiberal demokrasiyi doğurmaktadır. Bu nedenle sağlıklı ve işleyen bir demokrasinin ortaya çıkabilmesi ve daha önemlisi korunarak varlığını sürdürebilmesi hak ve sorumluluklarının bilincinde olan ve bunları belirli bir bilgi ve beceri örüntüsü dâhilinde kullanmasını bilen aktif ve katılımcı vatandaşlar yetiştirilmesine bağlıdır. Vatandaş olmak aynı zamanda, insanın kendisini insan haklarına saygı duyan ve fikirlerle çıkarların temsiline olanak veren kurumların iyi işleyebilmesinden sorumlu tutmaktır (Touraine, 1995, s. 364).

Dünya üzerinde devam eden bu olumsuz gidişattan etkilenen ülkelerden birisi de Türkiye'dir (Özbudun, 2015; Öktem & Akkoyunlu, 2016; Esen & Gümüşçü, 2016). Bu nedenle sadece diğer ülkelerin değil Türkiye'nin de bu duruma yönelik adımlar atması gerekmektedir. Bu soruna yönelik yapılacak temel eylem etkin vatandaşlık bilincine sahip

olan katılımcı ve sorgulayıcı bireyler yetiştirmektir. Her ülkenin kendi hedef ve değerleri doğrultusunda yetiştirmek istediği vatandaş profili bulunmaktadır. Bu amaçla yetiştirilmesi hedeflenen insan tipi ülkeler ve toplumlar arasında farklılık göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin de kendi hedefleri doğrultusunda yetiştirmek istediği ideal vatandaş tipi anayasada belirtilmiş, hak ve sorumlulukları güvence altına alınmıştır. Devletin ihtiyaç duyduğu insan tipini yetiştirmek için kullanacağı temel araç ise eğitimidir (Akın & Arslan, 2014; Tezcan, 2015; Erden, 2008, s. 64-65). Eğitim sistemi ile ülkenin ihtiyacına uygun modern vatandaşın sahip olması gereken özellikleri kazandıracak olan en uygun ders sosyal bilgiler dersidir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları kapsamında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını seven, haklarını bilen ve kullanan sorumluluk sahibi, milli bilince sahip vatandaşlar olarak yetiştirmelerinin amaçlandığı belirtilmiştir. Ayrıca katılımın önemine inanan, kişisel ve toplumsal sorunlara yönelik görüş bildiren insan hakları, demokrasi, laiklik, cumhuriyet ve ulusal egemenlik gibi kavramların tarihsel gelişim sürecini ve günümüzde ne anlam ifade ettiğinin bilincinde olarak yaşamlarını buna göre düzenlemeleri gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2018, s. 8). Bu sebeple sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere gerekli olan vatandaşlık görev ve sorumlulukları erken yaşlardan itibaren kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu sorumlulukların başında ise siyasal sorumluluklar gelmektedir. Çünkü yurttaşlık düşüncesi temel olarak herkesin siyasal sorumluluğunu bildirir (Touraine, 1997, s.104). Demokrasinin zarar gördüğü ve toplumsal huzurun bozulduğu durumlarda demokrasiyi koruyacak kurumların da yara almasından dolayı demokrasi savunmasız duruma gelmektedir. Bu noktada sivil toplum ve onun ana unsurunu oluşturan vatandaşlar demokrasiyi koruma misyonunu üstlenmektedirler. Ancak bu korumacı tutum bilinçli bir koruma düşüncesi kapsamında olmalıdır aksi durumda kaos ortamının oluşması da kaçınılmazdır.

Advisory Group on Citizenship (1998) etkili vatandaşlık eğitiminin üç aşamasından bahsetmektedir. Bunlar; ahlaki ve toplumsal sorumluk, sosyal katılım ve politik okuryazarlıktır. Politik okuryazarlık bireyin sahip olduğu bilgileri beceri haline getirmesi ve yaşamı boyunca aktif olarak kullanmasını gerektiren bir durumdur. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da öğrencilere kazandırılması beklenen beceriler arasında yer alan politik okuryazarlık becerisi bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gereken beceriler arasındadır (MEB, 2018, s. 9). Politik okuryazarlık becerisinin öğretimi konusunda temel nokta ise kavramlardır. Bu nedenle öğrencilerin politik okuryazarlık

becerisi kapsamında yer alan kavramlara yönelik bilişsel yapılarının ortaya çıkartılmasının bireylere daha sağlıklı ve etkili beceri kazandırma noktasında önemli olacağı düşünülmektedir.

1.2. Problem Cümlesi

Ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık kavramlarına yönelik bilişsel yapıları nelerdir?

1.3.Alt Problemler

1. Ortaokul öğrencilerinin “Devlet, Demokrasi, Hükümet, Seçim, Kamuoyu, Hak, Muhalefet, Özgürlük, Cumhuriyet, İdeoloji, Parti, Sorumluluk” kavramına yönelik bilişsel yapıları nelerdir?
2. Ortaokul öğrencilerinin “Devlet, Demokrasi, Hükümet, Seçim, Kamuoyu, Hak, Muhalefet, Özgürlük, Cumhuriyet, İdeoloji, Parti, Sorumluluk” kavramına yönelik kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanılgıları nelerdir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, politik okuryazarlık becerisi ile ilgili kavramların kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla öğrencilerin zihninde oluşturduğu bilişsel yapıyı ve kavram yanılgılarını tespit etmektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Kişi hak ve hürriyetlerinin korunması ve temsiliyetlerinin sağlanabilmesi noktasında sivil toplum hayati bir görev üstlenmektedir. Özellikle siyasal yaşama aktif katılımın sağlanabilmesi ve bu katılım sonucunda toplumsal ve siyasal yaşamda meydana gelecek olumlu değişimler bireylerde ortak sivil toplum bilincinin sağlanabilmesi sayesinde mümkündür.

Ancak Türkiye’de sivil toplumun gerçek anlamda var olduğunu ve bireyler tarafından sahiplenildiğini söyleyebilmemiz pek mümkün değildir. Bunun en temel göstergesi demokrasiye geçiş sürecinde görülmektedir. Türkiye’nin demokrasiye geçiş süreci belli bir sosyal sınıf ya da toplumdan gelen talep doğrultusunda değil, çağdaşlaşmanın gereği olarak düşünülmüştür (Heper, 2006). Bu durumun yansıması olarak vatandaşlara haklarından

daha çok sorumlulukları hatırlatılmakta ve haklara sahip olmalarının ön koşulu olarak sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiği hatırlatılmaktadır (KONDA ve İstanbul Politikalar Merkezi, 2016). Bu nedenle sivil toplumun güçlendirilmesi ve bireylerin aktif siyasal yaşama katılımlarının sağlanabilmesi için bireylerin politik okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için ilk yapılması gereken bireylerin bu becerinin kapsamına giren belirli kavramlara yönelik bilişsel yapılarının ortaya çıkartılmasıdır. Bu kavramlar ağırlıklı olarak siyaset biliminin temel kavramlarını barındırmaktadır. Bu kavramlar içerisinde bulunan otorite, cumhuriyet, hükümet, devlet, demokrasi, anayasa, vatandaşlık, güç, politika vb. gibi kavramların büyük önemi bulunmaktadır. Bu kavramları açıklama noktasında siyaset biliminin sosyal bilgiler eğitimi içerisinde önemli bir yer teşkil ettiği ortadadır (İnan & Tarhan, 2018, s. 41). Ayrıca sosyal bilgiler derslerinde diğer derslere oranla çok daha yoğun bir politik konu ve kavramlar yer alır (Baltacı & Uysal, 2012). Çünkü bireylerin bu kavramlara yönelik bilişsel yapılarındaki farklılıklar ve kavram yanlışları ortaya çıkartılmadan bireylere sağlıklı bir beceri eğitimi verilebilmesi mümkün değildir. Bunun başlıca nedeni kavramların insan bilgisinin yapı taşları olmasıdır. İnsanlar kavramlar aracılığıyla düşünür, eleştirir, tartışır, açıklama ve çözümlemeler yapar (Heywood, 2018, s. 16). Ayrıca bireylerin toplumsal yaşamda kendilerini etkin kılabilme ve sivil toplumun güçlenmesine çaba gösterebilmeleri için haklarını savunmaları ve fikirlerini güçlü argümanlarla desteklemeleri gerekmektedir.

Bu fikir yürütme aşamasında kilit nokta kavramlardır. Çünkü bireyler doğru kavram bilgisine sahip oldukları zaman sağlıklı bir akıl yürütme faaliyeti gerçekleştirirler. Bireyler ilk bebeklik dönemlerinden itibaren kavram oluşturmaya başlarlar ve birçok kavram okul dışı deneyimler aracılığıyla gelişir (Fancett, 1971, s. 82; Yılmaz & Çolak, 2011). Ayrıca Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını da büyük ölçüde etkileyen Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (2015)' nin vatandaşlıkla ilgili kazandırılması gereken yetkinlikler için; “bireyleri toplumsal ve siyasal kavram ve yapılara ilişkin bilgiye ve demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni yaşama tam olarak katılmaları için donatmaktır” ibaresi yer almaktadır (s.24). Bu sebeple özellikle öğrencilere politik okuryazarlık becerisinin kapsamına giren kavramların öğretimi temel alınmalıdır. Ancak bu kavram öğretiminde önce dikkat edilmesi gereken Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da vurgulandığı gibi öğrencilerin kavram ve anlam karmaşası ile kavram yanlışlarının giderilmesine yardımcı olunmalıdır (MEB, 2018, s.10). İlgil alanyazın incelendiğinde politik okuryazarlık becerisi konusunda yapılan çalışmalar olmasına karşılık bu becerinin

temelini oluşturan kavramlara yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılacak olan bu çalışma ortaokul düzeyindeki öğrencilerin kavramlara yönelik bilişsel yapılarını ve var olabilecek kavram yanılgılarını ortaya çıkartması bakımından önem arz etmektedir.

1.6.Varsayımlar

1. Araştırma sırasında öğrencilerin tüm sorulara samimiyetle cevap verdikleri varsayılmaktadır.
2. Kelime ilişkilendirme testinde yer alan kavramlara yönelik öğrencilerin bilişsel yapılarının oluşmasına yetecek kadar bilgi sahibi oldukları varsayılmaktadır.
3. Kontrol altına alınamayan değişkenlerin öğrenciler üzerinde eşit derecede etkiye sahip olacağı varsayılmaktadır.
4. Veri toplama aracının geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

1.7.Sınırlılıklar

1. Araştırma 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. Araştırma Ankara ilinin merkez ilçelerinde bulunan 6 ortaokulun öğrencileri ile sınırlıdır.
3. Seçilen anahtar kavramlar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve ders kitaplarında yer alan kavramlarla sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Beceri: Edinilen bilgileri uygulayarak görevleri yerine getirip var olan problemleri çözme yeteneğidir (Güneş, 2012, s. 2).

Politika: Bir birey, grup, ticari teşebbüs ya da yönetim tarafından benimsenen plandır (Heywood, 2018, s. 238).

Okuryazarlık: Bireylerin temel anlamda okuma ve yazma faaliyetlerinin ötesinde dil ve zihinsel becerilerini kullanarak gerçekleştirdiği iletişim becerisi ve tutumlarına denir (Aşıcı, 2009, s. 11-12).

Politik Okuryazarlık: Bireylerin bir takım bilgi, beceri ve değerler aracılığıyla toplumsal yaşamda kendilerini etkin kılabilmesidir (Advisory Group on Citizenship, 1998, s. 41).

Devlet: Belli bir toprak parçası üzerinde, belli bir topluluğu serbestçe yönetme yetkisi bulunan en üst kamu örgütlenmesidir (TÜBA, 2011, s. 310).

Demokrasi: Siyasal yönetim ve denetimin, halk tarafından belirli süreyle çoğunluğun oyuna bağlı olarak seçtiği temsilciler vasıtasıyla gerçekleştirilen ve temel ilkeleri vatandaşların özgürlüğü ve eşitliği olan, ayrıca azınlıkların da haklarının güvence altına alındığı ve hukuk devleti ilkesinin geçerli olduğu, anayasal olarak korunan halk yönetimidir (TÜBA, 2011, s. 291).

Hükümet: Bir devletin en yüksek yönetim örgütüdür (TÜBA, 2011, s. 563).

Seçim: Bir görev ya da makamın seçmen olarak belirlenen insanlar bütünü tarafından demokratik ya da antidemokratik olarak yapılan tercih sonucunda doldurma aracıdır (Heywood, 2018, s. 257).

Kamuoyu: Kamusal alandan meydana gelen durum ve davranışların onaylanıp onaylanmamasıyla ilgili başat düşünce biçimidir (TÜBA, 2011, s. 658).

Hak: Belirli bir biçimde muamele görmeye ya da davranmaya ilişkin bir yetkidir (Heywood, 2018, s. 117).

Muhalefet: Hükümeti kurma görevini üstlenen parti ya da partilerin dışında kalan siyasi parti, örgüt ya da akımların tümüne denir (TÜBA, 2011, s. 837).

Özgürlük: İnsanın her türlü dış etmenlerden bağımsız olarak kendi kararlarını verme yetisine sahip olmasıdır (TÜBA, 2011, s. 936).

Cumhuriyet: Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir (TDK, 2018).

İdeoloji: Bir kişinin, toplumun ya da belirli bir kesimin bağlanmış olduğu ülkü, inanç ve öğretiler demetidir (TÜBA, 2011, s. 579).

Parti: Seçim ya da başka araçlarla yönetim iktidarı kazanmak için örgütlenmiş insan topluluğudur (Heywood, 2018, s. 271).

Sorumluluk: Başka türlü davranma konusunda yapılan baskı karşısında, makul, duyarlı ve doğru tarzda eylemde bulunmaktır (Heywood, 2018, s. 282-283).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Vatandaşlığın Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi

Demokratik bir toplumda bireylerin vatandaşlık hakkına doğumla birlikte sahip olduğu bir gerçektir. Ancak sadece bu sahiplikten yola çıkarak bireylerin vatandaşlığın öngördüğü bilgi ve becerileri taşıyacağını varsaymak gerçekçi bir yaklaşım değildir (Mısırlı Özsoy, 2010 s. 212). Bu nedenle toplumda yer alan bireylerin ideal vatandaş olarak kabul görebilmeleri için bu bireylere etkin bir vatandaşlık eğitimi verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilik sonucunda nasıl bir vatandaş tipi meydana getirileceği hususu uzun yıllar boyunca tartışılabilen bir sorundur.

Bu duruma yönelik farklı dönemlerde farklı kişiler tarafından uygun vatandaşlık tanımlamaları yapılmıştır. Gündüz & Gündüz (2007)'ün belirttiği gibi; vatandaşlık herkesin onu tanıdığı ancak tanımlayamadığı bir durumdur. Ancak temelde ortak olan noktalar epey fazladır. Diğer taraftan dikkat edilmesi gereken nokta; vatandaşlık olgusunun çok eski zamanlardan beri var olan bir kavram olmasına karşılık belli dönemlerde değişimler geçirerek günümüze kadar gelen bir tanım olduğudur. Bu farklı tanımların yapıldığı dönemler yaşanan değişimlerden kaynaklıdır. Bu sebeple vatandaşlık olgusunun ne olduğunun kavranabilmesi ve üstlendiği misyonun ne olduğunun ortaya çıkartılabilmesi için tarihsel gelişim sürecini yakından bilmek gerekmektedir.

Vatandaşlık olgusu geçmişten günümüze kadar demokratik her ülkenin başlıca uğraş alanlarından olmuş ve günümüzde de büyük değişim ve dönüşümler geçirmesine karşılık bu önemini korumaya devam etmektedir. Gündüz ve Gündüz (2017)'ye göre; vatandaşlık insanların dünyayı algılamada kendi akıllarını merkeze almaları, kendilerini ve içinde bulunduğu toplumu ilgilendiren meselelere karşı duyarlı olması ve sosyal yaşamın bütün alanlarında aktif katılım göstermesi düşüncesidir.

Ancak modern anlamda vatandaşlık Fransız İhtilali sonrası batı siyasal sistemi içerisinde doğan bir kavramdır ancak modernleşme sonucunda batı tipi anayasal düzeni benimseyen diğer toplumlarında siyasal geleneğinin bir parçasını oluşturmuştur (Turner, 1993; Kadioğlu, 2008). Bu nedenle bu öncelikli olarak batı siyasal sistemi içerisinde vatandaşlığın geçirdiği tarihsel sürecin incelenmesi ve sonrasında Türkiye özelinde gelişim sürecinin incelenmesi gerekmektedir.

2.1.1.Antik Yunan Site Devletlerinde Vatandaşlık

Vatandaşlık olgusuna ilk olarak Antik Yunan site devletleri olan Atina ve Sparta’da rastlanmaktadır (Eroğul, 1999; Hablemitoğlu & Özmete, 2012; Kartal, 2010, s.12; Akkoç, 2014). Antik Yunan’da var olan vatandaşlık fikri kadın ve yabancılara olan kötü davranış biçimleri ve köleliği meşru görmesi gibi birtakım olumsuz yönlerine karşılık günümüz vatandaşlık fikrine en yakın olanıdır (Gündüz & Gündüz, 2007, s. 12). Çünkü Antik Yunan’da vatandaşlık kavramı erdemli olmak ile ilişkili bir olgudur. Ayrıca vatandaş olmak herkesin bir sorumluluk sahibi olmasını gerekli kılan bir durumdur, bu sorumluluk topluma karşı bir sorumluluktur ve kişiler için bir takım zorunlu vazifelere sahip olmayı gerekli kılar. Eğer kişi bu vazifeleri yerine getirmek konusunda kendisinde bir bilinç hissetmiyor ve çaba göstermiyorsa o kişi budala olarak adlandırılmaktadır (İnan, 2016, s. 40; Kadioğlu, 2008, s. 11).

Diğer taraftan bakıldığında Antik Yunan döneminde sağlıklı bir vatandaşlık fikri aynı zamanda Yunan toplumunun siyasal dünyaya adım atması noktasında bir başlangıç oluşturmuştur. Bunun nedeni Atinalıların kan bağına, soya ve dine bağlı sorumluluklar kapsamının dar çerçevesinden kurtulup kendilerini yaşadıkları çevrenin ortak birer unsuru oldukları fikrine adapte etmeleri ve buna uygun davranışlarıdır (Gündüz & Gündüz, 2007, s. 14). Bu durum Aristoteles’in ifade ettiği gibi; gerçekte daha kişisel ve bireysel toplumsal ilişkilerin serpilip gelişebileceği ortamı yaratan ilişki ağıdır (Barber, 1995, s. 270). Ancak bütün bu olumlu gelişmelere rağmen resmi olarak vatandaşlık gelmiş olduğu soy itibarıyla bunu hak eden kişiler dışında kimseye verilmemektedir ve yaşa göre değişen vatandaşlık hakkı ve kullanım sınırlılıkları mevcuttur. Örneğin; sadece 20-30 yaş arası erkeklerin kısmi vatandaşlık hakları mevcuttur ve mevki sahibi olmaları mümkün değildir (Kartal, 2010, s. 17). Bu nedenlerden dolayı Antik Yunan döneminin her ne kadar günümüz vatandaşlık anlayışına yakın bir seyir izlediği inancı kabul görülen bir durum olsa da gerçek anlamda siyasal bir katılımcı anlayışın ve vatandaşlık ilişkilerinin hüküm

sürdüğünü iddia etmek doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Bu nedenle Antik Yunan'da var olan vatandaşlık anlayışının dışlayıcı bir özellik taşıdığını belirtmek daha doğru olmaktadır.

2.1.2. Roma Dönemi'nde Vatandaşlık

Antik Yunan dönemi sonrası Stoacılar aracılığıyla Yunan vatandaşlık ideali Roma İmparatorluğu'na taşınmıştır. Stoacı düşüncenin etkisi ile kurulan Roma vatandaşlığı, kendisinden önceki dışlayıcı özellikler barındıran Yunan vatandaşlık idealinin aksine stoacı fikirler doğrultusunda kapsayıcı bir anlayış temelinde gelişim göstermiştir. Bu durumun diğer önemli sebebi Antik Yunan site devletlerinin aksine Roma İmparatorluğu'nun çok daha kurumsal ve fetih siyasetine ve sömürgeye dayalı bir yapı barındırmasıdır (Kartal, 2010, s. 18). Antik Yunan'da vatandaş olmak doğal bir durumken ve başta Aristo tarafından insan politik bir hayvan olarak tanımlanırken Roma devrinde ise bireyler yasal bir varlık olarak kabul görmektedir ve bir vatandaş olarak devlet ile yasalara dayanan kanuni bir ilişki söz konusudur (Heater, 2007, s. 12). Roma vatandaşlığını incelerken kabileler dönemi, krallık dönemi ve cumhuriyet dönemi olarak üç başlık altında incelemek gerekmektedir. Bunun nedeni; bu üç dönem büyük değişimlerin yaşandığı dönüşüm dönemleridir. Bu dönüşümler doğrudan vatandaşlığa yönelik anlayış ve uygulamalarda da kökten bir değişimi gerekli kılmıştır.

İlk olarak Romulus ile başlayan Roma Krallığı kabileler konfederasyonu olarak örgütlenmiştir. Vatandaşlık haklarından yararlanan Roma halkı 3 kabile altında toplanmıştır. Bu kabileler kendi alt katmanlarında yer alan sayısız kabileye ev sahipliği yapmaktadır. Her kabilenin halkının aynı türdeş olmaması ve krallığın soya dayalı olarak varlığını sürdürmesinden dolayı vatandaşlık hakları da eşit bir dağılım göstermemiştir. Roma'da vatandaşlık haklarından yararlanabilmek için belli bir soya bağlı olmak gerekmektedir. Dolayısıyla soya dayalı bir hak kullanımı vatandaşlık anlayışının da buna uygun şekillenmesini gerekli kılmıştır. Bu sebeple Roma Krallığında vatandaşlık haklarının hepsinden yararlanma ayrıcalığına sadece gens adı verilen kabilelere üye olan yetişkin erkekler sahiptir (Ağaoğulları & Köker, 1991, s. 4).

Krallıktan cumhuriyet dönemine geçişle birlikte vatandaşlık bağı soya değil, konaklama ve özel mülkiyet ilkelerine bağlanmıştır. Bu durum vatandaş sayısını önemli ölçüde artırmıştır. Vatandaşlık anlayışının değişmesinin bir diğer önemli sebebi yeni kazanılan topraklara bağlı olarak büyük bir genişleme olanağına sahip olunmasıdır. Bu yeni

kazanılan topraklarda yaşayan halkı barış ve uygarlık vaadiyle bir arada tutmak ve geniş yığınların ayaklanmalarının önüne geçmek için roma vatandaşlığına tabii olmaları ve bu haklardan yararlanabilmeleri sağlanmıştır. Bu nedenle roma döneminde yeni fethedilen yerlerin vatandaşları Roma İmparatorluğu'nun tabii vatandaşları sayılmaktadır. (Ağaoğulları & Köker, 1991; Kartal, 2010).

Ancak Antik Yunan site devletlerinde olduğu gibi kölelik kurumu ve seçkinciliğin de Roma İmparatorluğunda var olması durumu, günümüz modern vatandaşlık anlayışının tersi bir durumun Roma imparatorluğu içinde geçerli olduğunu göstermektedir.

2.1.3. Ortaçağ Döneminde Vatandaşlık

Ortaçağ dönemine gelindiğinde imparatorluklar parçalanmış ve bu parçalanmış imparatorluklardan geriye bir kargaşa ortamı kalmıştır. Roma İmparatorluğu'nun yıkılması sonrası kilise Avrupa'da tek etkin güç konumuna gelmiştir. Bu dönemde imparatorluklardan geriye kalan küçük krallık ve derebeylikler kilise önünde diz çökmek zorunda kalmışlardır (Kılıç & Demirçelik, 2011; Tanilli, 2006). Hristiyanlık Roma vatandaşlık anlayışını ortadan kaldırdığı gibi bu karışık dönemde feodalite ortaya çıkmış ve insanlar derebeylerin denetimleri altına girmişlerdir. Feodalitenin ortaya çıkmasının temel sebebi merkezi iktidarın olmayışı, toplumsal güvensizliğin baş göstermesi ve şehir yaşamının önemsizleşerek ticaretin zayıflamasıdır (Ülgen, 2010).

Toplum yapısına bakıldığında bu dönemde halk dört sınıfa ayrılmıştır. Bu sınıflar asiller, din adamları, burjuvalar ve köylüler olarak sıralanmaktadır. Birinci sınıfı oluşturan asillerin en büyüğü kraldır. Sonrasında sırası ile dükler, kontlar, baronlar ve şövalyeler gelmektedir. Asil olarak doğup büyüyen bu kişiler sadece devlet ve askeri işlerle uğraşmaktadır. İkinci sınıfta yer alan rahipler bütün sosyal haklara sahip olmakla birlikte kısmen politik haklara da sahiptirler. Üçüncü sırada yer alan burjuva sınıfı herhangi bir politik hakka sahip değildir, ancak tüm sosyal haklardan faydalanmaktadırlar. Son olarak dördüncü ve en alt tabakayı oluşturan köylüler kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar özgür olup sosyal haklardan faydalanabilen köylüler ve herhangi bir hakka sahip olmayan esir köylülerdir. Bu esir köylüler 'serf' olarak adlandırılmaktadır (Ekici, 2018, s.19). Bu kadar karmaşık bir toplumsal yapının hâkim olduğu Ortaçağ döneminde vatandaşlık olgusu da tek bir anlayış fikrinden uzaktır. Aynı zamanda bu dönemde kamu yönetimine dâhil olmak bir hak olarak değil, bir ödev olarak algılanmıştır (Marshall & Bottomore, 2006, s. 9).

Ayrıca Hristiyanlığın gündelik ve dünyevi yaşama önem vermeyen bakış açısı vatandaşlık olgusunun ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde etkili olan antik inanç ve sistemlerden oldukça farklıdır. Kilisenin baskın bir güç olarak dayatmış olduğu yaşam felsefesi bireylerin vatandaş değil kul olarak algılanmasına neden olmuştur. İyi bir vatandaş olmanın anlamı antik Yunanda olduğu gibi kamusal yaşama katılmak yerine dini törenlere katılmak olmuştur. Bu nedenle en temel dünyevi yaşam unsurlarından olan vatandaşlık üzerinde durulmayan ve önemsenmeyen bir unsur olmuştur (Heater, 2007, s. 70; Kuş, 2020, s. 5).

2.1.4. Aydınlanma ve Modern Dönemde Vatandaşlık

18. yüzyıla gelindiğinde Ortaçağ döneminin sona erip Aydınlanma Dönemi başlamıştır. Bunun sonucunda feodal beylikler dönemi sona ermiş ve merkezi devletler kurulmaya başlanmıştır. Bu dönemde merkezi devletlerin gelişimine bağlı olarak şehirler ortaya çıkmıştır ve modern vatandaşlık unsuru da bu şehirlerde yaşayan vatandaşları kapsayan şekilde dönüşmüştür. Bu anlayışa göre vatandaş şehirden olan kimse olarak tanımlanmıştır (Kadıoğlu, 2002, s. 261).

Özellikle Fransız İhtilali sonrası vatandaşlık kavramı içeriği netleşen ve hukuki anlamda zemine oturan bir kavram olmuştur (Çınar, 2017). Vatandaş ve devlet arasında ilişki o zamanda kadar hep tek yönlü olarak vatandaşa sorumluluk ve görevlerini hatırlatırken, ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte vatandaşın üzerine düşen sorumluluk ve yetkilerin sınırları belirlenmiştir ve devletin yetkileri insan hakları çerçevesinde sınırlandırılma yoluna gidilmiştir (Marshall & Bottomore, 2006, s. 98; Öztürk, İbrahimoglu, & Yıldırım, 2019, s. 3; Turner B., 1993). Fransız İhtilali sonrası 1789 tarihinde kabul edilen “İnsan Hakları ve Vatandaşlık Bildirisi” bu anlayışı yansıtan en somut göstergedir.

Bu dönemin vatandaşlık tartışmaları konusunda en dikkate değer incelemeyi yapan sosyolog Thomas Humphrey Marshall’dır. Marshall vatandaşlığın üç ana eksenenden oluştuğu fikrini ortaya atmıştır. Bu haklar sırasıyla şu şekildedir:

- 1) *Medeni Haklar*: Bireysel özgürlük, konuşma, düşünce ve inanç özgürlüğü, mülk edinme ve adalet hakları bu kategori kapsamındadır.
- 2) *Sosyal Haklar*: İçinde yaşanan toplumun standartları ölçüsünde refah ve sosyal güvenlikle çağdaş bir birey olarak yaşayabilme hakkına kadar uzanan geniş

haklardır. Eğitim hakkı ve sosyal haklar bu kategori kapsamında ele alınan temel haklardır.

- 3) *Politik Haklar*: Politik karar alma sürecine hem seçen hem de seçilen olarak aktif bir şekilde katılımın sağlandığı haklardır (Marshall & Bottomore, 2006).

Marshall'ın yapmış olduğu bu sınıflama İngiltere'ye özgü bir analiz olarak ortaya konulmuştur ve İngiltere merkeziliğinden dolayı ciddi eleştiriler almıştır. Ancak bu üç aşamalı ayırım genel anlamda bakıldığında Avrupa tecrübesi üzerine şekillendirilmiştir. Bundan dolayı İngiltere dışında da etkin bir şekilde kullanım imkânı vermiştir (Brubaker, 2008).

Ancak değişen dönemler ve ortaya çıkan yeni gelişmeler doğrudan vatandaşlığı da etkilemiştir. Bu nedenle Marshall'ın ortaya koymuş olduğu vatandaşlık kuramı önemli olmasına karşılık günümüz vatandaşlık anlayışını yansıtmak konusunda yeterli olmamaktadır (Marshall & Bottomore, 2006, s. 120). Özellikle bu dönemin sonunda sosyal hakların verildiği görülmektedir ve demokrasinin ölçütü olarak insan refahına yönelik haklardan daha çok kültürel çeşitliliğin tanınmasının gerekli olduğuna yönelik inanış ortaya çıkmıştır (Fraser, 1997; Kymlicka, 2020; Phillips, 1998; Taylor, 1994). Bu sebeple Marshall'ın bu vatandaşlık tanımlamasına başta Tom Bottomore olmak üzere pek çok kişi tarafından kültürel hakların da eklenmesi gerektiği belirtilmiştir (Marshall & Bottomore, 2006).

Bir diğer önemli tanımlamayı yapan Ayşe Kadioğlu'dur. Kadioğlu, Marshall'ın hak temelli vatandaşlık anlayışını da dâhil ettiği sınıflamasına göre vatandaşlık kavramının 4 farklı şekilde kullanıldığını belirtmektedir. Bunlar şekildedir;

- 1) Ulusal kimlik ve milliyet olarak vatandaşlık
- 2) Evraklar temelinde tanımlanan vatandaşlık
- 3) Haklar temelinde tanımlanan vatandaşlık
- 4) Görev ve sorumluluklar temelinde tanımlanan vatandaşlıktır (Kadioğlu, 2008, s. 21).

Son olarak Marshall'ın teorisindeki bir diğer eksik olan yön aktif veya pasif herhangi bir vatandaşlık görüşü geliştirmemiş olmasıdır (Turner, 2008, s. 122). Ancak hepsinden önemlisi Marshall'ın sözünü etmiş olduğu hakların aşağıdan gelen istek ve talepler sonrasında kazanılan haklar değil, aksine yukarıdan verilmiş haklar olmasıdır (Kadioğlu, 2008, s. 171). Oysaki temel bir vatandaşlık bilincine sahip bireyin en temel özelliği kendi

haklarını bilen ve bu hakları için mücadele etme noktasında aktif davranmasıdır. Aksi takdirde kişinin bir vatandaş olarak değil daha çok kul olarak tanımlanması gerekmektedir. Bu nedenle gerçek anlamda vatandaş olarak tanımlanabilen bir bireyin en temel özelliği aktif olmasıdır.

2.2. Türkiye’de Vatandaşlığın Gelişimi

Türkiye’de vatandaşlık oluşumu kökleri Osmanlı dönemine dayanan ve modern cumhuriyetle birlikte şekillenen bir olgu olmuştur. Bu nedenle Türkiye özelinde vatandaşlığın gelişimini incelerken temel alınması gereken nokta Osmanlı döneminde başlayan ve Cumhuriyet’in kurulması sonrası devam eden tarihsel devamlılık süreci içerisinde değerlendirilmesi gerektiğidir.

2.2.1. Osmanlı Dönemi’nde Vatandaşlık

Türkiye’de vatandaşlığın gelişimine bakıldığında uzun süreli bir dönemi kapsadığı görülmektedir. Vatandaşlık konusu her ne kadar Cumhuriyet ile birlikte daha fazla önem ifade etse de vatandaşlık konusunda ilk tartışmalar Tanzimat Döneminde başlamıştır. Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız İhtilali gibi hak temelli modern vatandaşlığın temelin atan olayların da aynı döneme rastladığı göz önünde bulundurulmalıdır (Kuş, 2020, s. 12). İlerleyen süreçte Cumhuriyetin ilanı ve yeni devletin kurulması sonrası da rejime uygun yeni vatandaş yetiştirme amacı doğrultusunda bir takım düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında sivil, siyasal ve toplumsal olarak Marshall’ın ortaya koymuş olduğu haklar dizisi Türkiye’de toplumdan gelen talep ile değil Cumhuriyet sonrası yukarıdan verilen haklar olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle vatandaşlara haklarından daha fazla ödevleri hatırlatılmıştır (Kadıoğlu, 2008). Üstel (2008)’in ifadesiyle; “makbul vatandaşın peşinde” koşulmuştur.

Vatandaşlık tartışmalarının başladığı Tanzimat Dönemine kadar Osmanlı Devletinde etnik ya da sınıfsal bir ayrım değil, dini olarak Müslüman ve gayrimüslim olarak iki farklı ayrım yapıldığı görülmektedir ve temel olarak benimsenen ortak payda Osmanlı olunmasıdır. Bu dönemde hükümdar ve tebaa olarak adlandırılan halk arasında baba çocuk ilişkisine benzer bir ilişki türü mevcuttur. Halk, hükümdarına mutlak olarak itaat etmesi gereken kişidir ve bunun karşılığı olarak da hükümdar baba figürü olarak çocuğunun bütün ihtiyaçlarını

karşılama ve onun refahını sağlamakla yükümlüdür (İnalcık, 1958). Ancak Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız İhtilaliyle birlikte ortaya çıkan milliyetçi ve ulusalcı etkiler sonrası Osmanlı gibi çok uluslu imparatorlukları derinden etkilemiştir (Anderson, 1995). 18. yüzyıl sonlarına doğru ulusal kimliğin ön plana çıkması sonucunda Osmanlı'nın sosyal yapısında kökten değişimler meydana gelmiştir. Resmi olarak var olan millet sisteminin muhafaza edilmesine karşılık ekonomik ve özellikle etnik bakımdan toplum farklı unsurlara ayrılmıştır (Karpat, 2006, s. 148).

Tanzimat Fermanı sayesinde ilk kez Osmanlı tebaasına mülkiyet, yargılanma ve yaşam gibi sivil haklar tanınmıştır ve eşitlik anlayışı temelinde kulluk yerine vatandaşlık fikri kabul görmeye başlamıştır (Ahmad, 2006, s. 41; Esendemir, 2008, s. 66). Ancak bu ferman resmi bir belge olmadığı için sorunları ortadan kaldırma noktasında da bir etkisi olmamıştır. Bu nedenle 1869 tarihinde Osmanlı Tabiiyet Kanunu ve 1876 yılında da Kanun-i Esasi yürürlüğe konulmuştur. Özellikle Osmanlı Tabiiyet Kanunu kapsamında ebeveyni Osmanlı Devleti'nin tebaası olan bir kişinin de aynı şekilde tebaa olarak kabul edilmesi resmi olarak kabul edilmiştir ve belirleyici öge Osmanlı padişahına bağlılık olmuştur (Aybay, 1998; Serbestoğlu, 2011). 1876 yılında ilan edilen Kanun-i Esasi ile birlikte de anayasal olarak vatandaşlığa yönelik bir düzenleme yapılmıştır. Ancak vatandaşların verilen bu hakları kullanmalarına imkân olmadan anayasa yürürlükten kaldırılmıştır (Kuş, 2020, s. 15).

Tebaadan vatandaşlığa geçiş sürecini oluşturan ise II. Meşrutiyetin ilanı olmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanını takip eden süreçte yeni aktör vatandaş olmuştur ve yapılan bütün düzenlemeler vatandaş ile devlet arasındaki hukuki ve siyasal düzenlemeler konusundadır (Üstel, 2008).

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Vatandaşlık

Osmanlı sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte yeni devletin arzuladığı uygun vatandaş profili de ortaya çıkmıştır. Yeni cumhuriyet kurulurken Osmanlıdan farklı olarak bir lider ya da ideoloji temelli olarak değil halk temelli bir anlayışla kurulmuştur ve halkın devleti olma hedef ve söylemini benimsemiştir (Heper, 2018, s. 92). Bireyler artık tebaa, ümmet ya da Osmanlı olarak değil modern cumhuriyetin modern vatandaşları olarak kabul görmeye başlanmıştır ve bu amaç doğrultusunda vatandaşlar yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef kapsamında yeni cumhuriyet seçkinleri geçmişle ve özellikle Osmanlı dönemiyle bağlarını koparmayı temel almıştır (Gülalp, 2018, s. 34).

Cumhuriyet henüz ilan edilmeden önce yeni kurulan devletin ilk anayasası olarak 20 Ocak 1921 tarihinde ilan edilmiş olan 23 maddelik Teşkilat-ı Esasi'dir. Bu anayasanın hazırlandığı dönem savaş koşullarının hüküm sürdüğü olağanüstü bir dönem olmasından dolayı derinliği ve detayları olmayan bir anayasadır. Ayrıca anayasa da vatandaşları doğrudan ilgilendiren yargılama, hak ve özgürlüklerle ilgili maddeler yer almamaktadır. Kısacası bu anayasa yeni kurulan devletin bağımsızlığının resmi olarak ilan edilmesinin belgesidir ve vatandaşla devlet arasındaki düzenlemelere yer vermemektedir (Kuş, 2020, s. 17). Sonrasında 29 Ekim günü mecliste yapılan kanun değişikliğiyle anayasanın ilk maddesine devletin yeni yönetim şeklinin cumhuriyet olarak benimsenmesi kararlaştırılmıştır ve bu süreçten sonra resmi yönetim şekli ve ideolojisine yönelik inkılap hareketleri başlatılmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşu sonrası kabul edilen 1924 anayasası ile birlikte resmi anlamda anayasal vatandaşlık kabul edilmiştir. Bu bağlamda ilk kez resmi anlamda vatandaşlık kavramı anayasal metine eklenmiştir. Anayasanın 88. maddesinde “Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) ıtlak olunur.” cümlesiyle kapsayıcı vatandaşlık vurgusu da yapılmıştır. Bu maddede geçen Türk kavramı dinsel ve ırksal bir tanımlama olarak değil coğrafi (“Türkiye ahalisi”) ve siyasi (“vatandaşlık bağı”) anlamda kullanılmıştır. Bu kapsamda bakıldığında 1924 anayasası anayasal vatandaşlık kavramını temel alan bir anayasadır (Tanör, 2014, s. 234). 23 Mayıs 1928 tarihinde ise Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun ilan edilmesiyle birlikte Osmanlı’dan kalan Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yeni vatandaşlık kanununa göre ülkede doğan herkesin Türk vatandaşı sayılması ve yurtdışında doğmasına karşılık ebeveynleri Türk olan bireylerinde bu vatandaşlık hakkından doğumla yararlanmasına imkân sağlanmıştır. Bu tarihten sonra 1961 yılındaki anayasa değişikliğine kadar vatandaşlık konusunda ciddi tartışmalar yapılmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin çok partili siyasal hayata geçiş süreci 1950 yılında Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi sonrası gerçekleşmiştir. Ancak 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen darbe sonrası Demokrat Parti iktidarı yıkılmış ve hükümet vazifesini yerine getirmek üzere Milli Birlik Komitesi yönetime gelmiştir. Darbe sonrası hazırlanan yeni anayasa 9 Temmuz 1961 tarihinde yapılan referandum sonrası kabul edilmiştir. Bu anayasa temel olarak bireysel hak ve özgürlükleri ön plana alması bakımından Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki en özgürlükçü anayasa olarak kabul edilmektedir. Ayrıca anayasanın 54. Maddesinde belirtildiği şekliyle “Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı

olan herkes Türk'tür." maddesi vatandaşlık anlayışının tıpkı 1924 anayasasında olduğu gibi dil, din ve ırk ayrımının ötesinde hukuksal temelde kapsayıcı bir vatandaşlık çerçevesinde ele alınmıştır. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra hazırlanan ve 18 Ekim 1982 tarihinde kabul edilen yeni anayasada da "Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türk'tür." cümlesiyle anayasal temelde kapsayıcı bir vatandaşlık anlayışından söz edilebilir. Ancak 1961 ve 1982 anayasaları karşılaştırıldığında vatandaşlık haklarının kullanımı ve vatandaşları ön plana alan anlayışın 1982 Anayasasında yer almadığı görülmektedir. 1982 Anayasasında öncelikli olarak hedeflenen bireylerin hak ve özgürlüklerinden ziyade devletin çıkarları ve güçlendirilmesi temel alınmıştır. Bu durum başta vatandaşlık anlayışı olmak üzere devlet karşısında bireylerin hak ve özgürlüklerini koruma ve kullanmaları noktasında pek çok soruna neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti'nin güçlü devlet geleneği anlayışından ayrılma noktasında başarısız olduğu görülmektedir.

Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti'ni geçmişle olan bağlarını koparmayı amaç edinmiş olsa da var olan köklü bağlar bunu çok mümkün kılmamıştır. Nitekim Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne aktarılan pek çok gelenek ve anlayış olmuştur (Engin, 2019). Hatta Çaha (2008)'ya göre Türkiye'nin resmi yönetim şekli olan Cumhuriyet imparatorluk döneminde Genç Osmanlılar ile başlayan arayışın sonucunda oluşan birikimin ürünüdür. Ancak bunlar arasında şüphesiz en önemlisi güçlü devlet geleneğinin benimsenmesi olmuştur (Heper, 2018; Kongar, 1981; Küçükömer, 2013; Mardin, 2000). Bu anlayış çerçevesinde devletin hedef ve çıkarları toplumun çıkarlarının önünde tutulmuş ve başta toplumsal alanda olmak üzere yapılan pek çok düzenlemede öncelik devletin istek ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiştir. Bireysel hak ve özgürlükler yerine vatandaşın yükümlülükleri ve sorumlulukları ön planda tutulmuştur (Ünsal, 1998). Bu nedenle demokrasinin en temel gereksinimi olan sivil toplum anlayışının ve imkânlarının beklenen düzeye ulaşmasında başarısız olunmuştur. Ayrıca sivil toplum ortamı içerisinde aktif vatandaşlar tarafından ortaya konulması beklenen pek çok çalışmanın devlet eliyle sürdürülmesi de pasif vatandaşlığın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Demokrasi ve sivil toplum birbirini besleyen iki oluşumdur ve birisinin eksik kalması durumunda diğerrinin gelişmesinin beklenmesi mümkün değildir (Çaha, 2017, s. 188). Bu nedenle aktif vatandaşlığa ve onun en önemli faaliyet alanı olan sivil topluma değinmek gerekmektedir.

2.3. Aktif Vatandaşlık ve Sivil Toplum

Sivil toplum 18. yüzyılda Avrupa’da toplum olarak yaşamanın nasıl mümkün olduğunu anlamak amaçlı ortaya çıkmıştır ve tarihsel süreç içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek günümüzdeki anlamına ulaşmıştır. Genel anlamda bakıldığında sivil toplumun oluşum süreci 4 aşamadan meydana gelmektedir. İlk aşama olarak bir devletin üyesi olmakla özdeşleşmiş anlamından sıyrılmasıdır. İkinci aşama olarak sivil toplum içerisindeki bağımsız grup ve toplulukların kendilerini devlete karşı korumalarının meşru bir zemine oturmasıdır. Üçüncü aşama sivil toplumun barındırdığı özgürlüğün, toplumsal çatışmaların kaynağı, devletin müdahalesinin bu çatışmaları önleme noktasında ana faktör sayıldığı anlayıştır. Dördüncü ve son aşama üçüncü aşamaya tepki olarak ortaya çıkmıştır ve devlet müdahalesinin sivil toplumu boğacağı endişesini yansıtan bir tepkisel durum olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayış çerçevesinde Türkiye’ye bakıldığında ise sivil toplum dördüncü aşamadaki anlayışı yansıtmaktadır. Ancak sivil toplumun devletten bağımsız olması ondan yabancılaşmasını gerektirmemektedir (Sarıbay, 2000). Sivil toplum devlete karşı dikkatli olmasının yanı sıra saygılıdır (Diamond, 1994). Ancak bu saygı durumu sivil toplumu oluşturan bireylerin vatandaşlık bakımından pasif olduğu anlamına gelmemelidir. Nitekim aktif vatandaş politik rollerinin ve sorumluluklarının farkında olan ve bu eylemlerinden doğan sonuçların farkında olan kişidir (Doğanay, Çuhadar, & Sarı, 2007).

Toplumdaki bireylerin aktif vatandaş olabilmelerinde eylem becerisi gösterebilmeleri önemlidir. Bu bakımdan eylemde bulunabilecekleri alanların başında da sivil toplum gelmektedir (Önal, 2019). Çaha (2017)’ya göre de demokratik açıdan sivil toplumun en önemli işlevlerinden bir tanesi bireylerin sisteme katılımlarını sağlamaktır. Nitekim demokratik rejimlerde siyasal katılım sadece seçimlerle sınırlı değildir ve toplumsal talep, beklenti ve isteklerin iletilmesinde sivil toplum örgütleri anahtar rol üstlenirler (s.66). Çünkü bireyler erdemlerini sürdürebilmeyi sivil toplum ya da sivil toplum örgütleri sayesinde öğrenip sürdürürler (Gündüz & Gündüz, 2007, s. 25).

Ayrıca demokratik sistemlerde siyasi katılım seçimlerle sınırlı değildir. Toplumsal istek, temenni ve talepler sivil toplum örgütleri vasıtasıyla sisteme iletilir ve bu sayede süreklilik sağlanır. Demokratik sistem bu gelen taleplere göre kendisini yeniden şekillendirir ve işlevsellik kazanır (Çaha, 2017, s. 66-67). Sisteme yönelik giden taleplerin azlığı ya da çokluğu kadar önemli olan bir diğer husus bu isteklerin ve taleplerin niteliğidir. Nitekim sivil toplum olarak bahsedilen şey devlet eksenli ideolojik toplumun karşı bloğunda yer almaktadır. Eğer aktif vatandaşlık düşüncesini kazanamamış ve kendi istek ve taleplerini

sisteme içinde bulunduğu sivil toplumun refah ve mutluluğu yerine ideolojik temelli bir anlayış doğrultusundaki taleplerle yerine getiren bireyler sivil toplumun değil ideolojik toplumun bireyleri konumundadırlar. Sivil toplum ve ideolojik toplum arasında temel farklar aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Çaha, 2017, s. 134-135).

Tablo 1.

Sivil Toplum ve İdeolojik Toplum Arasındaki Farklar

	SİVİL TOPLUM	İDEOLOJİK TOPLUM
Temel Nesne	Akıl, Bilim, İnanç veya Rasyonalite	Dogmatizm, duygusallık, ütopya vb. ideolojik duyarlılıklar
Gözde Simalar	Bireyler, gönüllüler, bilim insanları, sanatçılar, din görevlileri, araştırmacılar	Askerler, politikacılar, ideologlar, bürokratlar ve yöneticiler.
Simgeler	Başta okullar olmak üzere, sokaklarda, parklarda, caddelerde şehirlerin en görkemli yerlerinde bilim adamlarının, düşünürlerin, mucitlerin, sanatçıların, yazarların, kısaca bilimsel, sanatsal ve teknolojik alanda yenilikler yapmış olan kişilerin heykelleri yer alır.	Askerlerin, yöneticilerin, kahramanların, şeflerin, kısaca kurtarıcıların heykelleri yer alır.
Değerler	İnsan, birey, akıl, bilgi, sistematik düşünce, yaratıcılık, özgünlük, buluş, icat, gelişme, kalkınma, ilerleme, hak, hukuk, inanç, özgürlük, yaşanan zaman, farklılık.	Devlet, sadakat, rejim, ideoloji, ütopya, lider, şef, kahraman, uyum, benzerlik gibi değerler ön plandadır.
Birey	Efendi ve efendiliği ölçüsünde de kadir, malik ve özgürdür.	Devletin kulu, rejimin bekçisi ve koruyucusu, dolayısıyla ideolojik bir sistemin tamamlayıcı bir unsuru
Siyaset	Bireyin refah ve mutluluğu için bir araç olarak kullanılan mekanizma	Siyaset dâhil her şey rejimin devamı için kullanılır.
Vatandaş	Haklarla donanmış, hakları, hukukun güvencesi altına alınmış bir bireydir.	Vatandaşın yükümlülükleri vardır, onun varlık nedeni toplumunu ve devletini yaşatmaktan ibarettir. Birey kendisi için değil toplumu ve devleti için yaşar; var olma nedeni budur.
İlişkiler	Gönüllü birlikteliğe dayanır ve rıza üzerinden gelişir. Farklı inançlar, farklı yaşam biçimleri ve örgütleri son derece doğal varlıklar olup sivil toplum olduğu bir ortamda gelişip serpilirler.	
Toplumsal Düzen	Tepeden inme ve kurgulanmamış ve yapılandırılmamış doğal bir düzen hâkimdir.	Devlet eliyle tepeden inme biçimde yapılandırılmış bir yapıda olup aynı ideoloji ile bir arada tutulan ve ortak bir hedefe yönlendirilen bir varlıktır.

Çaha, Ö. (2017). *Sivil Toplum Sivil Topluma Karşı Sivil Toplumun Türkiye ve Dünyadaki Serüveni*. İstanbul: Mana Yayınları kaynağından tablolastırılmıştır.

Tablo incelendiğinde sağlıklı bir demokrasinin hayat bulabilmesi için sivil toplumun hayati bir önem arz ettiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Bir ülkenin yönetim sisteminin demokratik mi yoksa otoriter ve baskıcı mı olduğu konusunda en temel gösterge sivil toplumun varlığıdır. Keyman'a (2004) göre sivil toplumun güçlü olduğu bir rejim demokratik bir niteliğe sahipken, baskılanıp varlığına izin verilmeyen sistemler totaliter, kısmen özgür ancak sıkı bir denetime tabii ise otoriterdir. Demokrasi fikrinin yaşama geçmesinde sivil toplum çok önemli bir rol üstlenmektedir (Warren, 2011). Sivil toplumu etkin kılmak ve ideolojik topluma kaymanın engellenebilmesi için aktif vatandaşların temel gayelerinin sivil toplum düzeninin sağlanması ve bu düzenin sağlıklı bir şekilde işlevselliğinin korunması gerekmektedir. Bu nedenle aktif bir vatandaşın sivil toplumu hayata döndürme ve varlığını sürdürmesine imkân sağlayabilmesi için öncelikle bilgi ve beceri ve tutumlarla donanması gerekmektedir. Çünkü bu bilgi, beceri ve tutumlardan yoksun bireyler her ne kadar aktif vatandaşlar olarak adlandırılırsalar da sivil toplum ve devlet arasındaki ilişkiyi bir denge üzerine oturtamazlar. Çünkü ileri demokrasilerde bireysel hak ve özgürlükler, çoğunluğun kararı prensibi ve toplumun uzun soluklu menfaatleri arasında bir denge kurulmasıyla sağlanmaktadır. Bu dengenin kurulamaması durumunda anarşi, oligarşi ve otoriteryenliğe sürüklenen bir sistem ortaya çıkabilir (Heper, 2006). Bu donanımlara sahip bireylerin olduğu bir toplum için demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmek kolaydır. Ancak bu sürecin kendi başına gerçekleşmemesinden dolayı bireylere temel politik bilgilerin kazandırılması gerekmektedir (Kuş, 2013, s. 211). Politik bilgi sivil toplumun ve demokrasinin gereği olan katılımcı vatandaşlar için hayati önemdedir. Politik olarak katılımcılığın en temel etmeni politik bilgidir (Dudley & Gitelson, 2002). Bu nedenle aktif vatandaşların ve politik okuryazar bireylerin kazanması gereken temel politik bilgilerin kazandırılması süreci politik eğitim olarak adlandırılmaktadır. Ancak politik eğitimin temelini oluşturan politik öğrenmedir ve bu öğrenme sürecinin meydana gelmesi kişilerin sosyalleşme sürecinin politikleşme aşamasında meydana gelmektedir. Bu süreç genel anlamda politik sosyalleşme olarak adlandırılmaktadır. Sivil toplumun asıl önemli işlevlerinden bir tanesi de toplumdaki bireylerin sosyalleşmelerine ve siyasallaşmalarına imkân sağlamasından kaynaklanmaktadır.

2.4. Politik Sosyalleşme

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliklerinden birisi diğer insanlarla etkileşime girebilmesi ve ortak fikirler ya da eylemler içerisinde bulunabilmesidir. Bu süreç sosyalleşme olarak adlandırılmaktadır. Sosyalleşme yaşam boyunca devam eden bir süreçtir ve bir insanın doğumundan başlayarak aile, akraba, komşuluk ve sonucunda içerisinde bulunduğu toplumun bir parçası olduğunun bilincine varmasıdır (Kağıtçıbaşı, 2014, s. 219; Sarıbay & Öğün, 1999, s. 58; Kışlalı, 1987, s. 99). Bireylerin toplumsal değerler, ilkeler ve kurumlarla bütünleşerek bunları özümsemeleri ve genel politik tutumlara ve değer yargılarına sahip olmaları bu süreç içerisinde gerçekleşmektedir.

Bu sosyalleşme süreci içerisinde kişilerde meydana gelen değişimler ve etkileşimler bireyin toplumsal yaşama ilişkin değerler, normlar, ekonomi, politika gibi çok farklı etmenler tarafından şekillendirilmektedir. Özellikle politika bireyi en fazla etkileyen başlıca etmendir. Bireyler küçük yaşlardan itibaren bir politik değer yargılarına sahip olmaktadır ve bu yargılar bireyin politik pozisyonunu ve yaşamını da şekillendirmektedir (Alkan, 1989, s. 29; Çağla, 2010, s. 52).

Politik sosyalleşme olarak adlandırılan bu süreç sosyalleşmenin alt katmanlarından birisidir ve uzun yıllar boyunca çok farklı tanımlarla kullanılmaktadır, ancak sistematik olarak ilk kullanımı Herbert Hyman tarafından yapılmıştır (Alkan, 1979, s. 4; Sarıbay & Öğün, 1999, s. 62; Tokgöz, 1978, s. 81; Yılmaz, 2013, s. 321; Yeşilorman, 2004, s. 4). Hyman'a (1959) göre politik sosyalleşme; bireylerin politik davranışlarının arka planında yer alan ve çocukluktan itibaren içerisinde bulunduğu aile ve toplumsal gruplar tarafından öğretilmiş sosyal değerlerdir (s.25).

ABD'de çocuklar üzerinde araştırmalar yapan Easten ve Dennis'e göre politik sosyalleşmenin 4 farklı süreci bulunmaktadır. Bu süreçler; politikleşme, kişiselleşme, idealleşme ve kurumsallaşmadır (Erzen & Yalın, 2011, s. 53; Sarıyer, 2005, s. 8; Yılmaz, 2013, s. 322)

- 1) Politikleştirme: Bireyler aile ve okul dışında daha üstün bir otorite olan politik sisteme karşı duyarlı hale gelirler. Bu duyarlı olma durumu 5-6 yaşlarda politik görüşlerin oluşmasına da zemin hazırlar.
- 2) Kişiselleştirme: 6-7 yaşlarında politik sistem ve otoriteyi tek bir kişi ile (Cumhurbaşkanı, başbakan vb.) özdeşleştirirler. Meclis veya parlamento gibi karmaşa yaratan politik kurumlar yerine cumhurbaşkanı gibi tek bir kişiyi öğrenmek çok daha kolaydır.

- 3) İdealleştirme: Birey politik otoritenin herkesten üstün, yardımsever, hata yapmayan bir konumda olduğu fikrini idealleştirirler. Özellikle politikacıların her zaman yanlarında olduğu ve her şeyi en iyi bilenler olduğu fikrinde sabittirler. Okul öncesi ya da ilkokul dönemi başlarındaki bireyler bu kavramsallaştırmaya daha yakındır.
- 4) Kurumsallaştırma: 7-8 yaş aralığında politik otoritenin tek bir kişi kavramsallaştırmasından çıkartılıp kurumlara atıf yapıldığı aşamadır. Bireyler oy verme, meclis ve hükümet gibi kavramları bu aşamada kavramaya başlarlar.

Bu süreç boyunca birey politik düzen ve işleyişe yönelik bilgi ve tutumlarını geliştirmekte ve kendi politik kimliğini oluşturmaktadır. Ancak bireyin politik bilinçlenme süreci bu aşamalardan sonra da devam ettiği için ilerleyen yıllarda politik sistemi şekillendirmeye yönelik aktif bir katılımcılık davranışı geliştirmektedir (Sarıbay & Ögün, 1999, s. 62). Bu nedenle bireylerin etkin ve katılımcı bir vatandaşın temel göstergesi olan sağlıklı bir bilgi düzeyine sahip olması gereklidir. Ancak politik sosyalleşme süreci informal olarak gerçekleşen bir süreçtir. Bu nedenle bir kavram ya da otoriteye yönelik bilgi ve algı düzeyleri kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Bu durum etkin vatandaşın temel özelliklerinden olması gereken yeterli ve en önemlisi doğru bilgi düzeyine sahip olmasını engellemektedir. Bu durumun önüne geçilebilmesi için bireylere sağlıklı bir politik eğitim verilmesi gerekmektedir.

2.4.1. Politik Eğitim

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının amaçlarından birisi sahip olduğu hakları kullanmasını bilen, sorumluluklarının bilincinde olan ve çağın gereksinimlerine uygun olan becerilere sahip aktif vatandaşlar yetiştirmektir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Bütün uğraş alanlarının temelinde yatan ortak nokta eğitimidir. Bir mesleğe ya da beceriye yönelik kişilere formal ya da informal olsun öncelikle verilen eğitimidir. Bundan dolayı eğitim sayısız alana yönelik işleve sahiptir. Bu açıdan bakıldığında da eğitimin politik alana yönelik işlevine politik eğitim denilebilir (Yeşilorman, 2003; Savcı, 1963). Ancak diğer alanlardan farklı olarak eğitimin politik alanla ilgili ilişkisi çok daha fazladır. Politik eğitimin ana malzemesi olan politika, günümüzde yaşamın hemen her alanında yer alan ve kapsamı gittikçe genişleyen bir kavrama dönüşmektedir. Özellikle çağımızda demokrasi ile yönetilen ülkelerin fazlalığı ve insanlar arası haberleşme olanaklarının kolay hale gelmesi de politikanın sahasını genişleterek hemen hemen her bireyi doğrudan etkileyen bir alan olmasına imkân sağlamaktadır (İnan, 2016). Ancak bu durumun her toplumda aynı

derecede etkili olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Bunun nedenleri arasında politikaya olan ilgi düzeylerindeki farklılık gösterilebilir. Bu ilgi düzeyindeki farklılığın temel sebepleri olarak eğitim ve gelir düzeyi, meslek, cinsiyet, yaşam alanı ve kişilik özellikleri gibi pek çok değişken gösterilebilir (Kapani, 2007). Bireylerde politik ilginin gelişmesi sonucunda da politik bilgi edinme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak için de bireylere sağlıklı bir politik eğitim verilmesi devletin temel hedefi olmaktadır. Çünkü sağlıklı bir politik eğitime sahip olan birey doğru ve etkili olarak tartışabilme ve toplum içerisinde kendisini etkin kılabilmektedir. Ayrıca politik eğitim verilen birey siyasi olay ve tartışmaları daha iyi kavradığı gibi aktif bir vatandaşta bulunması gereken güçlü bir politik eylem duygusuna da sahip olmaktadır (Yeşilorman, 2003; Delli Carpini & Keeter, 1996). Politik eğitim sürecinde önemli olan en temel nokta bireylere politik eğitimin verilme zamanından çok verilme sürecidir. Bu süreç sonunda önemli olan bireyleri etkili vatandaşlar olarak yetiştirmektir (Sarıbay & Ögün, 1999).

Politik eğitimin amacı bireyleri politikacı olarak yetiştirmek değildir. Asıl amaç bireyleri gereken politik bilgi ve becerilerle donatmaktır. Bu sayede bireylerin katılımcı vatandaş olmaları için gereken temel politik bilgi verilmiş olur. Bu politik bilginin bireylere sağladığı bir diğer önemli fayda bireylerin politik görüş ve politik davranışlarının belirgin hale gelmesidir. Bireyler bu sayede oy kullanma ve politik işleyişi anlama isteği gibi politik katılımcılığı destekler (Bartle, 2000).

John J. Partick'e göre politik eğitimin 4 ögesi bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir;

- 1) Bilgi: Hükümet ve politika hakkındaki kavramları, yargıların iletimini sağlamayı ve enformasyonu bilmeyi gerektirmektedir. Bu aşamanın asıl amacı iyi vatandaşlar yetiştirmeye hizmet etmektedir. Çünkü iyi bir vatandaşın asgari düzeyde politik bilgiye sahip olması gerekmektedir.
- 2) Entelektüel Yetenek: Bireylerin politik olguları tanımlama, açıklama ve değerlendirebilmesi yeteneğidir.
- 3) Katılma İsteği: Bireylerin diğer bireylerle işbirliği yaparak ortak bir amacı gerçekleştirmek için tartışma ve pazarlık yapmayı öğrenmesidir. Bunun sonucunda kendisini daha aktif hissetmekte ve katılım sürecine dâhil olmak için hazır olmaktadır.
- 4) Tutumlar: Bireylerin nesnelere ya da olgulara yönelik geliştirmiş oldukları tepkilerin yönlendirmesini sağlayan duygusal ve zihinsel eğilimlerdir. Bu tutumlar

sayesinde bireyler bir duruma yönelik yakınlık ya da uzaklaşma hissi içerisinde girebilirler (akt. Sarıbay & Öğün, 1999, s. 6-7).

Ancak politik bilgilerin okullarda öğrencilere kazandırılması fikri başta ebeveynler ve öğretmenler olmak üzere çoğu insanın tepki gösterdiği ve çekingen davrandığı bir durumdur (Crick, 2000, s. 35; Crick & Heater, 2012; Dağ, Sözer, & Sel, 2015; Günel & Kaya, 2016; Kuş, 2019, s.460). Türkiye’de de 1980 darbesi sonrası yapılan üniversite reformu ile birlikte siyaset bilimi bölümleri kaldırılıp Uluslararası İlişkiler ve Kamu Yönetimi olarak iki farklı bölüm kurulmuştur (Turan, 2020). Bunun altında yatan temel sebep politikanın yarattığı olumsuz çağrışımın eğitimde ve öğrencide olumsuz etkilere yol açacağına yönelik kişilerde ve ebeveynlerde var olan bir inanıştır.

Özellikle öğretmenlerin okullarda politik konuları öğretmekten kaçınmalarına karşılık, bu anlayışı yeni sosyal bilgiler hareketi ile değiştirmeye yönelik girişimler olmuştur (Ross, 1984) ve birçok ülkede politik eğitime yönelik konuların toplandığı ders sosyal bilgiler dersidir (Crick, 2000, s. 16; Patrick, 1967, s. 5; Sandahl, 2020). Diğer yandan özellikle veliler vatandaşlık eğitimi fikrine karşı çıkmazken politik eğitim fikri onları endişelendirmektedir (Crick, 2003). Bu durum politikaya karşı bireylerde yer alan olumsuz yaklaşımı gösteren somut örneklerdendir.

İkinci önemli itiraz ise çocukların küçük yaşlarda politik süreçleri anlamlandırma ve kavramları öğrenme konusunda yetersiz olduklarına yönelik öne sürülen iddiadır. Ancak yapılan çalışmalara bakıldığında bunun tam tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Jackson (1971) İngiliz çocuklar ile yapmış olduğu çalışmada çocukların siyasal sembollerini oluşturmaya 4 ila 8 yaşları arasında başladıklarını ortaya çıkartmıştır. Benzer şekilde Olive Stevens (1977) tarafından yapılan çalışmada 11 yaş altındaki çocukların politik konular hakkındaki tartışmalarda tutarlı politik fikirlerini serbestçe savunabildikleri, oldukça akıcı ve sağlıklı bir tartışma ortamı sağlayabildikleri sonucuna ulaşmıştır (akt. McNaughton, 1982, s.273). Sarıyer (2015)’e göre de çocuklar 5-6 yaşlarında toplumsal otoritenin farkına varmaktadır ve bu farkındalık onların erken yaşlarda siyasal fikirlerinin oluşmasında etkili olmaktadır. 7-8 yaşlarına geldiklerinde ise meclis, hükümet, oy kullanma gibi siyasal kavramların öğrenildiği aşamaya geçiş yapmaktadırlar.

Kuş & Tarhan (2016)’a göre de vatandaşlık haklarının kullanımı ve aktif katılım için politik bilgi çok önemli bir ön koşuldur. Ancak tek başına bireye verilen politik eğitim yeterli değildir. Sonraki aşamada bireyin kazanmış olduğu bu temel politik bilgileri yaşamı boyunca aktif olarak kullanması da politik okuryazar bir birey olarak kendini

yetiştirmesine bağlıdır. Çünkü politik okuryazarlık sadece politik bilgilere sahip olmak ile ilgili değil, bireylerin politik sürece ve yaşama aktif bir şekilde katılmalarını sağlamak ile ilgilidir (Bochel, 2009, Rafni & Suryanef, 2017). Bu bağlamda düşünüldüğünde; aktif vatandaşlık bilincini kazanma süreci, bireyin toplumdaki diğer bireylerle, kurumlarla ya da devletle karşılıklı etkileşiminin kapsamı, boyutu ve bağlamı ile şekillenmekte ve demokratik süreçlere aktif katılımları oranında gelişmektedir (Mısırlı zsoy, 2010, s.212). Crick (2000)'in belirttiği gibi bireylerin gazeteleri politik içeriklerinden kaynaklı olarak eleştiren biçimde okumaları Aristoteles'i bilmelerinden çok daha önemlidir. Dolayısıyla politik eğitim için en uygun yaş çocukların gazeteleri okumaya başlayabildikleri yaştır (s. 16). Bu nedenle bireylerin temel politik bilgileri edinmesi sonrası bunları eylem boyutunda kullanması da politik okuryazarlık aşamasını oluşturmaktadır.

2.4.2. Politik Okuryazarlık

Öğrencilere Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programında kazandırılması hedeflenen becerilerden bir tanesi politik okuryazarlık becerisidir. Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programında yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı içerisinde öğrenciye kazandırılması istenilen beceri olan politik okuryazarlık, yukarıda bahsettiğimiz gibi politik eğitimin sonraki aşamasını oluşturur. Politik eğitim sonrası gerekli bilgileri alan bireyin bu bilgileri uygulamaya döktüğü aşama politik okuryazarlık aşamasıdır. Politik okuryazarlığı politik eğitimden ayıran en temel fark; politik okuryazarlık becerisinin temel politik eğitim bilgisine ek olarak beceri ve tutumlara özel önem vermesidir (McNaughton, 1982, s. 265). Bu aşamayı tanımlamak için öncelikle okuryazarlık ve beceri kavramlarına arkasından da politik okuryazarlık becerisinin aşamalarına değinilmelidir.

Okuryazarlık denildiği zaman kişilerin bu kavramı temel düzeyde okuma ve yazma etkinliği olarak algılanmasına karşılık, zaman içerisinde yaşanan gelişmeler kavramın anlam boyutunu da değişirmiştir. Günümüzde okuryazarlık kavramı denildiğinde ilk anlamı olan okuma ve yazma faaliyeti dışında gerekli görülen alanlarda birtakım becerilere sahip olma ve bunları aktif bir şekilde kullanma anlamına gelmektedir (Kuş, 2013, s.208; şan, 2019, s.219-220). Beceri kavramını ise; bireyin yaşamında karşılaşacağı durumlara yönelik olarak sahip olduğu bilgileri kullanabilmesi, karşılaştığı problemleri çözebilmesi ve sorumluluklarını yerine getirebilme yeteneğidir (Güneş, 2012; Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2015). Bu iki kavramın birlikte kullanımı sonucunda bireyler herhangi bir konu ya da problem hakkında okuryazarlık becerilerini etkin olarak kullanmaları onları

okuryazarlık becerisine sahip kişiler yapmaktadır. Ancak politik okuryazarlık becerisi dediğimiz olay bireylerin salt olarak politikaya yönelik okuryazarlık becerilerine sahip olmaları anlamına gelmez. Politik okuryazarlıkta sadece politik bilgi verme amacı yoktur. Bu yönüyle politik eğitimden ayrılmaktadır. Politik okuryazarlık becerisi politik bilgidен çok daha fazla içeriğe sahiptir (Advisory Group on Citizenship, 1998, s. 13; Flinders, 2015, s. 196; Kruse, 2018, s. 8). Bireylerin sosyalleşmeleri üzerine yapılan çalışmalar da politik okuryazarlık kavramı okullarda verilen politik eğitimin nihai amacı olarak tanımlanmaktadır (Cassel & Lo, 1997, s. 320; Crick, 2007). Genel bir tanım yapacak olursak, politik okuryazarlık becerisi; bireylerin politik olaylar, kurumlar ve kavramları anlamlandırabilmeleri, bunun sonucunda yaşamda karşılaşılabilecekleri olay ve sorunlar konusunda edinmiş oldukları bilgi, beceri ve değerleri aktif olarak kullanabilmeleri olarak tanımlanabilir (Advisory Group on Citizenship, 1998; Akhan, 2011; Bochel, 2009; Faiz, 2016; Faiz & Dönmez, 2016; Tarhan, 2015).

Politik okuryazarlığın ortaya çıkışı olarak kesin bir tarih olmamasına karşılık 1960'lı yıllarda kullanımda olan bir kavram olduğu belirtilmektedir (Bochel, 2009; Davies, Gregory, & Riley, 1999, s. 6). Ancak sistematik olarak geniş kapsamlı kullanımına ilk kez İngiltere'de rastlanılmaktadır. 1990'lı yıllarda resmi müfredatı takip etme zorunluluğunun ortadan kaldırılmasıyla birlikte okullar arasında farklı vatandaşlık eğitimi uygulamalarının yapıldığı görülmüştür. Ayrıca gençler arasında apolitik tutumların artması sonucu seçimlere katılım oranının düşmesi ve artan göç sonrası çokkültürlü toplum yapısından kaynaklı sorunlar da baş göstermiştir. Bundan dolayı öğretim birliğini sağlamak ve ülke genelinde verilen vatandaşlık eğitiminin sınırlarını belirlemek amacıyla Bernard Crick başkanlığında bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun hazırladığı rapor sonucunda sınırları belirlenmiş yeni vatandaşlık müfredatı 2002 yılında uygulamaya konulmuştur (Crick, 2012, s. 157-158; Heater, 2004, s. 98-99; Önal, Öztürk, & Kenan, 2018; Pykett, 2007).

Bu rapor kapsamında politik okuryazarlık vatandaşlık eğitiminin 3 boyutundan birisi olarak gösterilmiştir. Bu üç boyut; ahlaki ve toplumsal sorumluluk, sosyal katılım ve politik okuryazarlıktır ve bu boyutların her birisi bir diğeri ile ilişkilidir:

- 1) Ahlaki ve Toplumsal Sorumluluk: Öğrencilerin öncelikli olarak özgüven sahibi olmaları ve hem sınıf içerisinde hem de sınıf dışında birbirlerine ve otoriteye karşı ahlaki ve toplumsal sorumlulukları ölçüsünde davranmalarıdır.

- 2) Sosyal Katılım: Öğrencilerin yardımseverliği öğrenme noktasında sivil toplum örgütleri aracılığıyla toplumsal hizmet sağlayıcı eylemlerde bulunmaları ve bu sayede toplumsal duyarlılığa sahip olmalarıdır.
- 3) Politik Okuryazarlık: Öğrencilerin bilgi, beceri ve değerler aracılığıyla kendilerini toplumda nasıl etkin kılacaklarını öğrenmeleridir. Temel ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında doğru kararlar almalarına imkân sağlayacak yeterli bilgi ve donanıma sahip olmalarıdır (Advisory Group on Citizenship, 1998, s. 11-13).

Politik okuryazarlık bilgi, beceri ve tutumların birleşiminden meydana gelmektedir. Bu üç unsurda birlikte gelişen ve birbirlerinin koşulu olan boyutlardır. Politik okuryazar bir bireyin bu üç unsura da sahip olması ve ortak şekilde kullanabilmesi gerekmektedir (Crick & Porter, 1978, s. 13-14). Bu üç unsurun alt boyutları Politik Okuryazarlık Ağacı olarak adlandırılan Tablo 2’de gösterilmiştir.

Ayrıca kavramlar boyutuna bakıldığında da Politik Okuryazarlık üç temel kavramı ve bunların alt kavramlarını kapsamaktadır:

- 1) Hükümet (Düzen, otorite, güç ve zorluk kullanma)
- 2) İlişkiler (Baskı, temsiliyet, hukuk ve adalet)
- 3) Bireyler: (Doğal haklar, özgürlük, bireysellik ve refah).

Politik okuryazarlık bu kavramlar topluluğunu etkin ve mantıklı bir şekilde kullanabilmeyi gerektirmektedir. Bu noktadan hareketle dikkat edilmesi gereken; bireylerin politik okuryazarlık becerisini etkili şekilde nasıl kazanabilecekleri sorusudur. Bu soruya verilecek en net cevap erken yaşlardan itibaren bu becerinin bireylere kazandırılması yönündedir. Çünkü beceri kazandırma çok uzun bir zamana yayılan bir süreçtir ve bireyin aktif katılımını gerekli kılmaktadır. Ayrıca sadece eğitim yoluyla bireye beceri kazandırılması söz konusu değildir. Bireyin de kendi istek ve çabaları ile uygulamaya dayalı olarak geliştirilir (Güneş, 2012).

Faiz (2016)’e göre de; politik okuryazarlık becerisinin öğrencilere kazandırılabilmesi tıpkı politik eğitim gibi erken yaşlarda verilecek eğitim ile sağlanabilir. Bu eğitimin en temel aşamasını bireylerin kavramlara yönelik algılarının ne olduğu sorusuna cevap aramaktır. Çünkü politik okuryazarlık becerisine sahip olması beklenen bireyin öncelikle bağımsız ve sağlıklı bir şekilde akıl yürütmesi gereklidir. Bu akıl yürütmenin anahtar aşaması da kavram oluşturabilme becerisinde saklıdır. Kavram oluşturma akıl yürütme sürecinin en önemli aşamasıdır. Sadece izleyici konumunda olmak bireylerin siyasal dünya hakkında

bilgi sahibi olması için yeterli değildir. Bireylerin aynı zamanda kavramlar geliştirmesi de gereklidir (Heywood, 2012, s.17). Çünkü politik okuryazar bir bireyin temel kavramlar bilgisine sahip olması gereklidir. Ancak bu kavramların temel politika bilimi kapsamında yer alan teknik kavramlardan ziyade gündelik yaşamda kullanılan kavramlardan olması çok daha önemlidir. Nitekim bireylerin ve özellikle öğrencilerin politik sosyalleşme sürecinde bilişsel yapılarının oluşması okulda aldıkları formal bir eğitim süreci sonunda değil daha çok ailede başlayan ve televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçları sayesinde edindikleri kavrayışlardan oluşmaktadır. Ayrıca formal bir eğitimle bu kavramların öğrencilere sorulup sorgulayıcı düşünceleri sonrası cevabı bulmalarını beklemek faydasız bir eylemdir. Yapılması gereken gündelik hayattan alınmış olan ve politik okuryazarlık becerisi kapsamına giren temel kavramların açıklığa kavuşturulmasıdır. (Crick & Porter, 1978, s. 14-16; Crick, 2000, s. 27). Tarhan (2019)'a göre de öğrencilerin gündelik yaşamlarında karşılaştıkları bütün politik olayları anlamlandırma ve fikir yürütebilecek düzeyde olabilmeleri temel kavramları öğrenmiş olmalarına bağlıdır. Bu temel kavramlar belirlenirken öncelikle politik uyuşmazlığa sebep olan kavramların sečilmesi gereklidir (Crick, 2000, s. 47). Elbette günümüzde politika ve onun kapsamında yer alan demokrasi ve özgürlük gibi pek pek çok kavram evrensel olarak çoęu ülke ve toplumda kabul gören şeyler olmasına karşılık her ülkenin toplum yapıları ve vatandaşlık algıları farklıdır. Bu nedenle politik okuryazarlığa yönelik kavramlar sečilirken dikkat edilmesi gereken en önemli husus; ilgili ülkenin ve toplumun temel olarak gündeminde yer alan olayların ve bu olayları niteleyen ya da doğrudan tartışmanın odak noktasını oluşturan kavramların göz önünde bulundurulması gerektiğidir.

2.5. Politik Okuryazarlık ile İlgili Kavramlar

Kavramlar politik okuryazarlık becerisinin en önemli noktasını oluşturmaktadır. Özellikle politik tartışmaların ve uyuşmazlıkların temel noktasını oluşturan mesele genellikle kavramların algılanışının farklı kişiler tarafından farklı anlamlarda yorumlanmasından kaynaklıdır (Heywood, 2018, s. 15). Politik okuryazarlık düzeyi yüksek bir bireyin temel özelliği belirli politik kavramları bilmesi ve ileri düzeyde kullanabilme becerisine sahip olmasıdır. Ancak bu kavramların seçiminde gündelik yaşamda kullanılan kavramlar tercih edilmelidir ve bu kavramlar bireylerin içerisinde bulundukları toplumun temel sorunlarıyla ilgili olmalıdır. Çünkü politik okuryazarlık becerisine sahip bir kişi evrensel anlamda politik okuryazar olamaz. İçerisinde bulunduğu toplumun ve kültürün temel ihtiyaçlarına

ve sorunlarına yönelik bir politik okuryazarlık kimliği meydana getirirler (Crick, 2000). Bu nedenle politik okuryazarlık kapsamında bireylerin kavramlara yönelik bilişsel yapılarını ortaya koyarken dikkat edilmesi gereken temel nokta içerisinde bulundukları toplumun ve kültürün politik alanda temel tartışma konusunu oluşturan kavramların seçilmesi gerektiğidir.

2.5.1. Devlet

Devlet kavramı politik çalışmalar başta olmak üzere çok farklı alanlarda gündemde tutulan ve tartışılmaya devam edilen bir kavram olmuştur. Devletin toplumsal yaşamın doğal bir sonucu olarak zaruri bir ihtiyaçtan kaynaklı ortaya çıktığını savunan görüşler olduğu gibi (Haldun, 2018), devletin her şeyi düzenleyen ve mutlak güç sahibi olarak despotik bir yapıda olması gerektiğini savunan (Hobbes, 2019) tanımlamalar da yapıldığı görülmektedir. Bu farklı tanımlama ve yaklaşımlar çağlara ve toplumlara göre değişen farklı ihtiyaçlara uygun devlet modellerinin ortaya çıkmasından kaynaklıdır. Bu nedenle devleti belirli bir kara parçası üzerinde yasal olarak faaliyet gösteren bir oluşum olarak tanımlamamıza karşılık, tüm dünya üzerinde aynı tip devlet yapılanmalarının olmadığı gerçeği de göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Bu nedenle her devletin doğuşu ve gelişim süreci farklılık göstermektedir. Bu kapsamda Türkiye özelinde de devletin ortaya çıkış ve gelişim süreci de tarihsel ve toplumsal koşullara göre gelişim göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş olarak genç bir ülke olmasına karşılık temelleri üzerinde durduğu köklü bir devlet geleneğine sahiptir. Bu geleneğin bir yansıması olarak da devlet Türk toplum yapısında kutsiyet atfedilen ve öncelikli olarak korunması gereken bir yapı olmuştur. Bu durumdan kaynaklı olarak devlet ve kendisine bağlı olan kurum ve yapıların vatandaşa hesap verme noktasında bir mecburiyet hissetmemeleri (Öztan, 2019, s. 172) gibi durumlar sivil toplumun gelişmemesi, insan hak ve özgürlüklerinin geri plana atılması gibi pek çok soruna sebebiyet vermektedir. Bu nedenle devlet kavramı konusunda bireylerin bilişsel yapılarının ortaya konulması sağlıklı bir devlet anlayışı geliştirilmesi noktasında önem taşımaktadır.

2.5.2. Demokrasi

Türkiye kuruluşundan kısa bir süre sonra yönetim şekli olarak cumhuriyeti benimsemesine karşılık demokrasiye geçiş sürecini geç gerçekleştirmiştir. Ayrıca demokrasiye geçiş olarak kabul edilen 1950 seçimleri sonrası sağlıklı ve işlevsel bir demokrasi meydana getirildiği

de söylenememektedir. Bunun en temel göstergesi cumhuriyet tarihinin aynı zamanda bir darbeler tarihi olmasından kaynaklıdır. Çok partili yaşama geçişle birlikte başlayan Türkiye'nin demokrasi serüveni askeri darbeler ve muhtıralarla birçok kez sekteye uğramıştır. Bundan dolayı demokrasi, en temel niteliği olan halkın yönetime katılımı vasfını yerine getiremeyen bir kavram olmuştur. Bundan dolayı günümüzde de demokrasi kavramı yapılan çoğu tartışmanın ana noktasını oluşturmaktadır. Ayrıca demokrasi kavramı günümüzde öneminden ve gerekliliğinden sürekli bahsedilen bir kavram olmasına karşılık demokrasinin niteliği konusu çoğu zaman göz ardı edilen bir kavram olmuştur. Platon demokrasinin meritokrasi ve oklokrasi arasında hareket eden bir yönetim biçimi olduğunu ve bu iki anlayıştan hangisine yakın olmasının demokrasinin niteliğini belirleyeceğini öne sürmüştür (Platon, 2020). Bu nedenle popülizm çağı olarak adlandırılan günümüzde demokrasi kavramının da önemi giderek artmaktadır (Müller, 2018). Bireylerin demokrasi kavramına yönelik bilişsel yapılarının ortaya çıkartılması aynı zamanda demokrasinin hangi niteliğine yönelik kavrayışa sahip olduklarını da göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

2.5.3. Hükümet

Devleti yöneten en üst organ olan hükümet çoğu zaman devlet ile eş anlamlı olarak algılanan bir kavram olmuştur (Lipson, 1978, s. 65). Bu durumun bir göstergesi olarak özellikle sivil toplum tarafından hükümetlere yönelik protesto, yürüyüş ve kitlesel pek çok eylem devlet kurumuna yönelik olarak algılanmakta ve vatandaşların demokratik hak taleplerinin görmezden gelinerek devlet bekasını tehdit edecek anlamda yorumlar yapılmasına sebebiyet vermektedir. Heper (2006)'e göre ileri demokrasilerin temel özelliği devletin uzun soluklu menfaatleri ve vatandaşların demokratik taleplerinin bir denge içerisinde gözetilmesinden kaynaklıdır. Bu dengeyi gözetmesi beklenen yapıyı da devleti yönetme gücü ve yetkisini elinde bulunduran en üst organ olan hükümetlerdir. Devlet ve hükümet kavramlarının eş anlamlı kavramlar olarak algılanıp birbirleri yerine kullanıldığı durumlarda vatandaşların şikâyet ve taleplerini yöneltme noktasında bir kafa karışıklığı meydana gelmektedir. Bu nedenle hak ve sorumluluklarının bilincinde olan haklarını talep eden aktif vatandaşların bu taleplerini yönlendirecekleri doğru hedefi bilmeleri önem arz etmektedir. Bu nedenle hükümet kavramının bireylerin bilişsel yapılarındaki algılanışının ne olduğu ortaya konulması gereken önemli bir durumdur.

2.5.4. Seçim

Seçimler demokrasinin temel unsurudur. İşleyen sağlıklı bir demokratik sistemin en temel göstergesi seçimlerin varlığıdır. Ancak bu seçimlerin de demokrasinin ruhuna uygun olarak adil, tarafsız ve geniş kapsamlı bir kabule dayalı olmalıdır. Bireylerin politik yaşama katılım noktasında da ilk eylem gösterdikleri alanların başında seçimler gelmektedir. Pek çok ülkede seçim sistemlerinin geniş katılım ve temsiliyet sağlaması için çabalar gösterilmektedir (Miessen, 2010). Bu noktada Türkiye özelinde yapılan çalışmalardan bir tanesi de 2017 yılında seçme ve seçilme yaşının 20’den 18’e düşürülmesidir. Bu sayede genç nüfusun yönetime katılımı noktasında önemli bir adım atılmıştır. Ancak bireylerin sadece oy kullanmasına indirgenen bir sistemde seçimlerin varlığı da toplum refahını ve demokrasiyi sağlayan bir etken olmaktan çok sembolik bir faaliyet olarak işlevsizleşmesine neden olmaktadır. Eğer bireyler politik yaşama katılım noktasında tek faaliyet alanı olarak seçimleri görürse bu durum demokrasi için bir risk faktörü oluşturmaktadır. Nitekim her şeyden önce demokrasi düşünebilen, sorgulayabilen ve haklarını savunma noktasında yönetime ve demokratik süreçte katılım davranışı gösterme iradesine sahip vatandaşların sistemidir. Bu nedenle bu bilinçten yoksun olarak tek demokratik seçeneğin seçimlere indirgendiği bir katılım anlayışı pasif vatandaşların göstereceği bir anlayıştır. Bu nedenle bireylerin seçim denildiğinde demokrasinin tek göstergesi olarak mı algıladığı yoksa birçok katılım yönteminden bir tanesi mi olduğu konusundaki düşünceleri büyük önem taşımaktadır.

2.5.5. Kamuoyu

Gündelik yaşamda ve medyada sıklıkla karşılaşılan kavramlardan olan kamuoyu; kamu ve oy kelimelerinin birleşiminden meydana gelmektedir. Eski bir Türkçe kelime olan ve “bütün, hep ve tüm” anlamlarına gelen kamu kavramı belirli bir tercihi anlatan “oy” kavramıyla birlikte kullanıldığında herkesin tercihi anlamına gelmektedir. Ancak bu kavramın kapsamına giren genel görüş bütün toplum kesimini kapsayan bir görüş değil, bir konu ve sorun hakkında bilgi sahibi olan ve görüş bildiren kişileri tanımlayan bir ifadedir (İnan, 2016, s. 84; Kapani, 2007, s. 146-147). Halkın düşüncelerini başta devlet yönetimi olmak üzere belirli kesimlere ve kurumlara yansıtma noktasında kamuoyu kavramı büyük önem arz etmektedir.

2.5.6. Hak

İnsanların kul ya da tebaa olmaktan ayrılması ve vatandaş olabilmelerini sağlayan en önemli aşama demokratik yaşamın gerektirdiği haklara sahip olmalarıdır. Ancak sadece bu haklara sahip olmak tek başına vatandaş olmanın göstergesi değildir. Özellikle bu hakların korunması ve gereken durumlarda yeni haklar elde edebilmek için aktif vatandaşlar olarak bu hakları talep edebilmeleri de büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de demokratik hakların kazanımı genel olarak halkın talebi olarak alttan gelen bir istekle değil daha çok devlet tarafından yukarıdan verilmiş haklar olarak kendisini göstermektedir. Bu nedenle Türkiye’de vatandaşlara haklarından daha çok ödev ve sorumluluklarının hatırlatıldığı görülmektedir. Bu durum aktif bir vatandaşlık yerine pasif bir vatandaşlığın da meydana gelmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle hak kavramına yüklenen anlam bireylerin bu anlamda haklarını koruma ve talep etme noktasında aktif mi yoksa pasif bir vatandaşlık bilincine sahip olduğunun da en temel göstergesidir.

2.5.7. Muhalefet

Gündelik yaşamdaki kullanımı düşmanlık anlamında kullanılan muhalefet kavramı politik anlamda anayasal bir çerçeve içerisinde hareket eden parti ya da oluşumları ifade eden ve demokratik rejimlerin temel özelliklerinden birisi olan hayati bir olgudur (Heywood, 2018, s. 212). Özellikle Türkiye gibi temsili demokrasinin yürürlükte olduğu ülkelerde hesap verilebilirlik, şeffaflık ve denetim gibi sağlıklı bir yönetim sisteminin olmazsa olmazı olan demokratik denetim faaliyetlerini yürütme noktasında hayati bir görev üstlenirler. Politik yaşamın temel kavramlarından olan muhalefet kavramı ancak bireylerin bilişsel yapılarında gündelik anlamdaki karşılığından ziyade politik anlamdaki karşılığına denk geldiği ölçüde güçlenmektedir. Eğer bireyler muhalefet kavramını gündelik yaşamdaki gibi uzlaşmaya yanaşmayan düşmanca bir hareket olarak algıladıklarında muhalefet de önemsiz görülen bir yapı durumuna düşmektedir. Bu durum muhalefeti zayıflattığı gibi denge ve denetleme noktasında üstlendiği hayati misyonunu da etkisiz hale getirmektedir. Bu nedenle bireylerin muhalefet kavramını bilişsel yapılarında nasıl bir algılayışla kavradıklarını ortaya çıkartmak önem arz etmektedir.

2.5.8. Özgürlük

Geniş bir kapsamı ifade eden özgürlük kavramı günümüzde sınırları ve uygulanışı bakımından oldukça tartışılan bir kavram olmaktadır. TÜBA (2011)'ya göre özgürlük; bir kimsenin herhangi bir dış müdahale ya da etki olmadan istediği gibi düşünebilme ve davranabilmesi durumudur. Ancak özgürlük de diğer pek çok politik kavram gibi çok farklı türleri olan bir kavramdır. Düşünce ve ifade, din ve vicdan, haberleşme ve seyahat gibi çok geniş kapsamlı özgürlük türleri bulunmaktadır. Ancak başta gelen en önemli türü politik özgürlüklerdir. Çünkü bir insan politik olarak özgür ise ve politik alanda fikirlerini açıkça dile getiriyorsa diğer özgürlüklerini ve haklarını da savunma noktasında kendisini özgür ve sorumlu hissetmektedir. Bu nedenle bireylerin özgürlük kavramına yükledikleri anlamın aktif vatandaşlığın gereği olan katılımcı ve sorgulayıcı şekilde politik özgürlüklerinin bilincinde olan mı yoksa sadece mevcut sosyal haklarını kullanımından öteye geçmeyen pasif vatandaşlık bilincine mi sahip olduklarının ortaya konulması gereklidir.

2.5.9. Cumhuriyet

Ortaya çıkışı Roma dönemine kadar uzanan cumhuriyet kavramı günümüzde de temel yönetim biçimlerinden birisi olarak varlığını sürdürmektedir. Türkiye'nin de yönetim biçimi olan cumhuriyet sistemi günümüzde tartışılan ihtilaflı kavramların başında gelmektedir. Özellikle bir yönetim sistemi olarak sıklıkla demokrasi kavramıyla birlikte eş anlamlı olarak kullanılan cumhuriyet kavramı aslında demokrasiden ve onun çoğu niteliğinden belirli derecede farklılaşmaktadır. Özellikle Rönesans İtalya'sında kent devletlerinin yönetim sistemi olarak varlığını gösteren cumhuriyet sonrasında da İngiliz, Amerikan ve Fransız devrimleri sonrası da başka biçimlerde ortaya çıkan yönetim biçimi olmuştur (Heywood, 2018, s. 61-62). Ancak özellikle İtalyan kent devletlerinde cumhuriyet sistemi her ne kadar halk özgürlüğünü siyasal iktidara ve monarşiye karşı korumayı temel alsa da Machiavelli'nin Prens eserinde değinilen sistem olarak cumhuriyet halkın istek ve ihtiyaçlarını temel alan değil, onları sadece önemsiz ve yönetilecek varlıklar olarak gören bir yönetim sistemi olmuştur (Machiavelli, 2018). Günümüzde de pek çok ülkenin cumhuriyet sistemiyle yönetilmesine karşılık demokrasi, insan hakları ve özgürlükler noktasında geri kalmış olması bu durumun temel göstergesidir.

2.5.10. İdeoloji

Üzerinde ortak uzlaş olmayan ve en sık tartışılan kavramlardan olan ideoloji günümüzde de başta politik alan olmak üzere pek çok yerde tartışılmaktadır. İdeolojiye yönelik yapılan çok farklı tanım mevcuttur. Bu tanımlar sadece birbirlerinden farklı anlamlar olmanın ötesinde birbirlerinin tersi anlamlarda da kullanılmaktadır. Bu durum ideoloji konusunda meydana gelen tartışmanın boyutunu göstermesi bakımından da önemlidir (Heywood, 2013, s. 22; Macit, 2016). Ancak genel anlamda ideoloji kişi ya da toplulukların bağlı oldukları fikir birlikteliği olarak adlandırılmaktadır (TÜBA, 2011). McLaren (1988) ‘de ideoloji kavramının sadece belirli politik hareketleri tanımlayan bir kavram olarak kalmayıp sosyal yaşamın her alanına yayıldığını belirtmektedir. Ancak hepsinden önemlisi ideolojiler bireylerin içinde bulundukları topluma ve politik sisteme bakış açılarını yansıtmaktadır. Bu nedenle bireylerin bilişsel yapılarında ideolojinin nasıl şekillendiğinin ortaya konulması önem arz etmektedir.

2.5.11. Parti

Demokrasinin ve politik yaşamın temel unsuru olan siyasal partiler iktidarı kazanmak için bir araya gelen çoğunlukla aynı amaç ve idealler etrafında toplanmış insan topluluklarının oluşturduğu bir birlikteliktir. Ancak bu çoğu zaman partiler baskı grupları ya da toplumsal hareketlerle karıştırılmaktadır. Siyasal partilerin asıl önemli vazifesi ise sivil toplum ve devlet arasındaki ilişkiyi oluşturmalarından gelmektedir (Heywood, 2018, s. 271-272). Demokratik yaşamın ve sivil toplumun varlığının asli unsuru olan partilerin baskı grupları ya da diğer toplumsal hareketlerle karıştırılması bireylerde siyasal partilerin asıl önemini kavramalarına engel teşkil etmektedir. Bu nedenle bireyler kendilerini politik yaşamda etkin kılacakları temel alanlardan olan siyasal partilere yönelik yanlış tutumlar geliştirmektedirler. Bu nedenle bireylerin parti kavramına yönelik bilişsel yapılarının ortaya konulması büyük önem arz etmektedir.

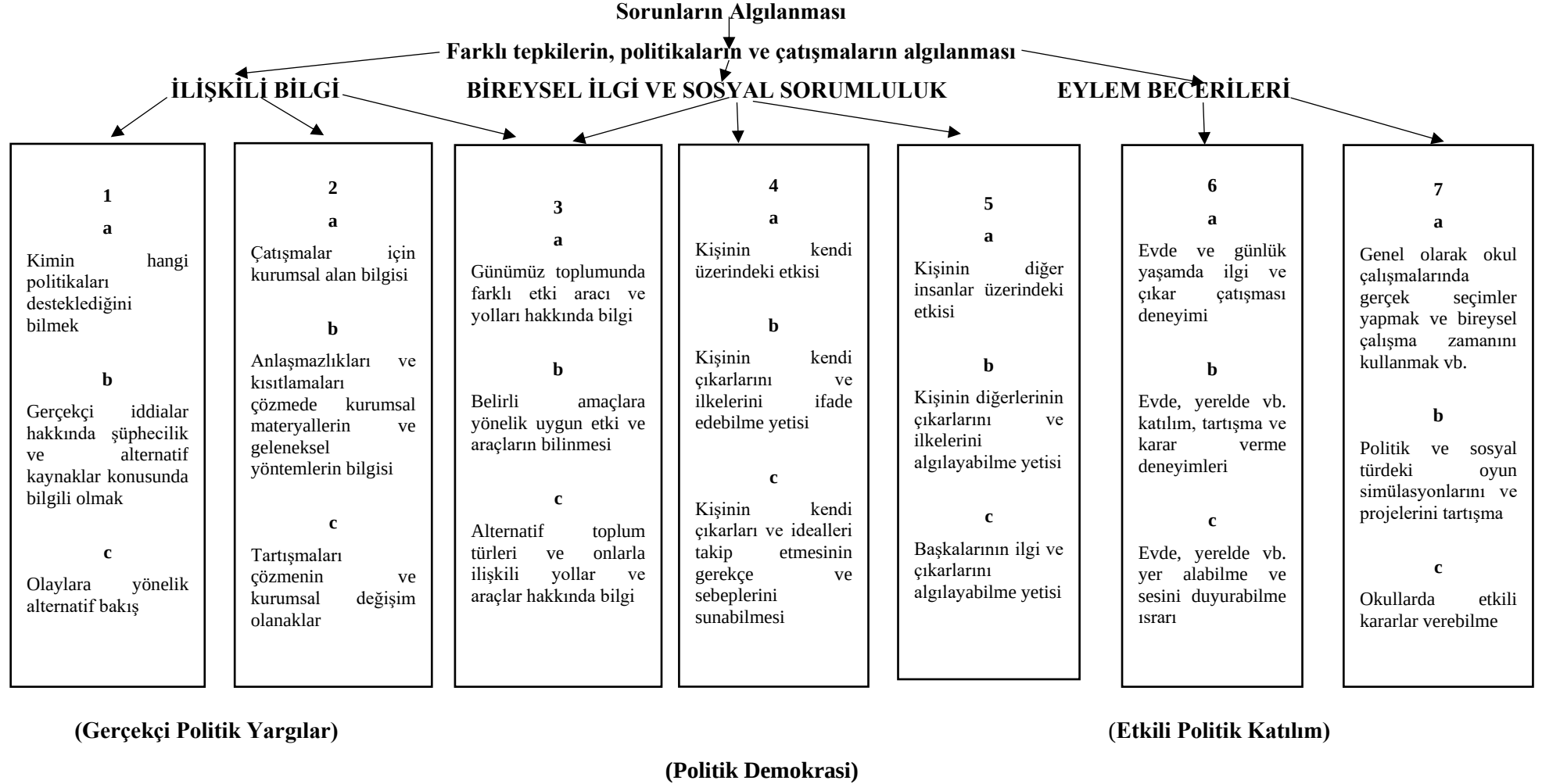
2.5.12. Sorumluluk

Sıradan insanların vatandaş olmalarındaki en büyük gösterge sosyal ve politik yaşamın gerektirdiği birtakım sorumluluklara sahip olmalarında saklıdır. Çünkü bireyler sorumluluk sahibi oldukları ölçüde vatandaş olma bilincine de sahip olmaktadır. Bu sorumluluk bilinci aynı zamanda bireylerin birtakım sorunlar karşısında aktif bir şekilde eylem becerisi

gösterebilmelerine de imkân sağlamaktadır. Bireylerin sorumluluk davranışlarına bakıldığında kime ya da neye karşı kendilerini sorumlu hissettikleri önemlidir. Bu nedenle bireylerin sorumluluk kavramı denildiğinde politik sorumlulukları mı yoksa sosyal sorumluluklarını mı ön plana koydukları önemli bir noktadır. Ayrıca bireylerin sorumluluklardan daha ziyade ödevlerinin bilincinde olup olmadıkları da önemlidir. Nitekim sadece ödevlerinin bilincinde olup onları yerine getirmeye çalışan bireyler pasif bir vatandaşlık davranışı göstermektedirler. Bu pasif vatandaşlık davranışı aynı zamanda bireylerin sahip oldukları haklarını da koruma noktasında pasif davranmalarına sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenle bireylerin sorumluluk kavramına yönelik bilişsel yapılarının ortaya konulması önem arz etmektedir.

Tablo 2.

Politik Okuryazarlık Ağacı



III. BÖLÜM

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde doğrudan politik okuryazarlık konusunda ya da içeriğinde politik okuryazarlığa değinen yurtiçi ve yurtdışı literatürde yer alan çalışmalar hakkında bilgi verilerek bölüm sonunda da bir değerlendirme yapılmıştır.

3.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Mısırlı Özsoy (2010), “8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık ile İlgili Konulara ve Seçime Ait, Politik ve Sivil Katılıma Yönelik Algıları” isimli çalışmasında 8. Sınıf öğrencilerinin vatandaşlıkla ilgili konulara ilişkin algılarını ve geleceğe yönelik katılım isteklerini belirleyen etkenlerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Tarama yöntemi ile yürütülen çalışmada veri toplama aracı olarak Uluslararası Eğitim Değerlendirme Kurumu tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2006-2007 eğitim-öğretim yılında 21 ilde bulunan 60 okuldaki 2497 8. Sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda katılımcıların aktif vatandaşlar olmak için sosyal ve geleneksel hareketlilik anlayışına dayalı vatandaşlığı önemli buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, öğrenciler ileride seçim ve sivil katılıma ilişkin faaliyetlere katılım göstermek isteseler de, öğrencilerin yarısından fazlası gelecekte siyasal parti üyeliği, yerel yönetimler için adaylık gibi politik aktivitelere katılmak gibi bir planları olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Akhan (2011), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Politika Bilimine Yönelik Eğilimlerinin Belirlenmesi” isimli çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının politika bilimine yönelik eğilimlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi ile yürütülen araştırmanın çalışma grubunu 2010-2011 eğitim-öğretim yılında 7 farklı bölgede bulunan 7 farklı üniversitenin 4. Sınıfında öğrenim gören 832 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının politikaya yönelik eğilimlerinin

yüksek olduğu ancak günlük yaşamlarında politikaya fazla zaman ayırmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya (2013), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Algıları ile Politik İlgi ve Katılımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli doktora tezinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin vatandaşlık algılarını ve politik ilgi ve katılımları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Karma araştırma deseni ile yürütülen araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen Vatandaşlık Algısı Ölçeği, Politik Katılım Ölçeği ve Politik İlgi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın nicel bölümü 2011-2012 bahar döneminde 4 farklı üniversitede bulunan 4 üniversiteden 1028 öğretmen adayına uygulanmıştır. Nitel veriler 2012-2013 güz döneminde 4 farklı bölgede bulunan 4 üniversiteden 10 kız ve 10 erkek olmak üzere toplam 20 öğretmen adayı ile görüşmeler sonucu elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğretmen adaylarının vatandaşlık algısı ile politik ilgileri arasında düşük düzeyde, temel düzey politik katılımları ile arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca küresel vatandaşlık algıları ile politik ilgileri arasında orta düzeyde, ileri düzey politik katılımları ile arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kuş (2015), “Political Literacy Status of Pre-Service Social Studies Teacher’s” isimli çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık düzeylerinin belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü son sınıfında okuyan 32 erkek 28 kız olmak üzere toplamda 60 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme ile yürütülen çalışmada öğretmen adaylarına 7 açık uçlu soru sorulmuştur. Araştırmanın sonucunda öğretmen adaylarının genel anlamda politika ve politik okuryazarlık kavramlarını ayırt edemediği, bir kısmının politikayı olumsuz olarak değerlendirirken diğer kısmının politikaya hiç ilgi duymadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kendilerinin ulusal ve uluslararası sorun ve konular hakkında kendi aralarında tartıştıklarını ve siyasal konularında okullarda tartışılmasında herhangi bir sakınca görmediklerini belirtmişlerdir. Son olarak da hükümetin oluşum ve işleyiş süreci hakkında bir bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tarhan (2015), “Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Politik Okuryazarlığa İlişkin Görüşleri” isimli çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının politik okuryazarlığa yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji yönteminin kullanıldığı araştırmanın çalışma grubunu Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği 4. Sınıfında öğrenim gören 10 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma

sonunda öğretmen adaylarının politik okuryazarlığın anlamının ve öneminin bilincinde olduklarını ancak kendilerini politik okuryazar bireyler olarak yetiştiremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Faiz (2016), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siyaset Okuryazarlık Durumları” isimli çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siyasi okuryazarlık düzeylerini belirlemek, siyaset okuryazarlığını oluşturan “bilgi, duyuşsal eğilim ve davranış/beceri” bileşenleri üzerinde çeşitli etkenlerin etkisini ortaya koymayı ve öğretmen adaylarının düşüncelerindeki ideal vatandaşlık eğitimi ve siyasi okuryazarlık aktarımını tespit etmeyi amaçlamıştır. Karma yöntemli olarak yürütülen araştırmanın nicel bölümünde araştırmacı tarafından oluşturulan siyasal okuryazarlık anketi 2014-2015 öğretim yılında 13 farklı üniversitenin sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında öğrenim gören 3. ve 4. Sınıf toplam 1188 öğretmen adayına uygulanmıştır. Nitel bölümünde 20 adet sosyal bilgiler öğretmen adayı ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Araştırmanın nicel bölümünde elde edilen bulgular sonucunda öğretmen adaylarının bilgileri, duyuşsal eğilimleri ve davranış/beceri düzeyleri orta seviyede bulunmuştur. Nitel bölümde elde edilen bulgulara göre de; öğretmen adayları etkin vatandaşlık eğitimini öğretim materyallerinden, öğretim kaynaklı olmasından, ders içeriği ve öğretim ilkeleri gibi değişik etkenlerden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Görmez (2018), “Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Politik Okuryazarlık Bakımından Yeterliliği” isimli çalışmasında 2017 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilen araştırma sonucunda analiz edilen verilere göre programda politik okuryazarlık becerisine yeterli düzeyde yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Aslan (2019), “Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Becerilerinin İncelenmesi” isimli çalışmasında 7. Sınıf öğrencilerinin politik okuryazarlık becerilerini incelemeyi amaçlamıştır. Tarama yöntemiyle yürütülen araştırma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen politik okuryazarlık ölçeği Kars ilinin merkezinde yer alan 16 devlet okulunda 229 kız 221 erkek olmak üzere toplam 450 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin politik davranış bakımından olumlu olmalarına karşılık politik bilgiye yönelik algı, gündem takibi ve insan hakları konusunda duyarlılık bakımından orta düzey becerilere sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Demir (2019), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siyaset Okuryazarlık Durumları (İnönü Üniversitesi Örneği)” isimli çalışmasında Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören ve rastgele seçilen 142 lisans öğrencisiyle çalışmıştır. Bu kapsamda araştırmacı tarafından geliştirilen 47 maddelik beceri düzeyleri ve

duyuşsal eğilim ölçekleri öğrencilere uygulanmıştır. Araştırma sonucunda ülke meselelerini ve uluslararası meseleleri tartışan öğretmen adaylarının tartışmayanlara göre beceri düzeylerinin ve siyasi bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tarhan (2019), “Ortaokul Öğrencilerinin Siyaset Okuryazarlık Düzeyleri ve Temel Siyaset Bilimine İlişkin Görüşleri” isimli çalışmasında ortaokul öğrencilerinin ortaokul öğrencilerinin temel siyaset bilimi ve politik okuryazarlık düzeylerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Karma yöntemli olarak yürütülen araştırmanın nicel boyutunda 686 öğrenciye ölçek, nitel boyutunda 21 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Araştırmanın nicel bölümünün sonuçlarına göre öğrencilerin siyaset konusundaki bilgilerinin ve duyuşsal eğilim düzeylerinin orta seviyede bulunmasına karşılık beceri ve davranışlarının olumlu yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin politik okuryazarlık düzeylerinde cinsiyetlerinin belirleyici etkisinin olmamasına karşılık okudukları okulların anne-baba eğitim durumları ve mesleklerinin belirleyici bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın nitel bölümünün sonuçlarına göre öğrenciler siyaset konusunda önemli yorumlarda ve siyasetin alanına giren sorunlar konusunda önemli yorumlarda bulunmuşlardır ve siyasetle ilgili öğrencilerin bilgi sahibi olmalarında ailelerinin önemli katkıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çınar (2019), “Coğrafya Lisans Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi” isimli çalışmasında 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Türkiye’de 10 farklı üniversitenin eğitim ve edebiyat fakültelerinde öğrenim gören 507 lisans öğrencisinin politik okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Tarama modelinde yürütülen araştırma kapsamında katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların politik bilgi düzeylerinin düşük, duyuşsal eğilim ve davranış düzeylerinin ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

3.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Jackson (1971), “The Development of Political Concepts in Young Children (Genç Çocuklarda Politik Kavramların Gelişimi)” isimli çalışmasında yaşları 4 ve 8 arasında değişen alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki 116 (85 erkek, 83 kız) çocukla görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerde çocuklara polis, başbakan ve kraliçe resimleri ve bir takım politik semboller gösterilmiştir ve bunlar hakkında mülakat yapılmıştır. Tanımlana sırasına göre çocukların öncelikli olarak renkli sembolleri, sembolik giysi giyen kişileri, politik figürleri ve son olarak da ulus kavramı gibi çok daha soyut politik kavramları

tanımladıkları görülmüştür. Ayrıca çocukların bu siyasi kişi ve sembellere yönelik olumlu bir tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Stevens (1977), “The Development of Political Concepts in Children Ages Seven and Eleven Years (Yedi ve On Bir Yaşlarındaki Çocuklarda Politik Kavramların Gelişimi)” isimli çalışmasında 7 ve 11 yaş arasındaki ilköğretim öğrencilerinin politik kavramlar geliştirme süreçlerini incelemiştir. 6 kolejde 7 ve 11 yaş arasındaki toplam 630 öğrenci ile hükümetin işleyiş süreci ve otorite, özgürlük, hukukun üstünlüğüne kavramlarına yönelik algılarını ortaya çıkarmak ve gelişim süreçlerini izlemek için yaptığı araştırmada öğrencilerin politik kavram oluşturmada erken politik eğitimin, ailenin ve televizyonun büyük oranda etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Barrow (1996), “Children’s Understanding of Political Concepts (Çocukların Politik Kavramları Anlamaları)” isimli çalışmasında çocukların güç, otorite, roller, karar verme ve kurallar gibi politik kavramları anlamlandırma ve ilerleyen süreçte okul sisteminin bu kavramlara yönelik düşünce yapılarını şekillendirmesi noktasında sosyal temsil perspektifi ve bilişsel gelişim teorilerinden hangilerinin daha etkili olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Deneyisel yöntemle yürütülen araştırmanın bulgularına göre çocukların politik kavramlara yönelik düşünceleri üzerindeki en uygun teorik çerçevenin sosyal temsil perspektifi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Maitles & Deuchar (2004), “Why Are They Bombing in Iraqis?: Political Literacy Among Primary Pupils (Irak Neden Bombalanıyor? İlkokul Öğrencilerinin Politik Okuryazarlığı)” isimli çalışmasında İskoçya’da bulunan 10 ilkokulda 6. ve 7. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerle çalışma yapmıştır. Çalışma kapsamında öğrencilerle savaşın sebeplerini, savaşın başlamasına neden olan politik aktörleri ve savaşın sonuçlarının ne olduğu gibi kısa süreli bir çalışma hazırlanmıştır. Öğretmenler sınıf ortamında bu konulara değinmişlerdir ve öğrencilerin konu hakkındaki düşüncelerini ortaya koymaları için onlara rehberlik etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre öğrenciler savaşın başlamasına neden olan politik liderler, bu liderlerin temel özellikleri ve savaşın sonuçları üzerine değerlendirmeler yapmışlardır. Öğrencilerin çoğunluğunun konu hakkındaki bilgisi olduğunu ve bu bilgi kaynağının da televizyondan kaynaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Badlan (2016), “Explorations Into Young People’s Political Literacy (Genç İnsanların Politik Okuryazarlığına İlişkin Keşifler)” isimli çalışmasında gençlerin politik okuryazarlık becerisinin üç boyutu olan bilgi, beceri ve tutumlara yönelik teşvik edici ve engelleyici unsurları tespit etmeyi amaçlamıştır. Karma yöntem olarak yürütülen araştırmanın nicel boyutunda 200 öğrenciye anket, nitel boyutunda 138 öğrenciyle odak grup görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre; katılımcıların okulda vatandaşlık eğitimi almalarının düşük oranda olmasına karşılık siyasi bilgilere sahip olunma noktasında yüksek bir farkındalıkları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kendine güven eksikliği, sosyo ekonomik unsurlar, kamusal alandaki bilgi kalitesinin düşük olması, medya ve hükümet kaynaklarına yönelik güven eksikliğinin gençlerin politik okuryazarlığını engelleyen unsurlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Modeli

Çalışma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Tarama modellerinde geçmişte olan ve günümüzde de devam eden durumlar herhangi bir müdahale olmadan tanımlanmaya çalışılmaktadır. Tarama araştırmalarında önemli olan var olanı değiştirmeye çabası içerisine girmeden gözlemleyebilmektir (Karasar, 2012, s. 77). Tarama modellerinde araştırmacılar kesin açıklamalar yapmak yerine verilerin eğilimlerini tanımlamaktadırlar (Creswell, 2017, s. 481).

4.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2019 – 2020 eğitim ve öğretim yılında Ankara ilinin merkez ilçelerine bağlı 6 ortaokulda eğitim gören 230 (126 erkek, 104 kız) ortaokul 7. Sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Tablo 3’te öğrencilerin cinsiyet dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 3.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları

CİNSİYET	n	%
Erkek	126	55
Kadın	104	45
TOPLAM	230	100

4.3. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) kullanılmıştır. Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) bireylerin bilişsel yapılarını tespit etmek, bilişsel yapılarındaki kavramlar arasındaki bağları ortaya çıkarmak ve kavram yanılgılarını tespit etmek için kullanılan alternatif bir ölçme ve değerlendirme tekniğidir (Bahar & Özatl, 2003).

Politik okuryazarlık becerisi kapsamında yer alan 12 anahtar kavram (Devlet, Demokrasi, Hükümet, Seçim, Kamuoyu, Hak, Muhalefet, Özgürlük, Cumhuriyet, İdeoloji, Parti, Sorumluluk) KİT aracılığıyla öğrencilere sunulmuştur. Öğrencilerden her bir anahtar kavrama yönelik 1 dakikalık süre içerisinde akıllarına gelen cevapları yazmaları istenmiştir.

Ayrıca verilen her anahtar kavram için öğrencilerin kavramın yer aldığı sayfanın en alt kısmına da bir cümle örneği yazmaları istenmiştir.

4.3.1. Kelime İlişkilendirme Testi (KİT)

Kavram öğrenimi ve bireylerin kavramlara yönelik bilişsel yapılarının tespiti eğitim öğretim sürecinin en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Özellikle öğretim süreci sonucunda bireylerin konuya yönelik bilişsel yapılarını ortaya koymak oldukça zor bir süreçtir. Bu nedenle öğretimi amaçlanan konunun anahtar kavramlarına yönelik bilişsel yapının ortaya konulması sayesinde konuyu anlama düzeyi tespit edilebilmektedir (Ekici, Gökmen, & Kurt, 2014). Ayrıca bireylerin bilişsel yapılarında ortaya çıkabilecek olan kavram yanılgılarının da bu sayede tespiti mümkün olmaktadır. Çünkü etkili bir öğretimin başarısı doğru kavram bilgisine bireyler ortaya çıkarmasıdır.

Bilişsel yapıların ortaya konulması noktasında alternatif ölçme ve değerlendirme araçları kullanılmaktadır. Özellikle geleneksel ölçme değerlendirme yöntemleriyle kıyaslandığında öğrenci merkezli olması ve gerçek hayatla daha çok ilişkili olması ve bireylerin düşünme becerileri geliştirmeye katkı sağlaması gibi avantajları da mevcuttur (Bahar, Nartgün, Durmuş, & Bıçak, 2015, s. 49). Bu alternatif ölçme ve değerlendirme araçları içerisinde v diyagramı, yapılandırılmış grid, dallandırılmış ağaç, analoji, kavram değişim metinleri ve kavram haritaları gibi pek çok ölçme aracı kullanılmaktadır. Bunlardan bir tanesi de kelime ilişkilendirme testleridir.

Kelime ilişkilendirme testleri öğrencilerin bilişsel yapılarında ortaya çıkan kavramları, bu kavramları öğrenip öğrenemediklerini ve kazanmış oldukları kavramların birbirleriyle olan bağların anlamlı olup olmadığının tespit edilmesini sağlayan alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarından bir tanesidir (Bahar, Johnstone, & Sutcliffe, 1999; Bahar &

Özatlı, 2003). Kelime ilişkilendirme testinin farklı kullanım yöntemleri de bulunmaktadır. Örneğin, sadece bir ölçme aracı olarak kullanılabildiği gibi, ders öncesinde ve sonrasında ön test ve son test olarak uygulanıp öğrencilerde kavram değişimini izleme imkânı da sağlamaktadır.

Kelime ilişkilendirme testinin uygulanması aşamasında seçilen anahtar kavramlar her birisi bir sayfaya gelecek şekilde yerleştirilir. Burada amaç öğrencilerin zincirleme cevap yazmasını önlemektir (Tokcan, 2015, s. 144). Sonrasında bireylerden anahtar kavramlara yönelik ortalama 1 dakika içerisinde akıllarına ilk gelen kavramları yazması istenir. Sürenin dolması sonrası yeni bir sayfaya geçiş yapmaları istenir ve verilen bütün anahtar kavramlar için aynı işlem uygulanır. Bütün anahtar kavramlar cevaplandırıldıktan sonra işlem sonlandırılıp değerlendirme aşamasına geçilir. Ayrıca istenilen durumlarda verilen anahtar kavramların altına bir cümle örneği yazmaları da istenmektedir. Bunun nedeni öğrencilerin yazmış oldukları kavramların sadece hatırlama düzeyinde kaldığı ve anlamlı bir ilişki olmayan sıradan çağrışımlardan kaynaklı olmasını engellemeye yöneliktir. (Işıklı, Taşdere, & Göz, 2011). Aynı zamanda öğrencilerin bilişsel yapılarındaki kavram yanlışlarının da tespiti bu sayede sağlanmaktadır.

Kelime ilişkilendirme testinin değerlendirme aşamasında iki farklı yöntem izlenmektedir. Bunlardan ilki anahtar kavramlara yönelik verilen cevapların doğru olması durumunda bir puan verilerek test puanını hesaplama yöntemidir. Aynı zamanda öğrencilerin yazmış oldukları cümleye de bir puan verilip puanlamaya dâhil edilebilir. İkinci değerlendirme yönteminde ise verilen cevap kavramların tekrar edilmesi durumuna göre frekans tabloları oluşturulabilir. Bu tablo temel alınarak bilişsel yapıları ve kavramlar arası bağlantıları görmek için kavram ağları oluşturulabilir (Tokcan, 2015, s. 145). Bu aşamada Bahar, Johnstone, & Sutcliffe (1999) tarafından ortaya konulan kavram ağı tekniği kullanılmaktadır. Bu tekniğe göre verilen kelime ilişkilendirme testinde en fazla tekrarlanan cevap kavram yazıldıktan sonra belirli sayı oranında aşağısı kesme noktası olarak kullanılmaktadır. Sonrasında belirli aralıklarla bu kesme noktaları aşağıya çekilerek verilen cevap kelimelerin hepsinin ortaya çıkana kadar işleme devam edilmektedir. Her kesme noktası aralığında yer alan kavramlar o aralık sayısı kadar öğrenci tarafından tekrar edildiğini göstermektedir. Bu şekilde öğrencilerin kavramlara yönelik bilişsel yapıları ortaya konulmuş olur. Sonrasında var olan kavram yanlışları, anlamlı öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediği gibi pek çok sorun üzerinde durulabilir.

4.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizi aşamasında Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) aracılığıyla elde edilen veriler frekans oranlarına göre tabloda gösterilmiştir. Sonrasında bu frekans tablosuna göre kavram ağları oluşturulmuştur. Bu kavram ağlarının oluşturulması aşamasında Bahar, Johnstone, & Sutcliffe (1999) tarafından oluşturulan kesme noktası tekniği kullanılmıştır. Bu kesme noktası tekniğine göre öğrencilere verilen kelime ilişkilendirme testinde en fazla tekrarlanan cevap kavram verildikten sonra belirli sayı oranında aşağısı kesme noktası olarak kullanılmaktadır. Sonrasında belirli aralıklarla bu kesme noktaları aşağıya çekilerek verilen cevap kelimelerin hepsinin ortaya çıkana kadar işleme devam edilmektedir.

Araştırmada kesme noktası 20'nin altında olan cevap kavramlar değerlendirmeye alınmamıştır. Anahtar kavram arası ilişkilerin net bir şekilde gösterilebilmesi için her bir kesme noktasında farklı renk bağlantılar kullanılmıştır. Bu kapsamda kesme noktalarına göre bağlantı oklarının renkleri aşağıdaki gibidir.

- Kesme Noktası 150 ve üzeri için siyah
- Kesme Noktası 120 – 149 aralığı için lacivert
- Kesme Noktası 100 – 119 aralığı için mavi
- Kesme Noktası 80 – 99 aralığı için yeşil
- Kesme Noktası 60 – 79 aralığı için sarı
- Kesme Noktası 40 – 59 aralığı için kırmızı
- Kesme Noktası 30 – 39 aralığı için mor
- Kesme Noktası 20 – 29 aralığı için kahverengi.

Yazılan cümlelerin analizi aşamasında da Ercan, Taşdere & Ercan (2010) tarafından ortaya konulan ölçütlere göre cümleler bilimsel bilgi içeren, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren ve kavram yanılgısı içeren olarak kategorize edilmiştir.

BÖLÜM V

BULGULAR

5.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi öğrencilerin seçilen anahtar kavramlara yönelik bilişsel yapılarını ortaya çıkartmaktır. Bu doğrultuda öğrencilerin yazmış oldukları cevapların sayısı ve oranları Tablo 4 ve Tablo 5’te gösterilmiştir. Sonrasında kesme noktalarına göre kavram haritaları oluşturulmuştur.

Tablo 4.

Anahtar Kavramlara Yönelik Verilen Cevap Kelime Sayıları

Anahtar Kavram	En Çok Cevap Verilen Kelime	Cevap Sayısı
Devlet	Vatan	90
Demokrasi	Özgürlük	127
Hükümet	Devlet	70
Seçim	Oy	159
Kamuoyu	Halk	105
Hak	Özgürlük	117
Muhalefet	Karşıtlık	131
Özgürlük	Hak	87
Cumhuriyet	Özgürlük	92
İdeoloji	Düşünce	111
Parti	Oy	57
Sorumluluk	Ders Çalışmak	83
TOPLAM		1137

Tablo 4’te yer alan anahtar kavramlara yönelik oluşturulan cevap kelime sayılarına bakıldığında en fazla cevap kelime oluşturulan anahtar kavramın Seçim anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Oy’’ (f:159), en az oluşturulan kavramın da benzer şekilde Parti anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Oy’’ (f:57) olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin verilen anahtar kavramlara yönelik toplamda 1137 cevap kelime yazdıkları görülmektedir.

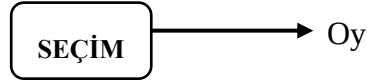
Tablo 5

Anahtar Kavramlara Yönelik Toplam Cevap Sayıları ve Oranları

Anahtar Kavram	Toplam Cevap Sayısı	%
Devlet	1318	14,05
Demokrasi	1191	12,78
Hükümet	768	8,19
Seçim	1043	11,12
Kamuoyu	738	7,87
Hak	857	9,14
Muhalefet	706	7,53
Özgürlük	570	6,08
Cumhuriyet	767	8,18
İdeoloji	316	3,37
Parti	646	6,89
Sorumluluk	461	4,91
TOPLAM	9381	100

Tablo 5’te yer alan anahtar kavramlara yönelik oluşturulan cevapların toplam sayılarına ve toplam cevaplar içerisindeki oranlarına bakıldığında; en fazla cevap verilen anahtar kavramın %14,04 oranıyla ‘‘Devlet’’ (f:1318), en az cevap verilen anahtar kavramın da %3,36 oranıyla ‘‘İdeoloji’’ (f:316) olduğu görülmektedir. Öğrenciler verilen 12 anahtar kavram için toplamda 9381 cevap kelime yazmışlardır.

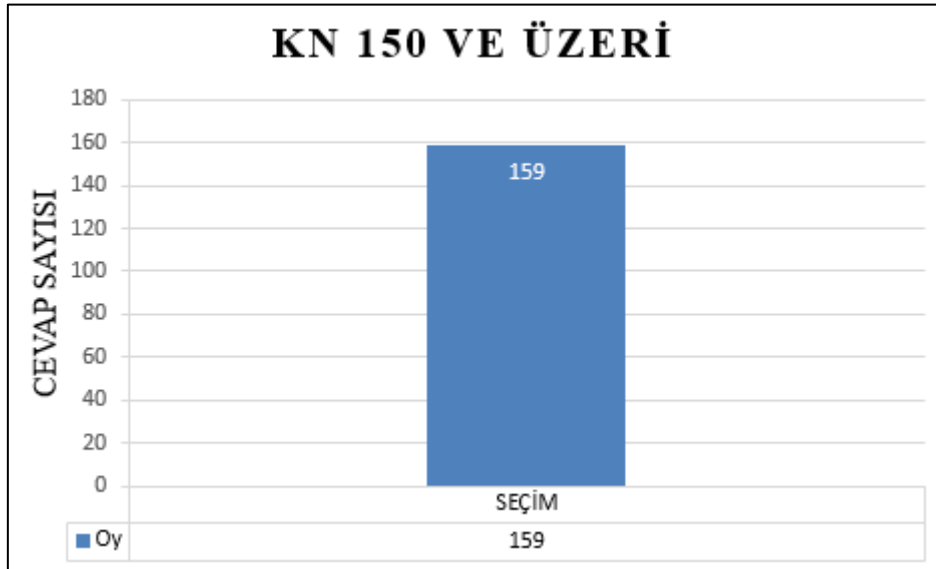
5.1.1. KN 150 ve Üzeri Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular



KN 150 ve Üzeri

Şekil 1. KN 150 ve üzeri cevap kavramlardan oluşan kavram ağı

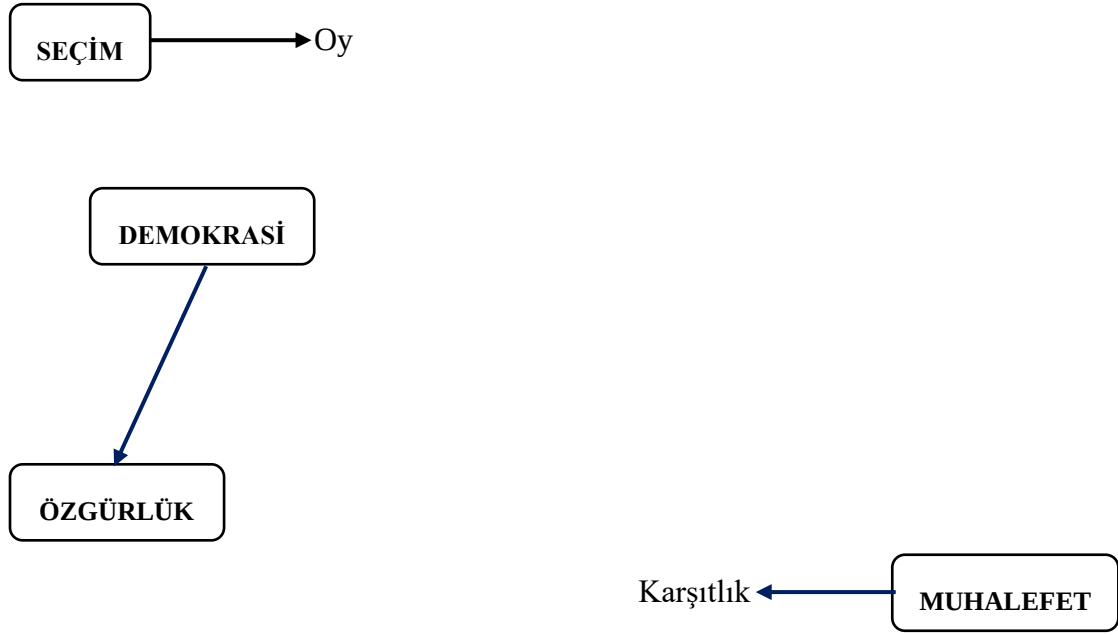
Bu aralıkta verilen cevap kavramlara göre hazırlanan frekans tablosunda sadece “Seçim” anahtar kavramına yönelik sadece tek bir cevap kavram ortaya çıkmıştır. “Seçim” kavramının ilişkilendirildiği tek cevap kavram “Oy” kavramıdır. Bunun dışında bu kesme noktası aralığında başka herhangi bir anahtar kavrama yönelik ilişkilendirme yapılmamıştır.



Şekil 2. KN 150 ve üzeri cevap kavramların frekans dağılımı

Kesme Noktası 150 ve üzeri cevap kavramların frekans verileri doğrultusunda hazırlanan grafiğe göre; sadece Seçim anahtar kavramına yönelik olarak “Oy” (f:159) cevap kavramı kullanılmıştır.

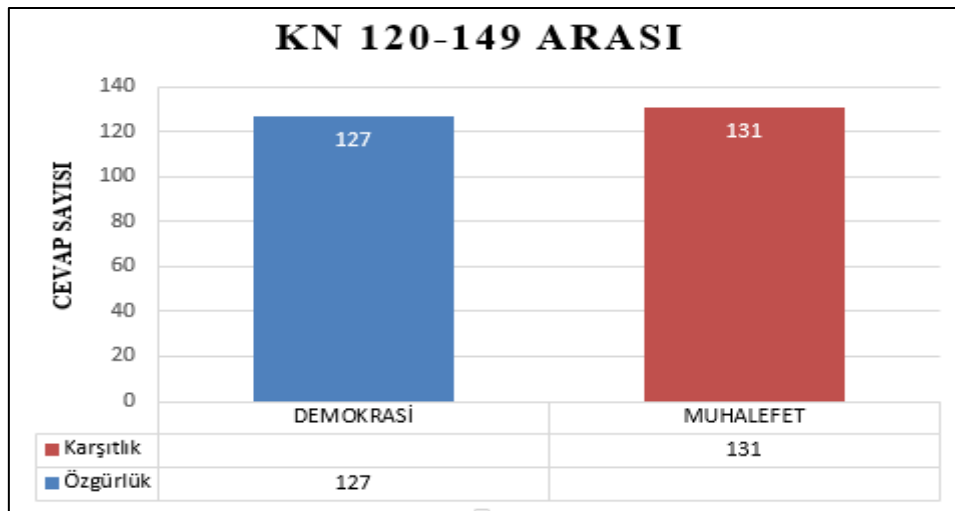
5.1.2. KN 120 – 149 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular



KN 120 – 149 Arası

Şekil 3. KN 120 – 149 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı

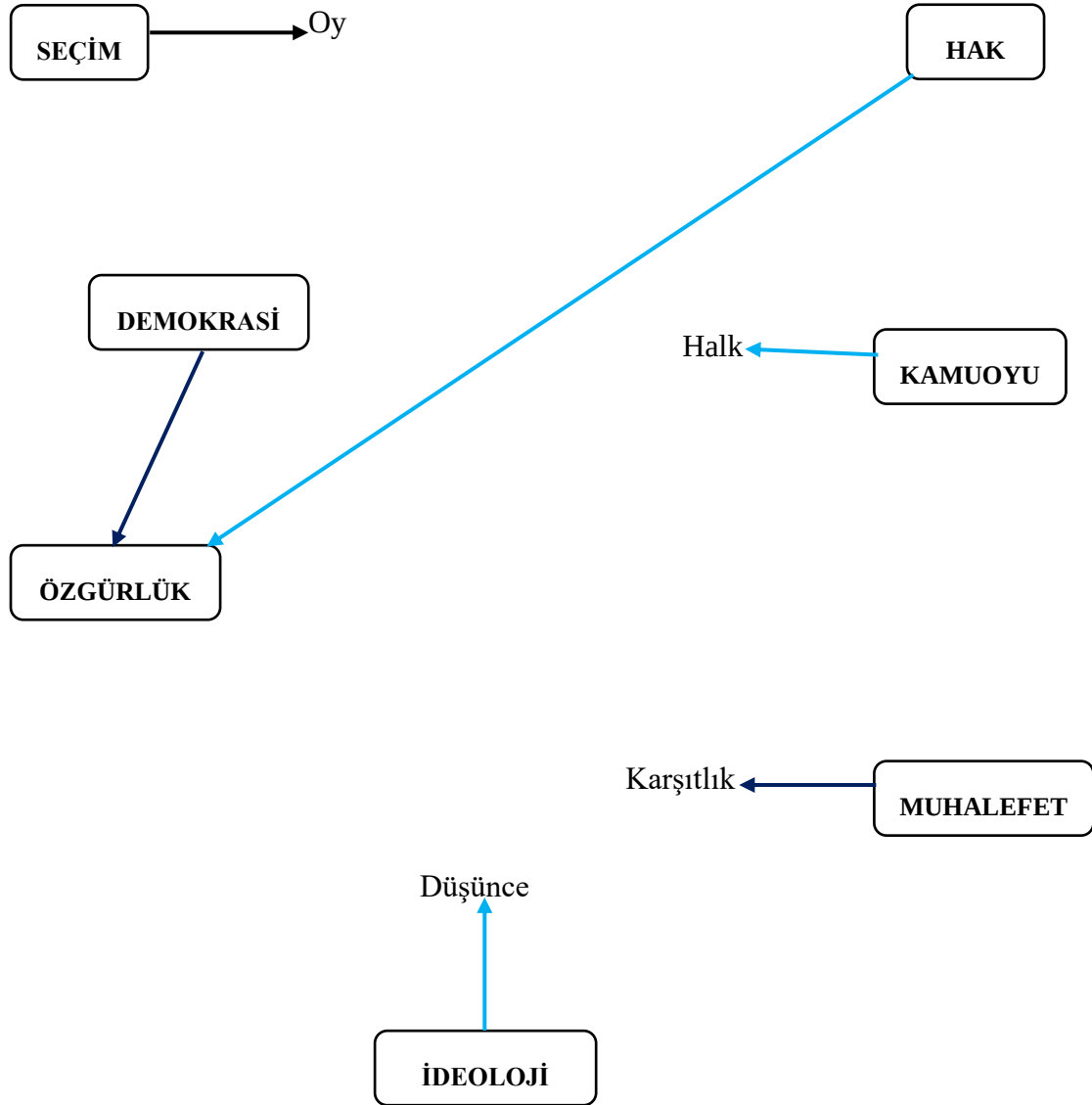
Kesme noktası 120 ve 149 aralığına bakıldığında Demokrasi anahtar kavramının bir diğer anahtar kavram olan ‘Özgürlük’ kavramıyla, Muhalefet anahtar kavramının ise cevap kavram olarak ‘Karşıtlık’ kavramıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu kesme noktası aralığında diğer anahtar kavramlara yönelik herhangi bir cevap kavram oluşturulmadığı görülmektedir.



Şekil 4. KN 120 – 149 arası cevap kavramların frekans dağılımı

Kesme Noktası 120 – 149 Arası cevap kavramların frekans verileri doğrultusunda hazırlanan grafiğe göre; frekans oranı en yüksek olan kavramın Muhalefet anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Karşıtlık’’ (f:131), en düşük cevap kavramın Demokrasi anahtar kavramına yönelik olarak oluşturulan ‘‘Özgürlük’’ (f:127) cevap kavramı olduğu görülmektedir.

5.1.3. KN 100 – 119 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular

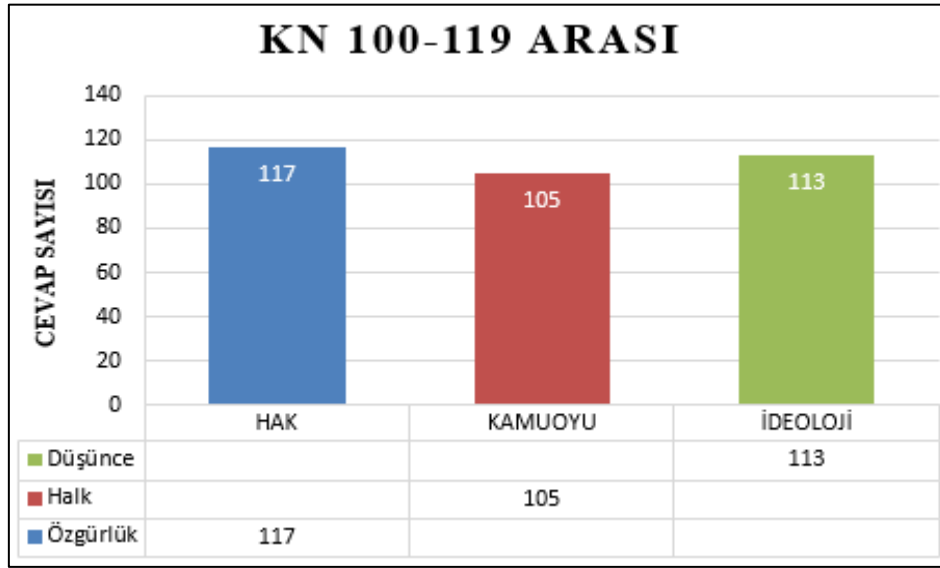


KN 100-119 Arası

Şekil 5. KN 100 – 119 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı

Kesme Noktası 100 – 119 Arası kavram ağına bakıldığında Hak anahtar kavramının KN 120-149 aralığında ortaya çıkan sonuca benzer şekilde bir diğer anahtar kavram olan ‘‘Özgürlük’’

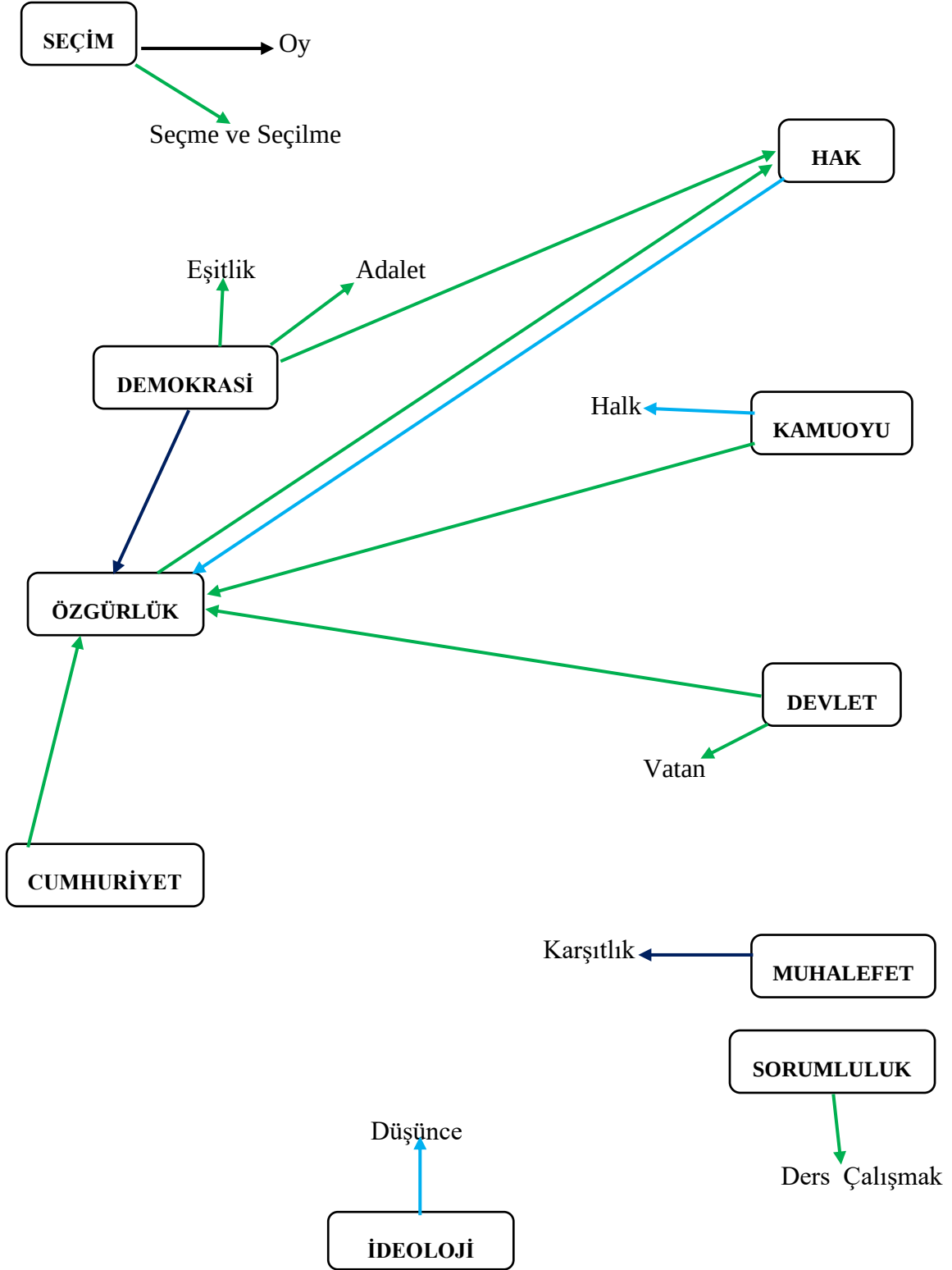
anahtar kavramıyla, Kamuoyu anahtar kavramının ‘‘Halk’’ cevap kavramıyla, İdeoloji anahtar kavramının da ‘‘Düşünce’’ cevap kavramıyla ilişkilendirildiği görülmektedir.



Şekil 6. KN 100 – 119 arası cevap kavramların frekans dağılımı

Kesme Noktası 100-119 arası cevap kavramların frekans verileri doğrultusunda hazırlanan grafiğe göre; Hak anahtar kavramında cevap kavram olarak ‘‘Özgürlük’’ (f:117), İdeoloji anahtar kavramında ‘‘Düşünce’’ (f:113), Kamuoyu anahtar kavramında ise ‘‘Halk’’ (F:105) cevap kavramı ortaya çıkmıştır. Ayrıca Özgürlük ve Halk cevap kavramlarının frekans değerlerinin birbirine çok yakın olduğu da görülmektedir.

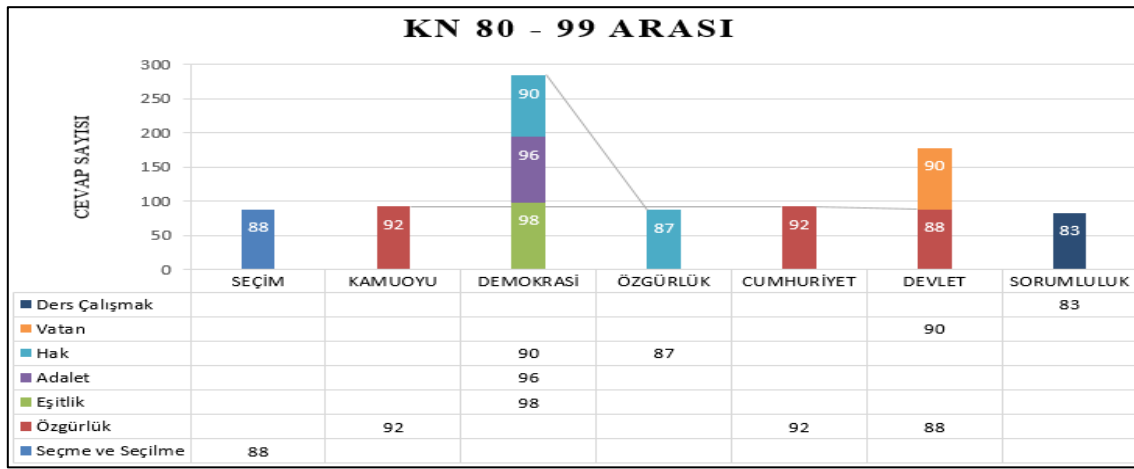
5.1.4. KN 80 - 99 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular



KN 80-99 Arası

Şekil 7. KN 80 – 99 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı

Kesme Noktası 80-99 Arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağına bakıldığında 6 anahtar kavrama yönelik 10 cevap kavram oluşturulduğu görülmektedir. Seçim anahtar kavramına yönelik ‘‘Seçme ve Seçilme’’, Demokrasi anahtar kavramına yönelik ‘‘Eşitlik’’, ‘‘Adalet’’ ve ‘‘Hak’’, Kamuoyu anahtar kavramına yönelik ‘‘Özgürlük’’, Özgürlük anahtar kavramına yönelik ‘‘Hak’’, Devlet anahtar kavramına yönelik ‘‘Özgürlük’’ ve ‘‘Vatan’’, Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik ‘‘Özgürlük’’ ve son olarak Sorumluluk anahtar kavramına yönelik olarak ‘‘Ders Çalışmak’’ kavramları cevap kavram olarak ortaya çıkmıştır. Verilen cevaplara bakıldığında öğrencilere verilen anahtar kavramların cevap olarak diğer anahtar kavramlarla ilişkilendirildiği görülmektedir.

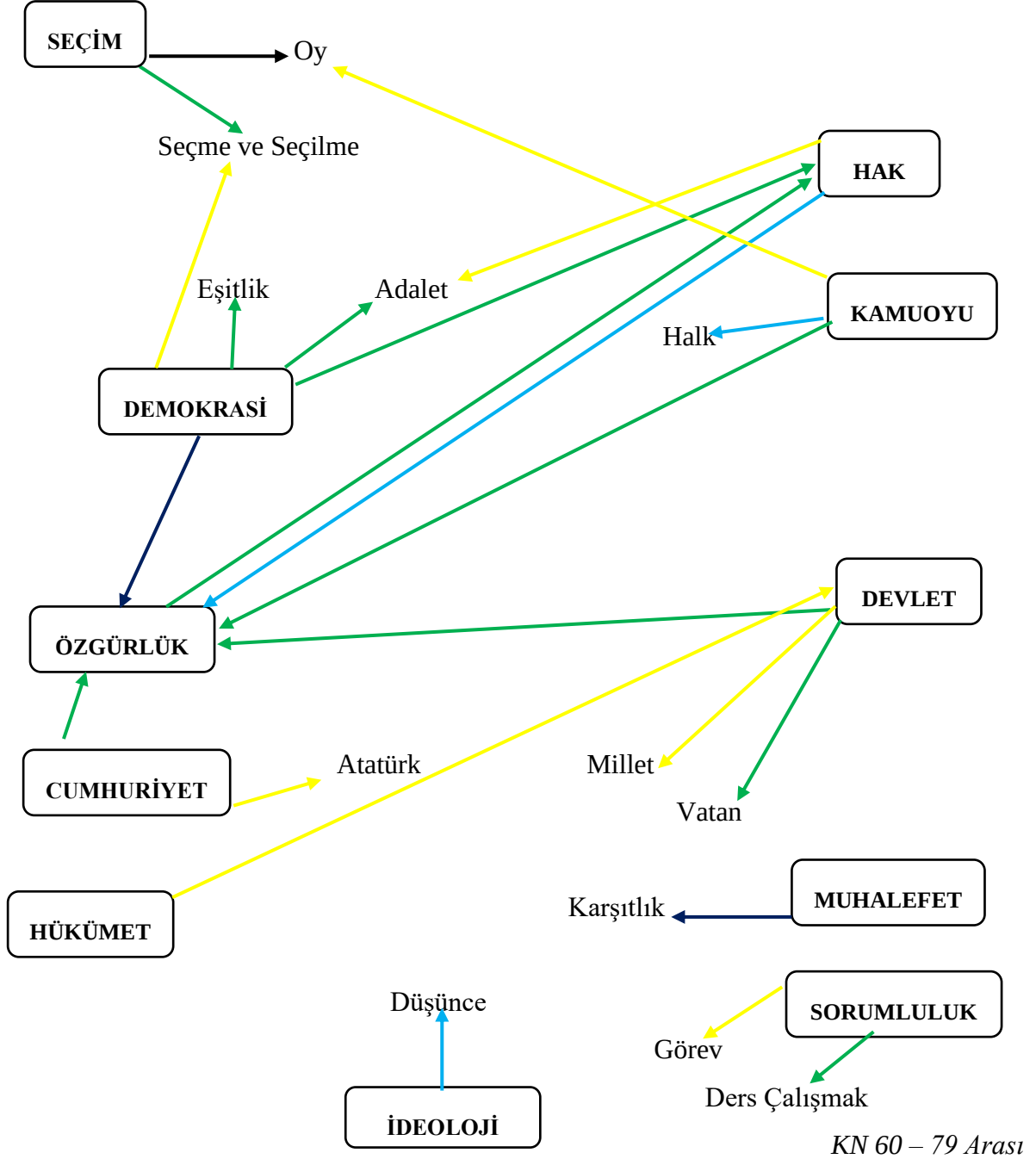


Şekil 8. KN 80 – 99 arası cevap kavramların frekans dağılımı

Kesme noktası 80-99 arası cevap kavramların frekans verileri doğrultusunda hazırlanan grafiğe göre; Seçim anahtar kavramında ‘‘Seçme ve Seçilme’’ (f:88), Kamuoyu anahtar kavramında ‘‘Özgürlük’’ (f:92), Demokrasi anahtar kavramında ‘‘Eşitlik’’ (f:98), ‘‘Adalet’’ (f:96) ve ‘‘Hak’’ (f:90), Özgürlük anahtar kavramında ‘‘Hak’’ (f:87), Cumhuriyet anahtar kavramında ‘‘Özgürlük’’ (f:92), Devlet anahtar kavramında ‘‘Vatan’’ (f:90) ve ‘‘Özgürlük’’ (f:88), Sorumluluk anahtar kavramında ‘‘Ders Çalışmak’’ (f:83) kavramları öğrenciler tarafından cevap kavramlar olarak verilmiştir. Frekans dağılımlarına bakıldığında en düşük cevap kavram Sorumluluk anahtar kavramına yönelik olarak oluşturulan ‘‘Ders Çalışmak’’ (f:83), en yüksek cevap kavram ise Demokrasi anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Eşitlik’’ (f:98) kavramıdır. Kamuoyu, Cumhuriyet ve Devlet anahtar kavramlarına yönelik olarak ‘‘Özgürlük’’ cevabının ortak cevap kavram olarak kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda Özgürlük kavramı öğrencilere sorulan anahtar kavramlar içerisinde yer almaktadır. Öğrenciler tarafından ortak olarak kullanılan bir diğer cevap kavram ‘‘Hak’’ kavramıdır.

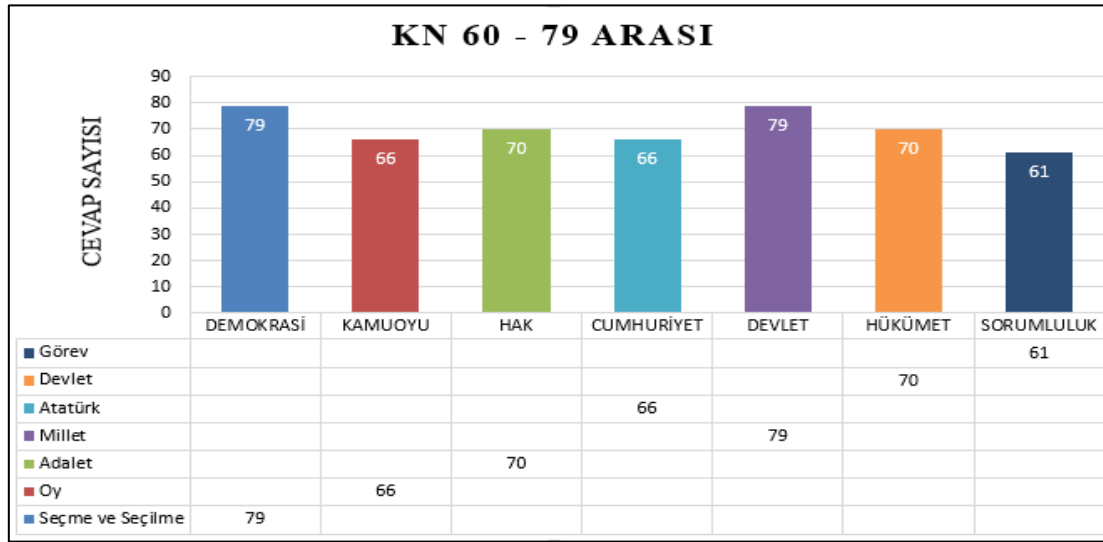
Demokrasi ve Özgürlük anahtar kavramlarına yönelik olarak “Hak” kavramı (f:90 – f:87) ortak verilen cevap kavramdır. Özgürlük anahtar kavramına benzer şekilde Hak kavramı da öğrencilere sorulan anahtar kavramların içerisinde yer almaktadır.

5.1.5. KN 60 - 79 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular



Şekil 9. KN 60 – 79 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı

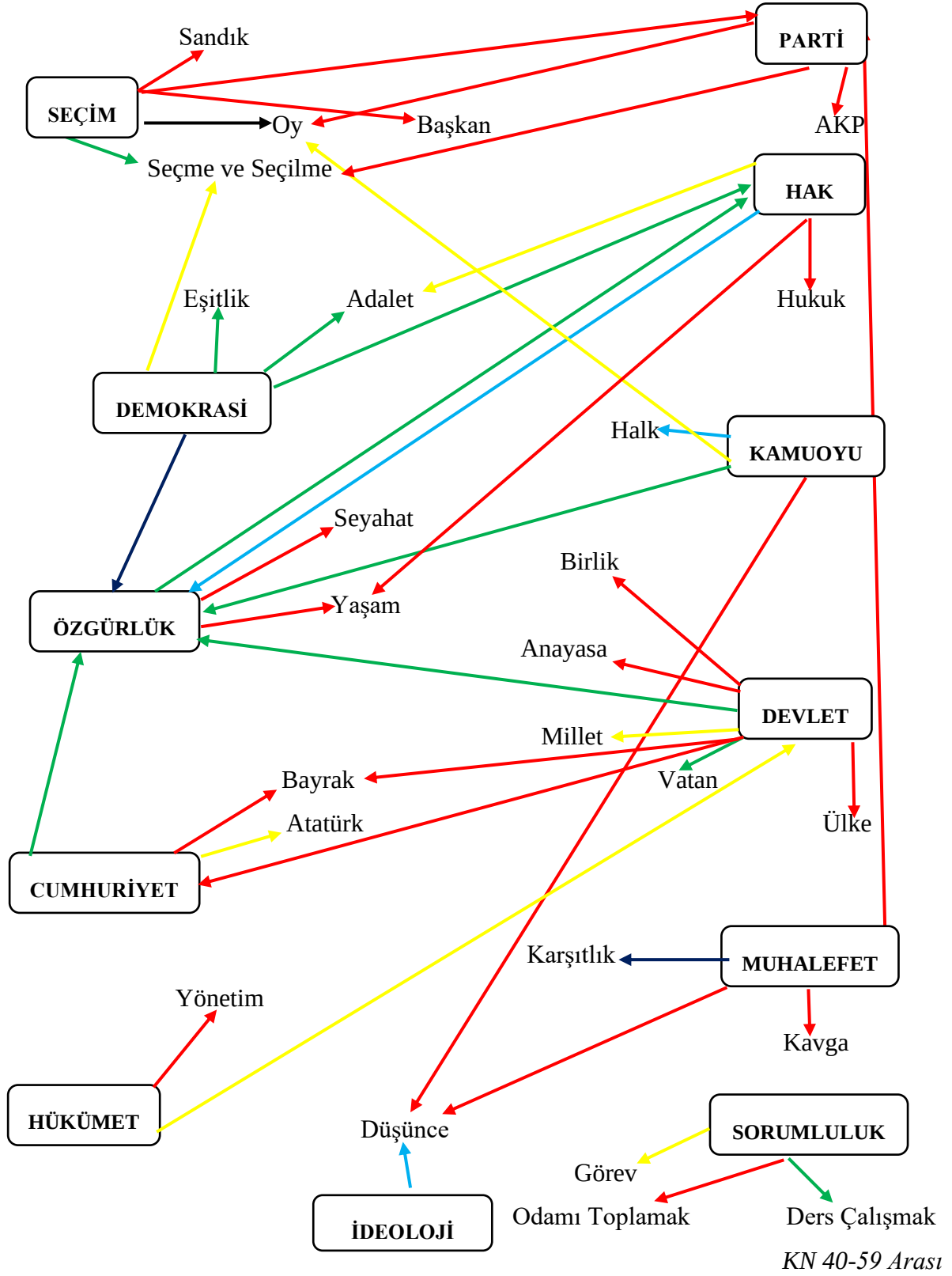
Kesme Noktası 60-79 Arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağına bakıldığında 7 anahtar kavrama yönelik 7 cevap kavram oluşturulduğu görülmektedir. Hak anahtar kavramına yönelik ‘‘Adalet’’, Demokrasi anahtar kavramına yönelik ‘‘Seçme ve Seçilme’’, Kamuoyu anahtar kavramına yönelik ‘‘Oy’’, Devlet anahtar kavramına yönelik ‘‘Millet’’, Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik ‘‘Atatürk’’, Hükümet anahtar kavramına yönelik ‘‘Devlet’’ ve son olarak Sorumluluk anahtar kavramına yönelik olarak ‘‘Görev’’ kavramı cevap kavram olarak ortaya çıkmaktadır. KN 60-79 aralığında öğrenciler tarafından anahtar kavramlara yönelik verilen ortak bir cevap kavram olmadığı görülmemektedir. Ayrıca ‘‘Devlet’’ anahtar kavramının aynı zamanda öğrenciler tarafından cevap kavram olarak da verildiği görülmektedir.



Şekil 10. KN 60 – 79 arası cevap kavramların frekans dağılımı

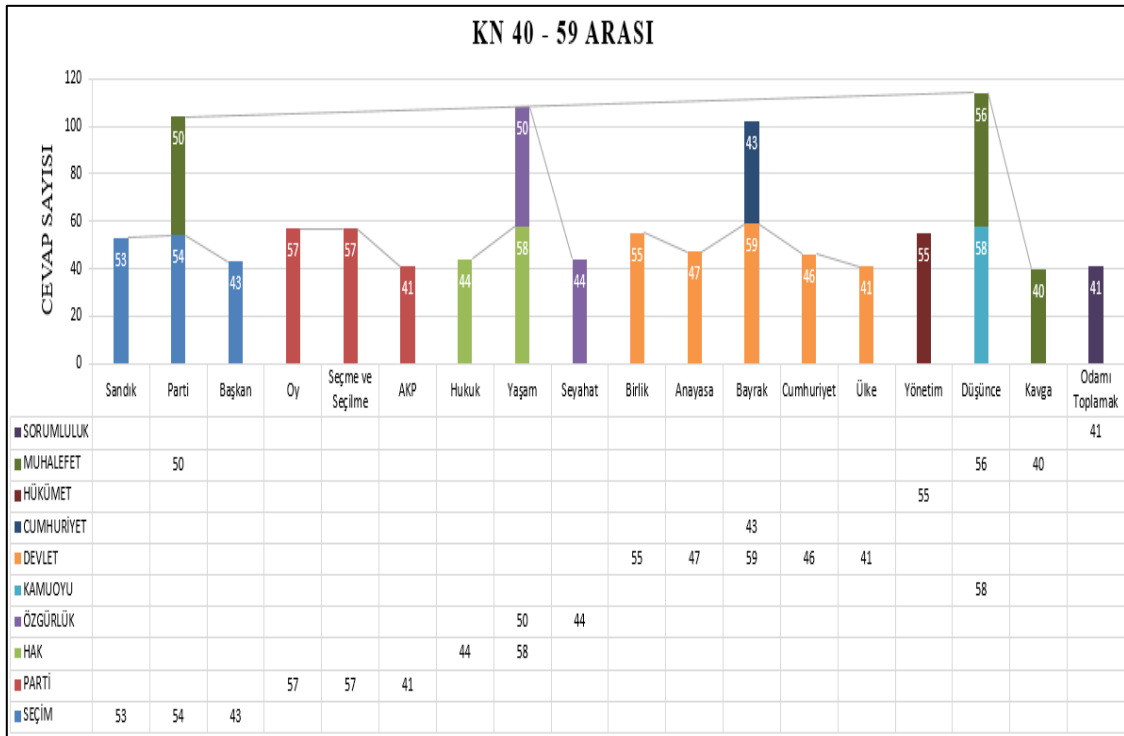
Kesme noktası 60 - 79 arası cevap kavramların frekans verileri doğrultusunda hazırlanan grafiğe göre; Demokrasi anahtar kavramında ‘‘Seçme ve Seçilme’’ (f:79), Kamuoyu anahtar kavramında ‘‘Oy’’ (f:66), Hak anahtar kavramında ‘‘Adalet’’ (f:70), Cumhuriyet anahtar kavramında ‘‘Atatürk’’ (66), Devlet anahtar kavramında ‘‘Millet’’ (f:79), Hükümet anahtar kavramında ‘‘Devlet’’ (f:70), Sorumluluk Anahtar kavramında ‘‘Görev’’ (f:61) kavramı cevap kavram olarak verilmiştir. Frekans dağılımlarına bakıldığında en yüksek cevapların Devlet kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Millet’’ (f:79) ve Demokrasi anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Seçme ve Seçilme’’ (f:79) cevap kavramları olduğu görülmektedir. Verilen anahtar kavramlara yönelik ortak cevap kavram oluşturulmadığı ve birbirinden bağımsız oldukları görülmektedir. Ancak Devlet anahtar kavramının aynı zamanda öğrenciler tarafından cevap kavram olarak kullandığı görülmektedir.

5.1.6. KN 40 - 59 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular



Şekil 11. KN 40 – 59 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı

Kesme noktası 40-59 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağına bakıldığında 10 anahtar kavrama yönelik 22 cevap kavram oluşturulduğu görülmektedir. Seçim anahtar kavramına yönelik ‘‘Sandık’’, ‘‘Parti’’ ve ‘‘Başkan’’; Parti anahtar kavramına yönelik ‘‘Oy’’, ‘‘Seçme ve Seçilme’’ ve ‘‘AKP’’; Hak anahtar kavramına yönelik ‘‘Hukuk’’ ve ‘‘Yaşam’’, Özgürlük anahtar kavramına yönelik ‘‘Seyahat’’ ve ‘‘Yaşam’’, Kamuoyu anahtar kavramına yönelik ‘‘düşünce’’, Devlet anahtar kavramına yönelik ‘‘Birlik’’, ‘‘Anayasa’’, ‘‘Bayrak’’, ‘‘Cumhuriyet’’ ve ‘‘Ülke’’, Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik ‘‘Bayrak’’, Hükümet anahtar kavramına yönelik ‘‘Yönetim’’, Muhalefet anahtar kavramına yönelik ‘‘Düşünce’’ ve ‘‘Kavga’’, Sorumluluk anahtar kavramına yönelik ‘‘Odamı Toplamak’’ kelimesi cevap olarak verilmiştir. Bu aralıkta ‘‘Yaşam’’ kavramı Özgürlük ve Hak anahtar kavramlarının ortak cevap kavramı olarak verilmiştir. Bir diğer ortak cevap kavram Cumhuriyet ve Devlet anahtar kavramları için ortaya çıkan ‘‘Bayrak’’ kavramıdır.



Şekil 12. KN 40 – 59 arası cevap kavramların frekans dağılımı

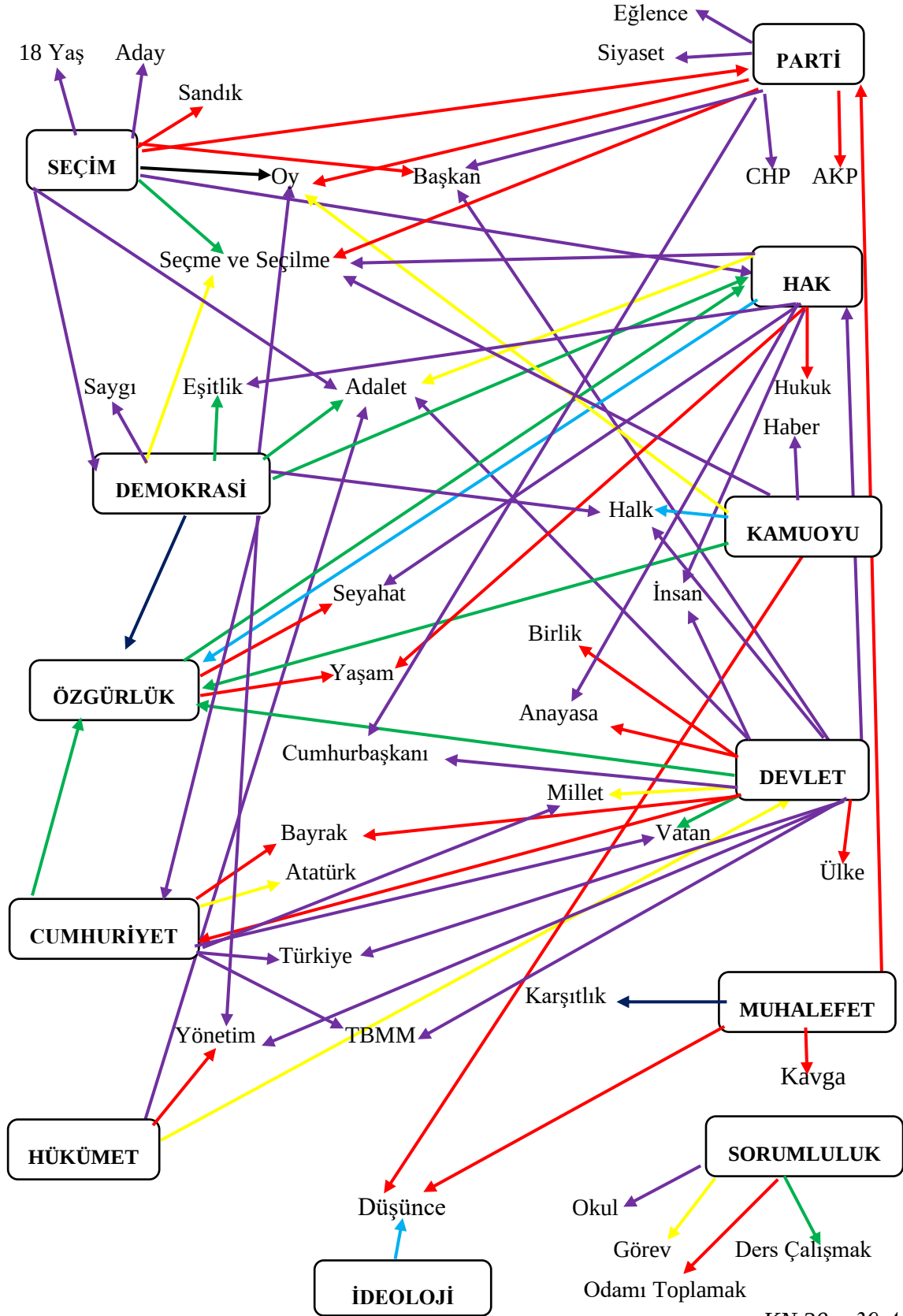
Kesme noktası 40 - 59 arası cevap kavramların frekans verileri doğrultusunda hazırlanan grafiğe göre; Seçim anahtar kavramına yönelik ‘‘Sandık (f:53)’’, ‘‘Parti (f:54)’’ ve ‘‘Başkan (f:43)’’; Parti anahtar kavramına yönelik ‘‘Oy (f:57)’’, ‘‘Seçme ve Seçilme (57)’’ ve ‘‘AKP (f:41)’’; Hak anahtar kavramına yönelik ‘‘Hukuk (f:44)’’ ve ‘‘Yaşam (f:58)’’, Özgürlük anahtar kavramına yönelik ‘‘Seyahat (f:44)’’ ve ‘‘Yaşam (f:50)’’, Kamuoyu anahtar

kavramına yönelik ‘‘Düşünce (f:58)’’, Devlet anahtar kavramına yönelik ‘‘Birlik (f:55)’’, ‘‘Anayasa (f:47)’’, ‘‘Bayrak (f: 59)’’, ‘‘Cumhuriyet (f:46)’’ ve ‘‘Ülke (f:41)’’, Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik ‘‘Bayrak (f:43)’’, Hükümet anahtar kavramına yönelik ‘‘Yönetim (f:55)’’, Muhalefet anahtar kavramına yönelik ‘‘Düşünce (f:56)’’ ve ‘‘Kavga (f:40)’’, Sorumluluk anahtar kavramına yönelik ‘‘Odamı Toplamak (f:41)’’ kelimesi cevap olarak verilmiştir.

Cevap kavramların frekans dağılımlarına bakıldığında en yüksek cevap kavramın Devlet anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Bayrak (f:59)’’ kavramı olduğu görülürken, en düşük frekans oranına sahip olan cevap kavram Muhalefet anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Kavga (f:40)’’ kavramıdır.

Ortak cevap kavramlara bakıldığında Muhalefet ve Seçim anahtar kavramlarına yönelik oluşturulan ‘‘Parti’’ kavramının, Devlet ve Cumhuriyet anahtar kavramlarına yönelik oluşturulan ‘‘Bayrak’’ kavramının ve son olarak Kamuoyu ve Muhalefet anahtar kavramlarına yönelik oluşturulan ‘‘Düşünce’’ kavramının ortak cevap kavramlar olduğu görülmektedir.

5.1.7. KN 30 - 39 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular

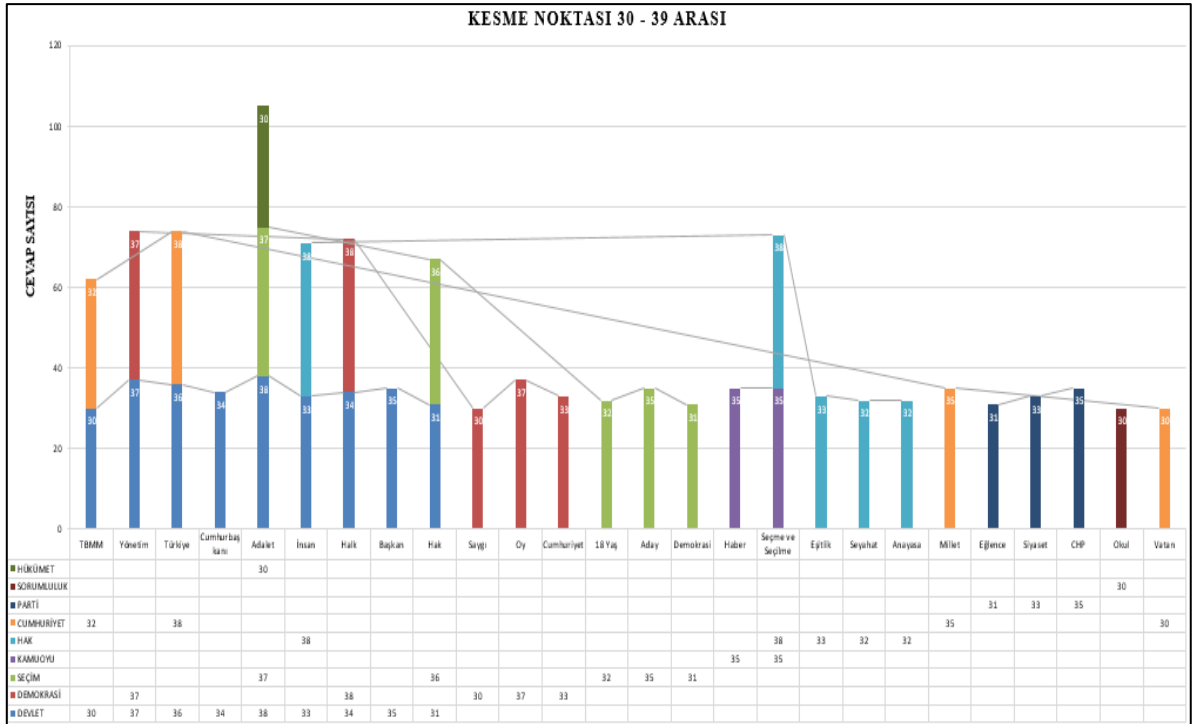


KN 30 – 39 Arası

Şekil 13. KN 30 – 39 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı

Kesme noktası 30 - 39 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağına bakıldığında 9 anahtar kavrama yönelik 26 cevap kavram oluşturulduğu görülmektedir. Seçim anahtar kavramına yönelik; ‘‘Adalet’’, ‘‘Hak’’, ‘‘18 Yaş’’, ‘‘Demokrasi’’ ve ‘‘Aday’’; Parti anahtar kavramına yönelik; ‘‘Eğlence’’, ‘‘Siyaset’’ ve ‘‘CHP’’; Hak anahtar kavramına yönelik ‘‘İnsan’’, ‘‘Seçme ve Seçilme’’, ‘‘Eşitlik’’, ‘‘Anayasa’’ ve ‘‘Seyahat’’; Demokrasi anahtar kavramına yönelik ‘‘Yönetim’’, ‘‘Halk’’, ‘‘Saygı’’, ‘‘Oy’’ ve ‘‘Cumhuriyet’’; Kamuoyu anahtar kavramına yönelik ‘‘Haber’’, ‘‘Seçme ve Seçilme’’; Devlet anahtar kavramına yönelik ‘‘TBMM’’, ‘‘Yönetim’’, ‘‘Türkiye’’, ‘‘Cumhurbaşkanı’’, ‘‘Adalet’’, ‘‘İnsan’’, ‘‘Halk’’, ‘‘Başkan’’ ve ‘‘Hak’’; Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik ‘‘TBMM’’, ‘‘Türkiye’’, ‘‘Millet’’ ve ‘‘Vatan’’; Hükümet anahtar kavramına yönelik ‘‘Adalet’’; son olarak Sorumluluk anahtar kavramına yönelik olarak ‘‘Okul’’ cevap kavramı olarak verilmiştir.

Verilen ortak cevap kavramlara bakıldığında; Devlet ve Seçim anahtar kavramları için ‘‘Hak’’; Devlet ve Demokrasi anahtar kavramları için ‘‘Halk’’; Kamuoyu ve Hak anahtar kavramları için ‘‘Seçme ve Seçilme’’; Devlet ve Hak anahtar kavramları için ‘‘İnsan’’; Hükümet, Seçim ve Devlet anahtar kavramları için ‘‘Adalet’’; Cumhuriyet ve Devlet anahtar kavramları için ‘‘Türkiye’’ ve ‘‘TBMM’’; Devlet ve Demokrasi anahtar kavramları için ‘‘Yönetim’’ ortak cevap kavramları olarak verilmiştir.

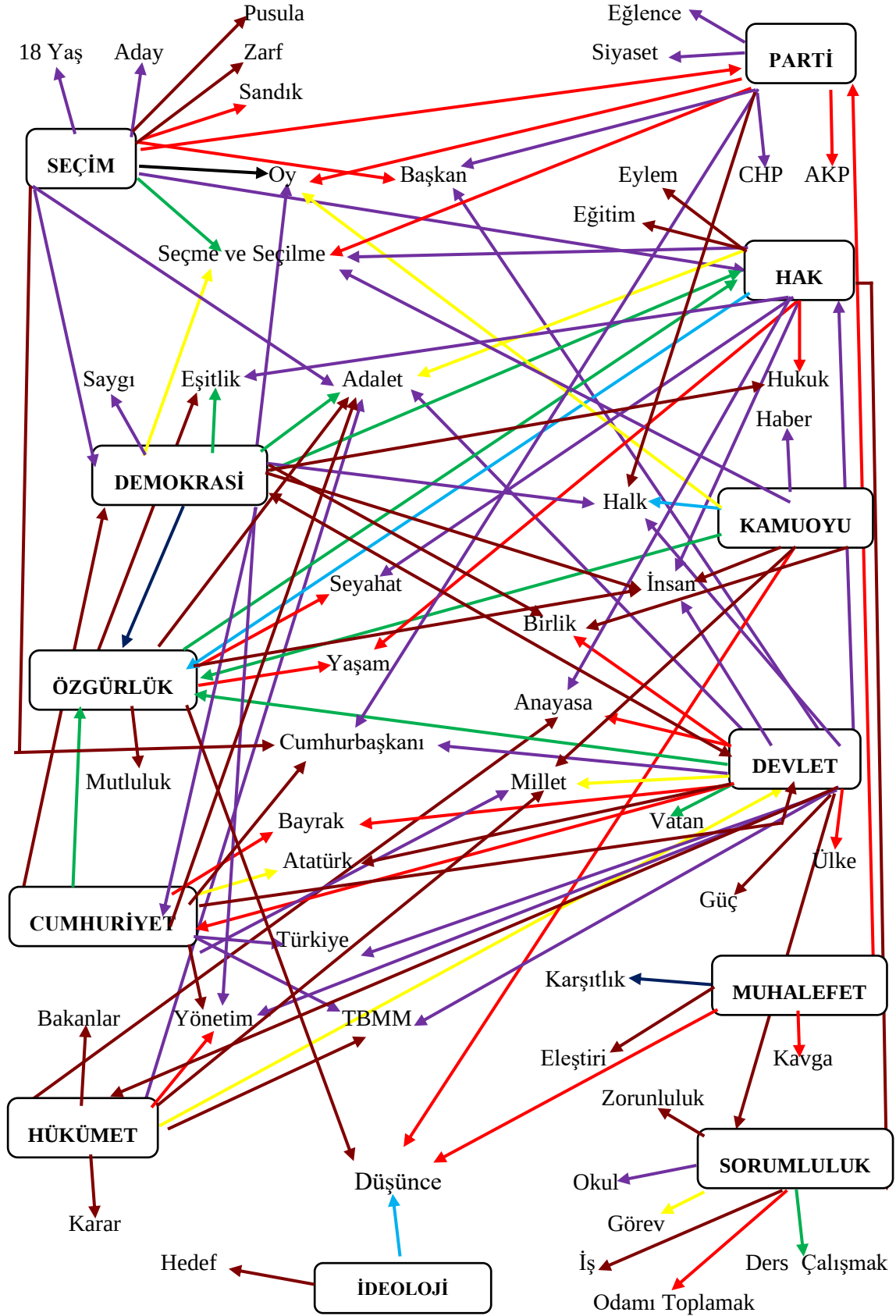


Şekil 14. KN 30 – 39 arası cevap kavramların frekans dağılımı

Kesme noktası 40 - 59 arası cevap kavramların frekans verileri doğrultusunda hazırlanan grafiğe göre; Seçim anahtar kavramına yönelik; ‘‘Adalet’’ (f:37), ‘‘Hak’’ (f:36), ‘‘18 Yaş’’ (f:32), ‘‘Demokrasi’’ (f:31) ve ‘‘Aday’’ (f:35); Parti anahtar kavramına yönelik; ‘‘Eğlence’’ (f:31), ‘‘Siyaset’’ (f:33) ve ‘‘CHP’’ (f:35); Hak anahtar kavramına yönelik ‘‘İnsan’’ (f:38), ‘‘Seçme ve Seçilme’’ (f:38), ‘‘Eşitlik’’ (f:33), ‘‘Anayasa’’ (f:32) ve ‘‘Seyahat’’ (f:32); Demokrasi anahtar kavramına yönelik ‘‘Yönetim’’ (f:37), ‘‘Halk’’ (f:38), ‘‘Saygı’’ (f:30), ‘‘Oy’’ (f:37) ve ‘‘Cumhuriyet’’ (f:33); Kamuoyu anahtar kavramına yönelik ‘‘Haber’’ (f:35), ‘‘Seçme ve Seçilme’’ (f:35); Devlet anahtar kavramına yönelik ‘‘TBMM’’ (f:30), ‘‘Yönetim’’ (f:37), ‘‘Türkiye’’ (f:36), ‘‘Cumhurbaşkanı’’ (f:34), ‘‘Adalet’’ (f:38), ‘‘İnsan’’ (f:33), ‘‘Halk’’ (f:34), ‘‘Başkan’’ (f:35) ve ‘‘Hak’’ (f:31); Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik ‘‘TBMM’’ (f:32), ‘‘Türkiye’’ (f:38), ‘‘Millet’’ (f:35) ve ‘‘Vatan’’ (f:30); Hükümet anahtar kavramına yönelik ‘‘Adalet’’ (f:30); son olarak Sorumluluk anahtar kavramına yönelik olarak ‘‘Okul’’ (f:30) cevap kavram olarak verilmiştir.

Cevap kavramların frekans oranlarına bakıldığında en yüksek frekans oranına sahip cevap kavramlar Devlet anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Adalet’’ (f:38); Demokrasi anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Halk’’ (f:38); Hak anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘İnsan’’ (f:38) ve ‘‘Seçme ve Seçilme’’ (f:38); Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Türkiye’’ (f:38) cevap kavramlarıdır. En düşük frekans oranlarına sahip cevap kavramlar Devlet anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘TBMM’’ (f:30); Demokrasi anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Saygı’’ (f:30); Cumhuriyet anahtar kavramlarına yönelik oluşturulan ‘‘Vatan’’ (f:38); Sorumluluk anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Okul’’ (f:30); Hükümet anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Adalet’’ (f:30) cevap kavramlarıdır.

5.1.8. KN 20 - 29 Arası Cevap Kavramlara İlişkin Bulgular

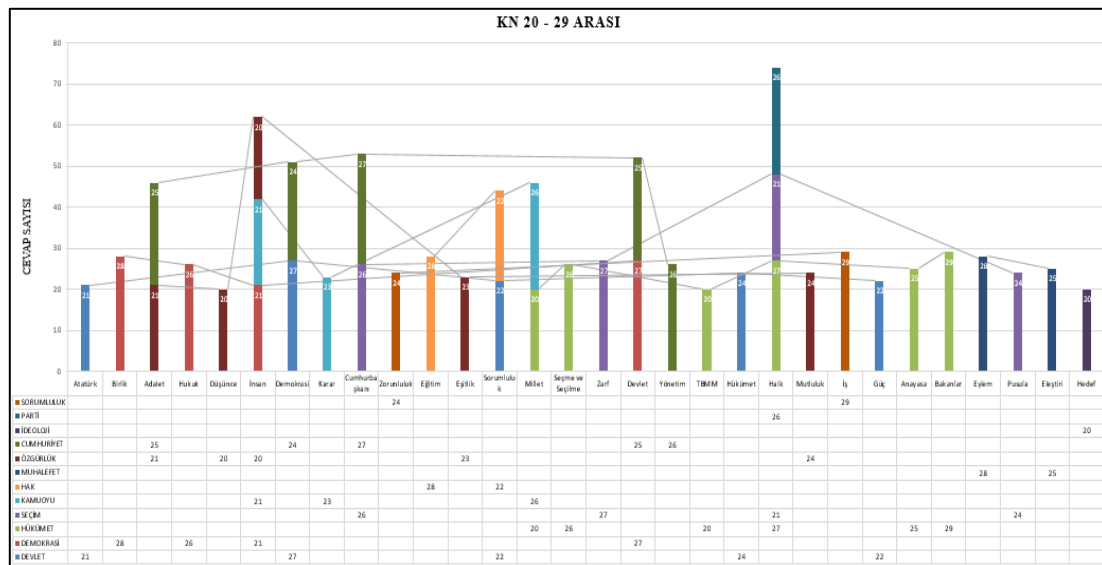


Şekil 15. KN 20 – 29 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağı

Kesme noktası 20 – 29 arası cevap kavramlardan oluşan kavram ağına bakıldığında; 12 anahtar kavrama yönelik 30 cevap kavram oluşturulduğu görülmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin bilişsel yapıları bu aralıkta tam olarak ortaya çıkmıştır.

Kavram ağına bakıldığında; Devlet anahtar kavramına yönelik ‘Atatürk’, ‘Demokrasi’, ‘Sorumluluk’, ‘Hükümet’ ve ‘Güç’; Demokrasi anahtar kavramına yönelik ‘Birlik’, ‘Hukuk’, ‘İnsan’ ve ‘Devlet’; Hükümet anahtar kavramına yönelik ‘Millet’, ‘Seçme ve Seçilme’, ‘TBMM’, ‘Halk’, ‘Anayasa’ ve ‘Bakanlar’; Seçim anahtar kavramına yönelik ‘Cumhurbaşkanı’, ‘Zarf’ , ‘Halk’ ve ‘Pusula’; Kamuoyu anahtar kavramına yönelik ‘İnsan’, ‘Karar’ ve ‘Millet’; Hak anahtar kavramına yönelik ‘Eğitim’ ve ‘Sorumluluk’; Muhalefet anahtar kavramına yönelik ‘Eylem’ ve ‘Eleştiri’; Özgürlük anahtar kavramına yönelik ‘Adalet’, ‘Düşünce’, ‘İnsan’, ‘Eşitlik’ ve ‘Mutluluk’; Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik ‘Adalet’, ‘Demokrasi’, ‘Cumhurbaşkanı’, ‘Devlet’ ve ‘Yönetim’; İdeoloji anahtar kavramına yönelik ‘Hedef’; Parti anahtar kavramına yönelik ‘Halk’; Sorumluluk anahtar kavramına yönelik ‘Zorunluluk’ ve ‘İş’ cevap kavram olarak verilmiştir.

Verilen ortak cevap kavramlara bakıldığında Cumhuriyet ve Özgürlük anahtar kavramları için ‘Adalet’; Demokrasi, Kamuoyu ve Özgürlük anahtar kavramları için ‘İnsan’; Devlet ve Cumhuriyet anahtar kavramları için ‘Demokrasi’; Seçim ve Cumhuriyet anahtar kavramları için ‘Cumhurbaşkanı’; Hal ve Devlet anahtar kavramları için ‘Sorumluluk’; Hükümet ve Kamuoyu anahtar kavramları için ‘Millet’; Demokrasi ve Cumhuriyet anahtar kavramları için ‘Devlet’; Parti, Seçim ve Hükümet anahtar kavramları için ‘Halk’ kavramı ortak cevap kavramlar olarak verilmiştir.



Şekil 16. KN 20 – 29 arası cevap kavramların frekans dağılımı

Kesme noktası 20 – 29 arası cevap kavramların frekans verileri doğrultusunda hazırlanan grafiğe göre Devlet anahtar kavramına yönelik ‘‘Atatürk’’ (f:21), ‘‘Demokrasi’’ (f:27), ‘‘Sorumluluk’’ (f:22), ‘‘Hükümet’’ (f:24) ve ‘‘Güç’’ (f:22); Demokrasi anahtar kavramına yönelik ‘‘Birlik’’ (f:28), ‘‘Hukuk’’ (f:26), ‘‘İnsan’’ (f:21) ve ‘‘Devlet’’ (f:27); Hükümet anahtar kavramına yönelik ‘‘Millet’’ (f:20), ‘‘Seçme ve Seçilme’’ (f:26), ‘‘TBMM’’ (f:20), ‘‘Halk’’ (f:27), ‘‘Anayasa’’ (f:25) ve ‘‘Bakanlar’’ (f:29); Seçim anahtar kavramına yönelik ‘‘Cumhurbaşkanı’’ (f:26), ‘‘Zarf’’ (f:27), ‘‘Halk’’ (f:21) ve ‘‘Pusula’’ (f:24); Kamuoyu anahtar kavramına yönelik ‘‘İnsan’’ (f:21), ‘‘Karar’’ (f:23) ve ‘‘Millet’’ (f:26); Hak anahtar kavramına yönelik ‘‘Eğitim’’ (f:28) ve ‘‘Sorumluluk’’ (f:22); Muhalefet anahtar kavramına yönelik ‘‘Eylem’’ (f:28) ve ‘‘Eleştiri’’ (f:25); Özgürlük anahtar kavramına yönelik ‘‘Adalet’’ (f:21), ‘‘Düşünce’’ (f:20), ‘‘İnsan’’ (f:20), ‘‘Eşitlik’’ (f:23) ve ‘‘Mutluluk’’ (f:24); Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik ‘‘Adalet’’ (f:25), ‘‘Demokrasi’’ (f:24), ‘‘Cumhurbaşkanı’’ (f:27), ‘‘Devlet’’ (f:25) ve ‘‘Yönetim’’ (f:26); İdeoloji anahtar kavramına yönelik ‘‘Hedef’’ (f:20); Parti anahtar kavramına yönelik ‘‘Halk’’ (f:26); Sorumluluk anahtar kavramına yönelik ‘‘Zorunluluk’’ (f:24) ve ‘‘İş’’ (f:29) cevap kavram olarak verilmiştir.

Cevap kavramların frekans oranlarına bakıldığında en yüksek frekans oranına sahip cevap kavramlar Sorumluluk anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘İş’’ (f:29) ve Hükümet anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Bakanlar’’ (f:29) cevap kavramlarıdır. En düşük frekans oranlarına sahip kavramlar Özgürlük anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Düşünce’’ (f:20) ve ‘‘İnsan’’ (f:20); Hükümet anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Millet’’ (f:20) ve ‘‘TBMM’’ (f:20); İdeoloji anahtar kavramına yönelik oluşturulan ‘‘Hedef’’ (f:20) cevap kavramlarıdır.

5.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan öğrencilerin kavramları anlama düzeylerinin ve kavram yanlışlarının ortaya çıkartılmasına yönelik olarak sorulan cümle örnekler Tablo 6’da verilmiş ve sırasıyla her kavrama yönelik yazılan cümle örnekleri analiz edilmiştir.

Tablo 6.

Kavramlarla İlgili Kurulan Cümlelerin Frekans Tablosu

ANAHTAR KAVRAMLAR	BİLİMSEL BİLGİ İÇEREN CÜMLE SAYISI	BİLİMSEL OLMAYAN YA DA YÜZEYSEL BİLGİ İÇEREN CÜMLE SAYISI	KAVRAM YANILGISI İÇEREN CÜMLE SAYISI	CEVAPSIZ
DEVLET	37	102	-	91
DEMOKRASİ	48	70	6	106
HÜKÜMET	20	65	13	132
SEÇİM	80	20	10	120
KAMUOYU	13	38	27	152
HAK	58	27	1	144
MUHALEFET	14	52	-	164
ÖZGÜRLÜK	18	58	15	139
CUMHURİYET	24	40	20	146
İDEOLOJİ	5	36	7	182
PARTİ	18	39	16	157
SORUMLULUK	5	71	3	151

Tablo 6 incelendiğinde öğrenciler sorulan anahtar cümlelere yönelik en fazla bilimsel bilgi içeren cümleyi “Seçim” anahtar kavramına yönelik kurmuşlardır. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle bakımından en fazla “Devlet” anahtar kavramına yönelik cümleler oluşturulmuştur. Kavram yanlışları bakımından en fazla kavram yanlışlığına sahip olunan kavramın “Kamuoyu” anahtar kavramı olduğu görülmektedir.

5.2.1. Devlet Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Devlet anahtar kavramına yönelik bilimsel bilgi içeren 37 cümle yazılmıştır. Bu kavrama yönelik yazılan bazı cümleler şu şekildedir; “*Devlet vatandaşın güvenliğini sağlar*”, “*Türkiye Cumhuriyeti egemen bir devlettir*”. Bilimsel bilgi içeren cümleler spesifik ve teknik bilgiler değil genel olarak bilinebilecek bilimsel bilgi içeren cümlelerdir. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren 102 cümle yazılmıştır. Bu yazılan cümlelerden bazıları şu şekildedir; “*Devlet olmadan asla gücümüz, saygımız, sevgimiz tam olmaz.*”, “*Devletimiz iyi ki var.*”,

“Devletsiz millet sahipsiz insana benzer.”. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümleler kapsamında öğrenciler genellikle Devlet kavramına yönelik cümlelerinde “iyi, güzel, değerli ve doğru bilen” gibi ifadeler kullanmışlardır. Öğrenciler tarafından kurulan cümlelerde kavram yanılgısı içeren cümleye rastlanmamıştır. Son olarak 91 öğrenci devlet anahtar kavramına yönelik bir cümle kurmamıştır.

5.2.2. Demokrasi Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Demokrasi anahtar kavramına yönelik olarak yazılan bilimsel bilgi içeren cümle sayısı 48’dir. Bu kavrama yönelik yazılan cümlelerden bazıları şu şekildedir; “*Türkiye Cumhuriyeti demokrasiyle yönetiliyor*”, “*Herkesin eşit haklara sahip olabilmesi ve özgür iradelerini kullanabilmeleri*” ve “*Demokrasi bir milletin yönetim şeklidir*” cümleleridir. Bilimsel bilgi içeren cümle kategorisi kapsamında yazılan cümlelere bakıldığında öğrencilerin demokrasinin iyi ve faydalı bir yönetim sistemi olarak tanımladıkları görülmektedir. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümleler kategorisine bakıldığında öğrencilerin bu kategoride 70 adet cümle kurdukları görülmüştür. Kurulan cümle örneklerine bakıldığında; “*Demokrasi her ülkede olması gereken bir yaşam biçimidir*”, “*Demokrasi yoksa hayat yok*” gibi cümleler kurmuşlardır. Bu kategoride demokrasi genel anlamda “*özgürlük sağlama, huzur veren, mutluluk sağlayan ve faydalı olan*” cümleleriyle olumlu olarak tanımlanmıştır. Kavram yanılgısı içeren cümle sayısı 7’dir. Bu kategoride verilen cümle örnekleri; “*Demokrasi olmazsa özgürlük olmaz*” , “*Demokrasinin olmadığı yerde adalet yoktur*” cümleleridir. Demokrasi kavramına yönelik olarak herhangi bir cümle kurmayan öğrenci sayısı 106’dır.

5.2.3. Hükümet Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Hükümet anahtar kavramına yönelik olarak yazılan bilimsel bilgi içeren cümle sayısı 20’dir. Yazılan cümle örneklerinden bazıları şu şekildedir; “*Bir devlette yönetim kararlarını hükümet belirler*”, “*Hükümet bakanlıklardan oluşur*” ve “*Hükümet devletin yönetim birimlerinden sorumludur*”. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümleler kategorisine bakıldığında öğrenciler tarafından 70 cümle kurulduğu görülmektedir. Bu cümle örneklerine bakıldığında; “*Hükümet doğru kararlar almalı*”, “*Hükümetin verdiği kararlarda vatandaşlar da söz sahibi olması gerekir*” ve “*Hükümetin aldığı kararlara uymalıyız*” cümleleri kurulan cümle örneklerinden bazılarıdır. Öğrencilerin hükümeti “*yöneten, kural koyan, karar alan*” gibi kelimelerle ifade ettiği görülmektedir. Kavram yanılgıları içeren cümle kategorisine bakıldığında öğrencilerin 13 adet cümle kurdukları görülmektedir. Bu cümle örneklerinden

bazıları *‘‘Hükümet halkı yönetme şeklidir’’*, *‘‘Hükümet bir ülkenin parçasıdır’’* ve *‘‘Bir ülkede devletin görevlerini yerine getiren kişiler’’* gibi cümlelerdir. Öğrencilerin hükümeti bir yönetim şekli ve kamusal yönetim birimi olarak tanımlamaları kavram yanılgılarına sahip olduklarını göstermektedir. 132 öğrencinin Hükümet anahtar kavramına yönelik herhangi bir cümle kurmadığı görülmektedir.

5.2.4. Seçim Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Seçim anahtar kavramına yönelik bilimsel bilgi içeren cümleler kategorisi kapsamında kurulan cümle sayısı 80’dir. *‘‘18 yaşına gelen her birey seçime katılır.’’*, *‘‘Cumhurbaşkanı oy kullanarak seçilir’’*, *‘‘Seçimlere katılmak bir vatandaşlık görevidir.’’* Cümleleri bilimsel içerikli cümle örneklerindendir. Bu anahtar kavrama yönelik kurulan bilimsel içerikli cümle sayısının fazla olması ve bu kategori içerisinde geçen diğer cümlelerde seçim kavramını sınıf başkanlığı, belediye ve cumhurbaşkanlığı gibi çok farklı boyutlarda tanımlanması kavramın öğrenciler tarafından iyi anlaşıldığını göstermektedir. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle kategorisinde öğrencilerin kurmuş oldukları cümle sayısı 20’dir. Bu cümle örnekleri de şu şekildedir; *‘‘Doğru seçim yapmalıyız’’*, *‘‘Herkes oy kullanmalı’’* ve *‘‘En iyi seçim halk seçimi’’* gibi cümle örnekleri bu kategoride yer alan cümle örneklerindendir. Bu kategoride kurulan cümleler incelendiğinde öğrencilerin seçim kavramına yönelik olumlu bakış açısına sahip oldukları görülmektedir. Kavram yanılgısı içeren cümle kategorisine yönelik öğrencilerin kurmuş oldukları cümle sayısı 10’dur. Bu cümle örnekleri *‘‘18 yaşından büyük olanlar oy kullanabilir’’* ve *‘‘Sınıf başkanı için kura çektik’’* gibi cümlelerdir. Bu kategoride öğrencilerin oy kullanma yaşını 18 yerine 18 yaşından büyük olarak söyledikleri ve kura kavramı ile seçim kavramını karıştırdıkları görülmektedir. Herhangi bir cümle kurmayan öğrenci sayısı ise 120’dir.

5.2.5. Kamuoyu Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Kamuoyu anahtar kavramına yönelik öğrenciler tarafından oluşturulan bilimsel bilgi içeren cümle sayısı 13’tür. *‘‘Kamuoyu halkın genel olarak düşündüğü fikirdir’’* ve *‘‘Halkın belirli bir sorun karşısındaki düşüncesi’’* gibi cümleler bu kategori örneklerindendir. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle kategorisine bakıldığında öğrenciler tarafından 38 cümle üretildiği görülmektedir. *‘‘Bu fikir kamuoyuna sunuldu’’* ve *‘‘Kamuoyu her şeyden önce gelir’’* cümleleri bu kategori örneklerindendir. Diğer cümlelere bakıldığında öğrencilerin kamuoyunu *‘‘iyi, faydalı ve toplum yararına olan’’* olarak tanımladıkları görülmektedir. Son

olarak kavram yanlışlığı içeren cümle örnekleri kategorisine bakıldığında öğrenciler tarafından bu kategori de 27 cümle kurulduğu görülmektedir. Bu cümle örnekleri ‘*Kamuoyu vatandaşların yaptığı bir eylemdir*’, ‘*Açıklığa kavuşturulan her şey kamuoyuyla bildirilir insanlara*’ ve ‘*İnsanları olanlardan bitenlerden haberdar eden iletişim kanalıdır*’ gibi örneklerdir. Kavram yanlışlığı örneklerine bakıldığında öğrencilerin kamuoyu kavramını eylem, araç ve kitle iletişim araçları gibi somut örnekler üzerinden tanımladıkları görülmektedir. Bu anahtar kavrama yönelik cümle kurmayan öğrenci sayısı ise 152’dir.

5.2.6. Hak Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Hak anahtar kavramına yönelik olarak oluşturulan cümle örneklerine bakıldığında bilimsel bilgi içeren cümleler kategorisine yönelik öğrenciler tarafından 58 cümle oluşturulmuştur. ‘*En temel hakkımız yaşama hakkıdır*’, ‘*Haklar kanunlarla korunur*’ ve ‘*Seçme ve Seçilme hakkına sahibiz*’ gibi cümle örnekleri hak kavramına yönelik oluşturulan bilimsel bilgi içeren cümle örneklerindendir. Bu kategorideki cümlelere bakıldığında öğrencilerin temel, sosyal ve siyasal haklara yönelik farkındalıklarının yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle örneklerine bakıldığında ‘*Hak çok güzel bir şey*’ ve ‘*Hakkımızı söke söke alırız*’ gibi cümleler bu kategoriye örnek cümlelerdir. Öğrencilerin bu kategoride kurduğu cümlelere bakıldığında hak kavramı konusunda farkındalıklarının yüksek olduğu görülmektedir. Kavram yanlışlığı içeren cümle örneklerine bakıldığında 1 adet cümle oluşturulduğu görülmektedir. ‘*Başkasını rahatsız etmeden yaşamak*’ cümlesi bu kategori kapsamında verilen tek cümle örneğidir. Öğrencilerin özgürlük kavramını hak kavramı yerine kullandıkları ve bir kavram yanlışlığına sahip oldukları görülmektedir. 144 öğrenci ise herhangi bir cümle yazmamıştır.

5.2.7. Muhalefet Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Muhalefet anahtar kavramına yönelik oluşturulan cümle örneklerine bakıldığında bilimsel bilgi içeren cümleler kategorisine kapsamında 14 cümle oluşturulmuştur. ‘*Muhalefet aykırı düşünmektir*’, ‘*Toplulukta karşıt olma durumu*’ ve ‘*Ülkemizde partiler birbirlerine muhalefet yapmaktadır*’ cümleleri bu kategoride yer alan cümlelerden bazılarıdır. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle örnekleri kapsamında 52 cümle oluşturulduğu görülmektedir. ‘*Partiler arasında muhalefet yaşandı*’, ‘*Seçimlerde muhalefet partileri belli oldu*’ ve ‘*Her şeye muhalefet olmak iyi değildir*’ cümleleri bu kategoride yer alan cümle

örneklerindendir. Son olarak öğrencilerin kavram yanlışlığı içeren cümle kurmadıkları görülmektedir. Cevap vermeyen öğrenci sayısı ise 164'tür.

5.2.8. Özgürlük Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Özgürlük anahtar kavramına yönelik 91 cümle yazılmıştır. Bu cümleler incelendiğinde bilimsel bilgi içeren cümle türü sayısı 18'dir. Bu cümle örnekleri şu şekildedir; *‘‘Haklarımızdan bir tanesi de özgürlüktür’’*, *‘‘Başkasının haklarına engel olmadan yaşamak özgürlüktür’’* ve *‘‘Özgürlük her vatandaşın hakkıdır’’*. Diğer cümle örneklerinde de özgürlüğün doğal ve olmasının gereken bir hak olarak algılandığı görülmektedir. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle sayısı 58'dir. Bu cümle örnekleri *‘‘Kendimizi daima özgür hissetmeliyiz’’*, *‘‘Özgürlüğümün kısıtlanmasını istemem’’* ve *‘‘Özgür yaşamayan insan toplumda kafesteki kuş gibidir’’* şeklindedir. Bu kategoride verilen örneklerle bakıldığında öğrencilerin özgürlüğü temel hakları olarak gördüğü ve her zaman savunulması gereken bir kavram olarak algıladıkları görülmektedir. Kavram yanlışlığı içeren cümle örneklerine bakıldığında *‘‘Hiçbir kimse ya da kuruma bağlı olmamak’’*, *‘‘Bayrağımız özgürlüğümüzün simgesidir’’* ve *‘‘Türkiye özgür bir ülkedir’’* gibi cümleler yazılmıştır. Öğrencilerin bağımsızlık ve özgürlük kavramlarını aynı anlamda kullandıkları görülmektedir. Son olarak bu anahtar kavrama yönelik herhangi bir cümle kurmayan öğrenci sayısı 139'dur.

5.2.9. Cumhuriyet Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik öğrenciler tarafından 84 cümle yazılmıştır. Bilimsel bilgi içeren cümleler kapsamında 24 adet cümle yazıldığı görülmektedir. *‘‘Bağımsız bir kara parçasının yönetim şekli’’*, *‘‘Cumhuriyet bir yönetim şeklidir’’* ve *‘‘Ülkemizin yönetim şekli cumhuriyettir’’* cümleleri bu kapsamda yazılan örnek cümlelerdendir. Bilimsel olmayan ve yüzeysel bilgi içeren cümle örnekleri kapsamında 40 cümle yazmışlardır. Bu yazılan cümlelerden bazıları şu şekildedir; *‘‘Cumhuriyet Bayramını okulda kutladık’’*, *‘‘Cumhuriyet bizlere bırakılan emanettir’’* ve *‘‘En iyi yönetim şekli cumhuriyettir’’* şeklindedir. Kavram yanlışlığı içeren cümle kategorisi kapsamında 20 cümle yazılmıştır. Bu cümle örneklerinden bazıları şu şekildedir; *‘‘Cumhuriyet halkın kendi kendisini yönetme biçimidir’’*, *‘‘Cumhuriyet özgürlük demektir’’* ve *‘‘Cumhuriyet demokratik bir yönetim şeklidir’’*. Bu kategori kapsamında verilen cümle örneklerine bakıldığında öğrencilerin demokrasi ve cumhuriyet kavramları konusunda kavram yanlışlığına sahip oldukları görülmektedir. Halkın kendi kendisini doğrudan yönetmesine imkân sağlayan sistem demokrasidir. Cumhuriyet seçilen

temsilciler yoluyla bu yönetimin sağlandığı bir sistemdir. Ayrıca Cumhuriyet'in demokrasi ve Özgürlük ile birbirlerini tamamlayan kavramlar olarak nitelendirildiği görülmektedir. Öğrenciler tarafından cevap verilmeyen cümle sayısı ise 146'dır.

5.2.10. İdeoloji Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Verilen anahtar kavramlar içerisinde en az cümle yazılan kavram İdeoloji anahtar kavramıdır. İdeoloji kavramına yönelik toplam 48 cümle oluşturulmuştur. Oluşturulan cümleler içerisinde bilimsel bilgi içeren cümle sayısı 5'tir. *'İdeoloji topluma ve kişilere yön veren düşüncelerdir'*, *'Düşünceler bütünüdür'*, *'İdeoloji fikirdir'* cümleleri bu kategori kapsamında yazılan bilimsel bilgi içeren cümle örneklerindendir. Bilimsel olmayan ve yüzeysel bilgi içeren cümle kategorisi kapsamında da 36 cümle oluşturulmuştur. *'Aklımıza gelen bir fikir'*, *'İdeoloji düşünmektir'*, *'İdeolojisi olan birey hayatta her zaman başarılı olur'* cümleleri bu kapsamda yazılan cümle örneklerindendir. Kavram yanılgısı içeren cümle örneklerine bakıldığında *'Fikirlerin ve düşüncelerin bilimidir.'*, *'İdeoloji bilimsel bir daldır'* cümleleri kavram yanılgısı içeren cümle örneklerindendir. Bu kategori kapsamında yazılan diğer cümlelerle birlikte incelendiğinde öğrencilerin ideolojiyi bir bilim dalı olarak düşündükleri ve bu aşamada kavram yanılgısına düştükleri görülmektedir. Ayrıca bu anahtar kavrama yönelik herhangi bir cümle kurmayan öğrenci sayısı 182'dir. Bu oran anahtar kavramlara yönelik cevap verilmeyen cümle sayısı içerisindeki en yüksek orandır.

5.2.11. Parti Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Parti anahtar kavramına yönelik toplam 73 cümle oluşturulmuştur. Bu cümlelerden bilimsel bilgi içeren cümle sayısı 18'dir. *'Partilere oy vermek haklarımızdan biridir.'*, *'Çok partinin olması demokrasi göstergesidir'* ve *'Herkes istediği bir parti kurabilir ya da üye olabilir'* cümleleri bilimsel bilgi içeren cümle örneklerindendir. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle örnekleri kapsamında ise 39 cümle yazılmıştır. Bu cümlelerden bazıları şu şekildedir; *'Partiler ne olursa olsun daima doğru olanı yapmalıdır'*, *'Partiler farklı kesimlerin sesi olur'* ve *'Partiler kendi çıkarları için çalışmayı bırakmalı'*. Bu kategoride verilen diğer cümlelere bakıldığında öğrencilerin parti kavramına yönelik şüpheyi yaklaşılan ve doğru olanı yapması konusunda beklenti içerisinde olunan bir oluşum olarak düşündükleri görülmektedir. Kavram yanılgısı içeren cümle örneklerine bakıldığında 16 cümle kurulduğu görülmektedir. *'Parti eğlenmek amacıyla yapılan bir eğlence şeklidir'* ve *'Siyasi partilerin geçmiş insanlık tarihi kadar eskidir'* cümleleri öğrencilerin kavram yanılgılarını yansıtan

cümle örnekleridir. 157 öğrenci ise bu anahtar kavrama yönelik herhangi bir cümle yazmamıştır.

5.2.12. Sorumluluk Kavramına Yönelik Oluşturulan Cümleler

Sorumluluk anahtar kavramına yönelik toplam 79 cümle oluşturulmuştur. Bilimsel bilgi içeren cümle sayısı 5'tir. *‘‘Ailesine, vatanına ve bağılı bulunduğu kurumlara karşı yapılması gerekenler’’* ve *‘‘İnsanların yapması gereken davranıştır’’* cümleleri bilimsel cümle örnekleridir. Bilimsel olmayan ve yüzeysel bilgi içeren cümleler kategorisi kapsamında 71 cümle oluşturulmuştur. *‘‘Her birey sorumluluğunu yerine getirmeli’’*, *‘‘Odamı toplamak benim sorumluluğumdur’’* ve *‘‘İnsan sorumluluğunu unutmamalı’’* cümleleri bu kategori kapsamında verilen cümle örneklerindendir. Kavram yanılgısı içeren cümleler kategorisinde sadece 3 cümle yazılmıştır. Bu cümleler; *‘‘Sorumluluk bize verilen bir görevdir’’*, *‘‘Yapmamız istenen şeylerdir’’* gibi cümlelerdir. Son olarak Sorumluluk anahtar kavramına yönelik herhangi bir cümle oluşturmayan öğrenci sayısı 151'dir.

BÖLÜM VI

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar açıklanmış ve ilgili literatürde yer alan benzer çalışmalara dayanarak sonuçlar tartışılmış ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuç ve Tartışma

Öğrenciler tarafından “Devlet” anahtar kavramına yönelik toplam 1318 cevap üretilmiştir. Bu cevaplara bakıldığında öğrenciler en fazla “Vatan” cevap kavramını verirken en az ise “Atatürk” kavramını cevap olarak yazmışlardır. Diğer yazılan kavramlara bakıldığında da devlet kavramı öğrencilerin bilişsel yapılarında “Özgürlük”, “Vatan”, “Millet” ve “Bayrak” kavramlarıyla ilişkilendirdikleri görülmektedir.

Devlet anahtar kavramına yönelik yazılan cümle örneklerine bakıldığında toplam 139 cümle yazdıkları görülmektedir. Bu cümlelerden bilimsel bilgi içeren cümle sayısı 37 iken bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle sayısı 102’dir. Öğrencilerin devlet anahtar kavramına yönelik yazmış oldukları cevap kavram ve cümle örnekleri birlikte incelendiğinde devlet kavramının öğrenciler tarafından bilimsel ya da teknik bir kavram olmaktan çok his ve duygularına hitap eden ve değerli gördükleri bir kavram olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca öğrencilerin devlet anahtar kavramına yönelik kavram yanılgılarına da sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak öğrencilerin cevapları kapsamında oluşturulan kavram ağına ve yazmış oldukları cümle örneklerine de bakıldığında devlet kavramına yönelik öğrencilerin bilişsel düzeylerinin yüksek olduğu ancak bilgi düzeyleri noktasında daha çok teknik bir tanım yerine duygusal bir tanımlama yaptıkları görülmektedir. Öğrencilerin bu tür bir tanımlama yapma nedeni olarak Sosyal Bilgiler dersinin ve öğretim programlarının temel bir politik sosyalizasyon aracı olması gösterilebilir. Özellikle Baltacı & Uysal (2012) tarafından yapılan

araştırma bulgularını destekler nitelikte Devlet kavramı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları'nda ve ders kitaplarında en fazla değinilen ve öğrencilere öğretilmek istenilen kavramların başında gelmektedir. Bu nedenle öğrencilerin devlet kavramına yönelik olarak daha duygusal tanımlamalar yaptığı sonucuna ulaşılabilir.

Demokrasi anahtar kavramına yönelik toplam 1191 cevap kavram üretilmiştir. Bu kavramlara bakıldığında en çok tekrar edilen kavram “Özgürlük” kavramı olmuştur. Özgürlük kavramı aynı zamanda öğrencilere sorulan diğer anahtar kavramlar içerisinde yer almaktadır. Sonrasında sırasıyla “Eşitlik”, “Adalet”, “Hak”, “Seçme ve Seçilme” kavramları yazılan cevaplardan başlıcalarıdır.

Ayrıca bu anahtar kavrama yönelik oluşturulan cümle örneklerine de bakıldığında bilimsel bilgi içeren 48, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren 70 ve kavram yanılgısı içeren cümle örneği olarak da 7 cümle yazılmıştır. Öğrencilerin verdikleri cevaplara göre oluşturulan kesişim noktalarına ve cümle örneklerine bakıldığında demokrasinin bir yönetim biçimi olduğunun farkında oldukları ve demokrasiyi faydalı bir sistem olarak tanımladıkları görülmektedir. Kavram yanılgısı içeren cümle örnekleri de incelendiğinde öğrencilerin özgürlüğün ve adaletin var olabilmesi için demokrasiyi ön koşul olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yapılan pek çok araştırmada da (Dahl, 2019; Levitsky & Ziblatt, 2018; Mill, 2017; Tilly, 2014) olduğu gibi demokrasinin var olabilmesi için gereken önceliğin tam tersi olarak hukuk ve özgürlük ortamının sağlanmasına bağlı olduğudur. Öğrencilerin demokrasiye yönelik olarak böyle bir algıya sahip olmasının başlıca nedeni olarak demokrasi kavramının öğrencilere sadece kavramsal boyutu ve tarihsel gelişim süreci üzerinden anlatılması olduğu söylenebilir. Bu durumun gerekçesi olarak özellikle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2018) ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan, & Aygün, 2019; Şahin, 2019) geçen demokrasi konuları incelendiğinde demokrasinin önemi ve temel nitelikleri üzerinde durulmasına karşılık demokrasinin var olabilmesi için gereken ön koşulların neler olduğu üzerinde durulmadığı görülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin bilişsel yapılarında demokrasinin var olabilmesi için gerekli olan ön koşulların eksik olduğu söylenebilir.

Hükümet anahtar kavramına yönelik olarak toplam 768 cevap yazılmıştır. Bu cevaplar içerisinde en fazla tekrarlanan kavramın “Devlet” olduğu görülmektedir. Devlet kavramı da “Hükümet” kavramı gibi öğrencilere sunulan anahtar kavramlar içerisinde yer almaktadır. Öğrencilerin vermiş oldukları cevap kavramları ve bunların sonucunda oluşturulan kavram ağları da incelendiğinde İnel & Ünal (2018) çalışmasına benzer şekilde “Hükümet” ve “Devlet” anahtar kavramlarının öğrencilerin bilişsel yapılarında birbirlerine bağlı ve birbirini

tamamlayan kavramlar olarak yer aldığı görülmektedir. Bu durumun başlıca nedeni olarak 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği referandumu sonrası başbakanlık makamının kaldırılması ve partili cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmesinden dolayı bu iki kavramın öğrencilerin bilişsel yapılarında birbirleriyle ilişkili kavramlar olarak yer almasında etkili olduğu söylenebilir.

Ayrıca yazılan cümle örneklerine de bakıldığında hükümet anahtar kavramına yönelik bilimsel bilgi içeren 20, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren 65 ve kavram yanılgısı içeren 13 cümle örneği yazıldığı görülmektedir. Öğrenciler tarafından yazılan cümle örnekleri incelendiğinde de öğrencilerin hükümeti bilişsel yapılarında devlet kavramıyla eş değerde kullanmadıkları ve zihinlerinde farklı bir yere oturttukları söylenebilir. Bunun temel göstergesi yazılan cümle örneklerinde de görüldüğü gibi devlet anahtar kavramına yönelik saygı ve sevgi duyulan, değerli görülen bir yapıları olduğu görülürken hükümet anahtar kavramına yönelik yazmış oldukları cümlelerde daha mesafeli ve daha sorgulayıcı bir tutum içerisinde oldukları görülmektedir. Son olarak kavram yanılgısı içeren cümle örnekleri de incelendiğinde öğrencilerin hükümet konusunda hükümeti bir yönetim şekli, devletin bir bürokratik bir kurumu gibi farklı tanımlar yaptıkları görülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin hükümeti cumhuriyet ve demokrasi gibi bir yönetim şekli olarak ya da kamusal bir yönetim birimi olarak görmelerinden dolayı kavram yanılgıları içerisinde oldukları söylenebilir.

Öğrencilere sorulan seçim anahtar kavramına yönelik toplam 1043 cevap yazılmıştır. En çok cevap verilen kelimenin “Oy” olduğu görülmektedir. Sırasıyla yazılan diğer kavramlar “Seçme ve Seçilme”, “Parti”, “Sandık”, “Başkan”, “Adalet” ve “Hak” kavramlarıdır. Verilen cevap kavramlar sonrası oluşturulan kavram ağlarına da bakıldığında öğrencilerin Seçim anahtar kavramına yönelik bilişsel yapılarının oluştuğu görülmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin seçim anahtar kavramını diğer anahtar kavramlar olan “Parti” ve “Hak” kavramlarıyla ilişkilendirdikleri görülmektedir.

Seçim anahtar kavramıyla ilgili kurulan cümle örnekleri incelendiğinde de verilen anahtar kavramlar içerisinde bilimsel bilgi içeren cümle türü bakımından en fazla cümlelerin seçim anahtar kavramına yönelik oluşturulduğu görülmektedir. Toplamda bilimsel bilgi içeren 80 cümle yazılmıştır. Bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle sayısına bakıldığında da 20 cümle yazıldığı görülmektedir. Yazılan cümleler incelendiğinde öğrencilerin “Seçim” anahtar kavramını doğru bir şekilde algıladıkları ve bilişsel yapılarının seçim anahtar kavramına yönelik oluştuğu söylenebilir. Son olarak kavram yanılgısı içeren cümle örneklerine bakıldığında da toplam 10 cümle yazıldığı görülmektedir. Bu cümle örnekleri incelendiğinde de seçim kavramını kura kavramıyla karıştırdıkları ve 18 yaş yerine 18

yaşından büyüklerin oy kullandığı şeklinde kavram yanılgıları olduğu görülmektedir. Ancak genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin seçim anahtar kavramına yönelik bilişsel yapılarının geliştiği ve daha önemlisi seçim kavramını bir hak olarak gördükleri ve öneminin farkında oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Kamuoyu anahtar kavramına yönelik toplam 738 cevap yazılmıştır. Bu cevaplara bakıldığında en fazla tekrar eden kelimenin “Halk” olduğu görülmektedir. Sonrasında sırasıyla “Özgürlük”, “Oy”, “Düşünce” kavramları cevap olarak yazılmıştır. Özgürlük anahtar kavramı aynı zamanda diğer anahtar kavramlar olan “Demokrasi”, “Hak” ve “Cumhuriyet” anahtar kavramlarında da en fazla cevap kelime olarak ortaya çıkan kavramdır.

Yazılan cümle örneklerine de bakıldığında bilimsel bilgi içeren 13 cümle yazıldığı görülürken bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle sayısı 38’dir. İlgili cümleler incelendiğinde de bilimsel bilgi içeren cümleler dışında öğrencilerin “Kamuoyu” kavramına yönelik bir bilgilerinin ve anlamalarının olduğu görülmektedir. Ancak kavramın gerçek anlamını bilmelerine karşılık teknik ve bilimsel bir tanım yapmadıkları ancak “Kamuoyu” kavramının önemine ve gerekliliğine değindikleri görülmektedir. Bu açıdan öğrencilerin Kamuoyu kavramına yönelik bilişsel yapılarının oluştuğu ancak istenilen düzeyde olmadığı söylenebilir.

Son olarak kavram yanılgısı içeren cümle örneklerine bakıldığında da öğrencilerin 27 adet kavram yanılgısı içeren cümle kurdukları görülmektedir. Bu oran verilen diğer anahtar kavramlar içerisinde en yüksek kavram yanılgısı içeren cümle oluşturulan kavramdır. Öğrenciler “Kamuoyu” anahtar kavramını eylem, kitle iletişim araçları, medya unsurları gibi tanım ve kelimelerle nitelendirmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında ortaya çıkan sonuç politik bilgi ve tutumların başta medya ve kitle iletişim araçlarından elde edildiğini gösteren çalışmaları (Crick & Porter, 1978, s. 14; Simon & Merrill, 1998) desteklemektedir. Özellikle son yıllarda da yapılan benzer çalışmalarda (Bozdağ, 2017; Türkiye Raporu, 2021) bireylerin politik bilgi edinme kaynaklarının başında medyanın ve kitle iletişim araçlarının geldiği görülmektedir. Bu durumun temel gerekçesi olarak da politik konular ve tartışmalar hakkında yapılan pek çok kamuoyu araştırmasının bulgularının televizyon ya da sosyal medya üzerinden paylaşılması olduğu söylenebilir. Özellikle son yıllarda internet ve sosyal medya kullanımının artışıyla birlikte bireylerin haber kaynaklarına ve politik tartışmalar hakkında yapılan kamuoyu araştırması sonuçlarına internet ya da televizyon üzerinden ulaşmasından dolayı kavramı tanımlarken medya araçlarında sunulan söylem diliyle benzer ifadeler yazdıkları görülmektedir. Sonuç olarak öğrencilerin “Kamuoyu” anahtar kavramına yönelik

bilişsel düzeylerinin orta düzeyde olduğu ve kavram yanlışlarına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Hak anahtar kavramına yönelik toplam 857 cevap yazılmıştır. Bu cevaplar içerisinde en fazla tekrar edilen kavramın “Özgürlük” anahtar kavramı olduğu görülmektedir. Sonrasında sırasıyla “Adalet”, “Yaşam”, “Hukuk”, “Seçme ve Seçilme” cevaplarının da yazıldığı görülmektedir.

Anahtar kavrama yönelik yazılan ilgili cümlelere bakıldığında ise bilimsel bilgi içeren 58, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle sayısı 27’dir. Yazılan cümle örnekleri de incelendiğinde öğrencilerin temel sosyal ve siyasal haklarının bilincinde oldukları ve bunların önemi konusunda da bilişsel düzeylerinin üst düzeyde olduğu söylenebilir. Son olarak kavram yanlışlığı içeren cümle olarak sadece 1 cümle yazdıkları görülmektedir. Bu cümle “*Başkalarını rahatsız etmeden yaşamak*” cümlesidir. Burada “Özgürlük” kavramıyla “Hak” kavramı konusunda bir kavram yanlışlığı mevcuttur. Ancak oluşturulan kavram ağırları ve verilen cümle örnekleri de incelendiğinde öğrencilerin “Hak” anahtar kavramına yönelik bilişsel düzeylerinin yüksek olduğu ve kavramı doğru anladıkları görülmektedir. Son olarak verilen cümle örneklerinde de öğrencilerin haklarını korumak ve bunun için mücadele etmek noktasında bir bilinç düzeylerinin olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Muhalefet anahtar kavramına yönelik toplam 706 cevap yazılmıştır. Bu cevap kavramlardan en fazla tekrar eden “Karşıtlık” kavramıdır. Sonrasında sırasıyla “Düşünce”, “Parti”, “Kavga”, “Eylem” ve “Eleştiri” kavramları cevap olarak yazılmıştır. Yazılan bu kavramlara bakıldığında tek ilişkili olunan anahtar kavramın “Parti” anahtar kavramı olduğu görülmektedir. Verilen cevaplar doğrultusunda oluşturulan kavram ağına göre de muhalefet kavramı ayrı bir yerde durmaktadır.

Öğrenciler tarafından yazılan cümle örneklerine bakıldığında da bilimsel bilgi içeren 14, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren 52 cümle yazıldığı görülmektedir. Yazılan cümle örnekleri incelendiğinde öğrencilerin bilişsel yapılarında muhalefet kavramının doğru bir şekilde yer etmiş olduğu görülmektedir. Ancak kavrama yönelik öğrencilerin olumsuz bir algıya sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Öğrencilerin bilişsel yapılarında ağırlıklı olarak muhalefet kavramını siyasi anlamıyla kullandıkları ancak muhalefeti demokrasinin bir gereği olarak değil sorun çıkaran ve olmaması gereken bir olgu olarak yerleştirdikleri görülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin bilişsel yapılarında her ne kadar muhalefet kavramı doğru bir kavram olarak yer etmiş olsa da niteliği bakımından olumsuz bir çağrışım yaptığı görülmektedir. Bu durumun gerekçesi olarak ders kitaplarında muhalefet kavramının yeterli düzeyde yer almaması gösterilebilir. Özellikle Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında

(Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan, & Aygün, 2019; Şahin, 2019) siyasi partiler, çok partili yaşama geçiş gibi konular işlenirken kurulan siyasi partilerin demokrasinin bir gereği olarak kurulduğundan bahsedilmekte ve bunların muhalefet kimliklerine neredeyse hiç değinilmemektedir. Bundan dolayı öğrencilerin bilişsel yapılarında muhalefet kavramı yer alırken, kavramın temel nitelikleri ve demokratik bir yaşam için ne anlam ifade ettiği konusunda bilgi düzeylerinin zayıf olduğu söylenebilir.

Son olarak öğrencilerin ‘‘Muhalefet’’ anahtar kavramına yönelik yazmış olduğu cümlelerde herhangi bir kavram yanlışlığı içeren cümle örneğine rastlanmamıştır. Bu nedenle öğrencilerin muhalefet konusunda herhangi bir kavram yanlışlığına sahip olmadıkları söylenebilir.

Özgürlük anahtar kavramına yönelik toplam 570 cevap kavram yazılmıştır. Bunlardan en fazla tekrar eden ‘‘Hak’’ anahtar kavramıdır. Sonra sırasıyla ‘‘Yaşam’’, ‘‘Seyahat’’, ‘‘Mutluluk’’, ‘‘Eşitlik’’, ‘‘Adalet’’, ‘‘İnsan’’, ve ‘‘Düşünce’’ kavramları cevap olarak yazılan kavramlardır.

Yazılan cümle örneklerine bakıldığında bilimsel bilgi içeren 18, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren 58 cümle yazılmıştır. Cümleler incelendiğinde öğrencilerin özgürlük kavramına yönelik bilişsel düzeylerinin yüksek olduğu ve Özgürlük kavramını önemli olarak gördükleri sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca özgürlüğün bir hak olduğunun da bilincinde oldukları görülmektedir. Kavram yanlışlığı içeren cümle örneklerine bakıldığında da 15 adet kavram yanlışlığı içeren cümle örneği yazılmıştır. Bu cümle örnekleri de incelendiğinde öğrencilerin Bağımsızlık kavramıyla ‘‘Özgürlük’’ kavramını eş anlamlı olarak kullandıkları görülmektedir. Oysaki bağımsızlık kavramı devletlere ve kurumlara ait bir kavramdır. Özgürlük kavramı ise insanı temel alan bir kavramdır. Bu nedenle öğrencilerin ‘‘Özgürlük’’ anahtar kavramına yönelik bilişsel düzeylerinin yüksek olmasına karşılık kavram yanlışlığına sahip oldukları görülmektedir.

Cumhuriyet anahtar kavramına yönelik toplam 767 cevap yazılmıştır. Bu cevaplardan en fazla tekrar eden bir diğer anahtar kavram olan ‘‘Özgürlük’’ kavramıdır. Sonra sırasıyla ‘‘Atatürk’’, ‘‘Bayrak’’, ‘‘Türkiye’’, ‘‘Millet’’, ‘‘TBMM’’ verilen cevaplardan bazılarıdır. Öğrencilerin yazmış oldukları cevaplar incelendiğinde Bal & Gök (2011) ve Polat & Çalış (2019) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarını destekleyici sonuçlara ulaşılmıştır. Her iki çalışmada da öğrencilerin Cumhuriyet kavramına yönelik yazmış oldukları cevap kavramların çoğu aynıdır.

Verilen cümle örneklerine bakıldığında da bilimsel bilgi içeren 24, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren 40 cümle örneği yazılmıştır. Bu cümle örneklerine bakıldığında öğrencilerin ‘‘Cumhuriyet’’ anahtar kavramının bir yönetim biçimi olduğu konusunda bilişsel

düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bilimsel cümle örneklerinde Cumhuriyeti önemli gördükleri ve temel niteliklerinden bazılarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Ancak bilimsel olmayan ve yüzeysel bilgi içeren cümle örneklerinde daha çok övgü ve kutlamaya değer bir olgu olarak cumhuriyetin zihinlerinde yer ettiği görülmektedir. Bunun temel nedeni okullarda Cumhuriyet Bayramı gibi etkinliklerde öğrencilerin aktif olarak görev almalarından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Son olarak kavram yanılgısı içeren cümle örneklerine de bakıldığında 20 adet kavram yanılgısı içeren cümle örneği yazdıkları görülmektedir. Bu cümle örnekleri incelendiğinde “Cumhuriyet” kavramını demokrasi ve demokrasinin niteliklerinden bazılarıyla tanımladıkları görülmektedir. Yılmaz & Çeltikçi (2013) tarafından yapılan çalışmalara benzer şekilde öğrencilerin cumhuriyet ve demokrasi kavramları konusunda bir karmaşa yaşadığı görülmektedir. Sonuç olarak öğrencilerin “Cumhuriyet” anahtar kavramına yönelik bilişsel farkındalık düzeylerinde yüksek bir farkındalık olmasına karşılık hala kavram yanılgılarına da sahip oldukları görülmektedir. Bu kavram yanılgısının temel nedeni olarak cumhuriyet ve demokrasi kavramlarının eş kavramlar olarak algılanması gösterilebilir. Bu algılayışın temel nedeni Türkiye’de cumhuriyet ve demokrasi eş zamanlı olarak ortaya çıkan ve hem sosyal hem de politik alanda birbirlerini tamamlayıcı misyon üstlenen iki kavram olmasıdır.

İdeoloji anahtar kavramı verilen anahtar kavramlar içerisinde en az cevap verilen kavram olmuştur. İdeoloji anahtar kavramına yönelik toplam 316 cevap kavram yazıldığı görülmektedir. Bu kavramlar içerisinde en fazla tekrar eden “Düşünce” kavramıdır. Sonrasında ise sadece “Hedef” kavramı frekans bakımından kavram ağına kendisine yer bulabilmiştir.

Yazılan cümle örneklerine bakıldığında ise bilimsel bilgi içeren 5, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren cümle sayısı 36 dır. Bu cümle örnekler incelendiğinde ise öğrencilerin bilişsel düzeylerinin ideoloji anahtar kavramına yönelik istenilen düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca kavram yanılgısı içeren 7 cümle yazıldığı görülmektedir. Kavram yanılgısı içeren cümle örneklerine bakıldığında da ideolojiyi bir bilim dalı olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Bunun temel nedeni olarak kavrama yönelik yeterli bilgilerinin olmamasına karşılık kavramın sonunda yer alan -loji ekinin bilimsel çağrışım yapmasından kaynaklı olarak akıl yürütme yaptıkları söylenebilir. Sonuç olarak öğrencilerin ideoloji anahtar kavramına yönelik bilişsel düzeylerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Parti anahtar kavramına yönelik toplam 646 cevap kavram yazılmıştır. Bu cevap kavramlar içerisinde en fazla tekrar eden “Oy” kavramıdır. Bir diğer anahtar kavram olan “Seçim”

kavramında da ‘‘Oy’’ kavramı en fazla tekrar eden kavramdır. ‘‘Parti’’, ‘‘Seçim’’ ve ‘‘Oy’’ anahtar kavramlarının öğrencilerin bilişsel yapılarında birbirleriyle ilişkili kavramlar oldukları görölmektedir.

Yazılan cümle örnekleri bakıldığında bilimsel bilgi içeren 18, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren 39 cümle örneği yazılmıştır. Bu cümleler incelendiğinde öğrencilerin parti kavramı konusunda bilişsel düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ğrencilerin ‘‘Muhalefet’’ kavramının aksine ‘‘Parti’’ kavramını önemli ve destekleyici bir tutumla betimledikleri görölmektedir. Son olarak kavram yanılgısı içeren cümle örneklerine bakıldığında da öğrencilerin 16 adet kavram yanılgısı içeren cümle örneği yazdıkları görölmektedir. Bu cümle örneklerinde kavram yanılgısına düşmelerinin nedeni olarak ‘‘Parti’’ anahtar kavramını politik anlamının dışında sosyal anlamda kullanmaları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Son anahtar kavram olan ‘‘Sorumluluk’’ anahtar kavramına yönelik toplam 461 cevap kavram yazılmıştır. Bu cevap kavramlar içerisinde en fazla tekrar eden ‘‘Ders Çalışmak’’ tır. Sonrasında sırasıyla ‘‘Odamı Toplamak’’, ‘‘Okul’’, ‘‘İş’’ ve ‘‘Zorunluluk’’ şeklinde devam etmektedir. Verilen cevap kavramlar sonucunda oluşturulan kavram ağı sonucunda Sorumluluk anahtar kavramı herhangi bir diğeri anahtar kavramla ilişkilendirilmemiştir. Bu durumun başlıca nedeni ğrencilerin ‘‘Sorumluluk’’ anahtar kavramı denildiğinde bilişsel yapılarında politik sorumluluklarının yerine daha çok sosyal sorumluluklarının ön planda olmasından kaynaklıdır.

Verilen cümle örnekleri incelendiğinde ise bilimsel bilgi içeren 5, bilimsel olmayan ya da yüzeysel bilgi içeren 71 cümle örneği yazılmıştır. Bu cümle örneklerine bakıldığında da öğrencilerin politik bir sorumluluk bilincine sahip olmadıkları, sorumluluk denildiği zaman bilişsel yapılarında daha çok yapması gereken görev ve zorunlu işlerin algılandığı anlaşılmaktadır. Kavram yanılgısı içeren cümle örneği olarak ise sadece 3 cümle yazılmıştır. Bu cümle örnekleri de aynı şekilde öğrencilerin sorumluluk kavramını görev kavramı ile karıştırmalarından kaynaklıdır. Nitekim Sorumluluk bireyleri kendi bireysel inisiyatiflerine dayalı bir durum iken, görev kavramında bireylerin kendi iradeleri ve inisiyatiflerinden ziyade bir zorunluluk durumu mevcuttur.

Sonuç olarak bireylerin ‘‘Sorumluluk’’ anahtar kavramına yönelik bilişsel yapılarının yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

6.2. Öneriler

1. Öğrencilerin politik kavramların bilimsel ve teknik anlamlarını öğrenmeleri konusunda çalışmalar yapılabilir.
2. Özellikle okullarda politik konuların öğretimine çekingen davranan öğretmenlerin ve ailelerin tutumlarının değişmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.
3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan ve politik okuryazarlık becerisiyle ilişkili öğrenme alanları öğretilirken kavramların öğretimi üzerinde durulabilir.
4. Öğrencilerin politik okuryazarlık becerisi başta olmak üzere politik ve tartışmalı konuların öğretimi konusunda daha erken yaşlardan itibaren çalışmalar yapılabilir.
5. Politik okuryazarlık becerisi konusunda ileride yapılacak çalışmalarda öncelikle bireylerin kavram bilgilerinin ve kavram yanlışlarının ortaya çıkartılmasına dönük ön çalışmalar yapılabilir.
6. Politik okuryazarlık ve politik bilgi edinme aşamasında öğrencilerin temel bilgi kaynakları olarak medya ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle öğrencilere doğru politik bilgi edinmeleri noktasında politik okuryazarlık becerisini kazandırmaya yönelik çalışmalar yapılırken medya okuryazarlığı becerisiyle ilişkili bir biçimde çalışma yürütülmesi sağlanabilir.
7. Öğrencilerin politik okuryazarlık becerilerinin oluşması sürecinde aile, sosyoekonomik düzey ve cinsiyet gibi değişkenlerin ne derece etkili olduğu konusunda çalışmalar yapılabilir.
8. Öğrencilerin var olan kavram yanlışlarının tespit edilmesi noktasında diğer alternatif yöntemler olan yapılandırılmış grid, v diyagramları, kavram testleri, kavram haritaları ve görüşme kullanılabilir.
9. İleride yapılacak benzer bir çalışmalarda öğrencilerin ülke içi konular kapsamında yer alan kavramlar yerine özellikle dış sorunlar kapsamında gündemde olan ve tartışılan kavramlara yönelik bilişsel yapılarının tespiti konusunda çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2013). *Ulusların Düşüşü*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2020). *Dar Koridor*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Advisory Group on Citizenship. (1998). *Education for Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools*. London: Qualifications and Curriculum Authority.
- Ağaoğulları, M. A., & Köker, L. (1991). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. Ankara: İmge.
- Ahmad, F. (2006). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Akhan, O. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Politika Bilimine Yönelik Eğilimlerinin Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Akın, U., & Arslan, G. (2014). İdeoloji ve Eğitim: Devlet - Eğitim İlişkisine Farklı Bir Bakış. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 81-90.
- Akkoç, A. (2014). Yunan Demokrasisinin Kavramsal Yönü Ve Toplumsal Arka Planı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 31-42.
- Alkan, T. (1989). *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*. Ankara: Gündoğan.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. İstanbul: Metis.
- Aslan, H. M. (2019). *Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Becerilerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Aybay, R. (1998). "Teba-i Osmani"den "T.C. Yurttaş"na Geçişin Neresindeyiz? A. Ünsal içinde, *75 Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru* (s. 37-42). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Badlan, K. (2016). *Explorations into Young People's Political Literacy*, (Doktora Tezi), <https://proquest.com.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Bahar, M., & Özatlı, N. S. (2003). Kelime İletişim Test Yöntemi ile Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Canlıların Temel Bileşenleri Konusundaki Bilişsel Yapılarının Araştırılması. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 75-85.
- Bahar, M., Johnstone, A. H., & Sutcliffe, R. G. (1999). Investigation of Student's Cognitive Structure in Elementary Genetics Through Word Association Tests. *Journal of Biological Education*, 33(3), 134-141.
- Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S., & Bıçak, B. (2015). *Geleneksel-Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Pegem.
- Bal, S.M, & Gök, S. (2011). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Cumhuriyet, Saltanat ve Liderlik Kavramlarını Algılayışları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 1183-1198.
- Baltacı, C., & Uysal, M. T. (2012). Türkiye'de Bir Siyasal Sosyalleşme Aracı Olarak Ders Materyali: İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 177-194.
- Banks, J. A. (2008). Diversity, Group Identity, and Citizenship Education in a Global Age. *Educational Researcher*, 37(3), 129-139.
- Barber, B. (1995). *Güçlü Demokrasi*. İstanbul: Ayrıntı.
- Barrow, E. (1996). *Children's Understanding of Political Concepts*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://proquest.com> sayfasından erişilmiştir.
- Bartle, J. (2000). Political Awareness, Opinion Constraint and the Stability of İdeological Positions, 48(3), *Political Studies*, 467-484.
- Bochel, H. (2009). Political Literacy. M. McManus, & G. Taylor içinde, *Active Learning and Active Citizenship: Theoretical Contexts* (s. 150-168). Birmingham: C-SAP, University of Birmingham.
- Boix, C. (2011). Democracy, Development, and the International System. *American Political Science Review*, 105(4), 809-828.
- Bozdağ, Ç. (2017). *Türkiye'de Yeni Medya Kullanım Eğilimleri*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi.
- Brannen, S. J., Haig, C. S., & Schmidt, K. (2020). *The Age of Mass Protest: Understanding an Escalating Global Trend*. Washington, D.C.: Center For Strategic & International Studies.

- Brubaker, W. R. (2008). Fransa ve Almanya'da Göç, Vatandaşlık ve Ulus-Devlet: Karşılaştırmalı Bir Tarihsel Çözümleme. A. Kadioğlu içinde, *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* (s. 54-92). İstanbul: Metis.
- Cassel, C. A., & Lo, C. C. (1997). Theories of Political Literacy. *Political Behavior*, 19(4), 317-335.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. İstanbul: EDAM.
- Crick, B. (2000). *Essays on Citizenship*. London: Continuum Press.
- Crick, B. (2003). The English Citizenship Order 1999: Context, Content and Presuppositions. A. Lockyer, B. Crick, & J. Annette içinde, *Education for Democratic Citizenship: Issues of Theory and Practice* (s. 15-29). England: Ashgate Publishing Limited.
- Crick, B. (2007). Citizenship: The Political and The Democratic. *British Journal of Educational Studies*, 55(3), 235-248.
- Crick, B. (2012). *Demokrasi*. Ankara: Dost.
- Crick, B., & Heater, D. (2012). *Essays On Political Education*. New York: Routledge.
- Crick, B., & Porter, A. (1978). *Political Education and Political Literacy*. London: Longman.
- Çağla, C. (2010). *Yeni Başlayanlar İçin Siyaset Bilimi*. İstanbul: Omnia.
- Çaha, Ö. (2008). *Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi*. İstanbul: Plato Film.
- Çaha, Ö. (2017). *Sivil Toplum Sivil Topluma Karşı Sivil Toplumun Türkiye ve Dünyadaki Serüveni*. İstanbul: Mana.
- Çınar, Y. (2017). Uluslararası İlişkilerde Aydınlanma Faktörü. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 1-28.
- Çınar, M. (2019). *Coğrafya Lisans Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Dağ, N., Sözer, M. A., & Sel, B. (2015). Political Education in School. *Educational Research and Reviews*, 10(14), 1881-1887.
- Dahl, R. A. (2019). *Demokrasi Üzerine*. Ankara: Phoenix.
- Davies, I., Gregory, I., & Riley, S. C. (1999). *Good Citizenship and Educational Provision*. London: Falmer Press.
- Delli Carpini, M., & Keeter, S. (1996). *What Americans Know About Politics and Why It Matters*. New Haven, CT: Yale University Press.

- Demir, A. G. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siyaset Okuryazarlık Durumları (İnönü Üniversitesi Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Diamond, L. (1994). Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation. *Journal of Democracy*, 5(3), 4-17.
- Doğanay, A., Çuhadar, A., & Sarı, M. (2007). Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımcılık Düzeylerine Çeşitli Etmenlerin Etkisinin Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Bağlamında İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 13(2), 213-246.
- Dudley, R. L., & Gitelson, A. R. (2002). Political Literacy, Civic Education, and Civic Engagement: A Return to Political Socialization?, *Applied Developmental Science*, 6(4), 175-182.
- Ekici, G., Gökmen, A., & Kurt, H. (2014). Öğretmen Adaylarının "Bilgisayar" Konusundaki Bilişsel Yapılarının Belirlenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(3), 357-401.
- Ekici, Ö. (2018). *Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Engin, V. (2019). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarihi Devamlılık*. İstanbul: Yeditepe.
- Ercan, F., Taşdere, A., & Ercan, N. (2010). Kelime İlişkilendirme Testi Aracılığıyla Bilişsel Yapının ve Kavramsal Değişimin Gözlenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(2), 136-154.
- Erden, M. (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Arkadaş.
- Eroğul, C. (1999). *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*. Ankara: İmge.
- Erzen, M. Ü., & Yalın, B. E. (2011). Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine: Kültürden, Siyasal Toplumsallaşma, Örgütlenme ve Katılma Süreçlerine Yansımalar. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0(41), 49-61.
- Esen, B., & Gümüşçü, Ş. (2016). Rising Competitive Authoritarianism in Turkey. *Third World Quarterly*, 37(9), 1581-1606.
- Esendemir, Ş. (2008). *Türkiye'de ve Dünya'da Vatandaşlık: Eski Sorular, Yeni Arayışlar*. Ankara: Birleşik.
- Faiz, M. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siyaset Okuryazarlık Durumları*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Faiz, M. & Dönmez, C. (2016). Examining the Political Literacy Levels of Pre-Service Teachers According to Some Variables. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 3629-3642

- Fancett, V. S. (1971). How Concept Develop? B. K. Beyer, & A. N. Penna içinde, *Concepts in the Social Studies* (s. 82). Washington: National Council For The Social Studies.
- Flinders, M. V. (2015). The Problem with Democracy. *Parliamentary Affairs*, 69(1), 181-203.
- Fraser, N. (1997). *Justice Interruptus: Critical Reflections on the "Postsocialist" Condition*. New York: Routledge.
- Görmez, E. (2018). Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Politik Okuryazarlık Becerisi Bakımından Yeterliliği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(STEMES'18), 109-114.
- Gülalp, H. (2018). *Laiklik, Vatandaşlık, Demokrasi: Türkiye'nin Siyasal Kültürü Üzerine Çalışmalar*. İstanbul: Metis.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P., & Aygün, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Günel, H., & Kaya, R. (2016). Tarih Öğretmenlerinin Tartışmalı ve Hassas Konuların Öğretimi Sırasında Yaşadıkları Çekince ve Sorunlar (Erzurum Örneği). *Turkish History Education Journal*, 5(1), 44-73.
- Gündüz, M., & Gündüz, F. (2007). *Yurttaşlık Bilinci*. Ankara: Anı.
- Güneş, F. (2012). Bologna Süreci ile Yükseköğretimde Öngörülen Beceri ve Yetkinlikler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 1-9.
- Hablemitoğlu, Ş., & Özmete, E. (2012). Etkili Vatandaşlık Eğitimi İçin Bir Öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.
- Haldun, İ. (2018). *Mukaddime*. İstanbul: Dergah.
- Heater, D. (2004). *A History of Education for Citizenship*. London: Routledge.
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*. Ankara: İmge.
- Heper, M. (2006). Demokrasimizin Sorunları. *Doğu Batı*, (21), 159-168.
- Heper, M. (2018). *Türkiye'de Devlet Geleneği*. Ankara: Doğu Batı.
- Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeojiler: Bir Giriş*. İstanbul: Adres.
- Heywood, A. (2018). *Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*. Ankara: BB101 .
- Hobbes, T. (2019). *Leviathan*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Hyman, H. (1959). *Political Socialization - A Study In The Psychology of Political Behavior*. Illinois: The Free Press.
- Işıklı, M., Taşdere, A., & Göz, N. L. (2011). Kelime İlişkilendirme Testi Aracılığıyla Öğretmen Adaylarının Atatürk İlkelerine Yönelik Bilişsel Yapılarının İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 50-72.

- İnalcık, H. (1958). Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi - Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 13(2), 102-126.
- İnan, S. (2016). Çocuk ve Siyaset: Sosyal Bilgiler Dersinde (Okullarda) Siyaset Eğitimi -Bir Teorik Çerçeve Denemesi-. *V. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi (USBES) Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s. 38-46). Denizli: Pamukkale.
- İnan, S. (2016). *Genç Bilgi Siyaset*. İstanbul: Doğan Egmont.
- İnan, S., & Tarhan, Ö. (2018). Siyasetin Öğretimi ve Siyaset Okuryazarlığı. A. F. Ersoy, & H. Karaduman içinde, *Sosyal Bilgilerde Güncel Okumalar 1* (s. 31-52). Ankara: Anı.
- İnel, Y., & Ünal, A. İ. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Devlet ve Hükümet Kavramlarına Yönelik Bilişsel Yapılarının Tespiti. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi (ANKAD)*, 2(2), 1-13.
- Jackson, R. (1971). The Development of Political Concepts in Young Children. *Educational Research*, 14(1), 51-55.
- Kadioğlu, A. (2002). Türkiye'de Vatandaşlık ve Bireyleşme: İradenin Akıl Karşısındaki Zaferi. F. Keyman içinde, *Liberalizm, Devlet, Hegemonya* (s. 283-300). İstanbul: Everest.
- Kadioğlu, A. (2008). Sunuş. A. Kadioğlu içinde, *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* (s. 11-12). İstanbul: Metis.
- Kadioğlu, A. (2008). Türkiye'de Vatandaşlığın Anatomisi. A. Kadioğlu içinde, *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* (s. 169). İstanbul: Metis.
- Kadioğlu, A. (2008). Vatandaşlık: Kavramın Farklı Anlamları. A. Kadioğlu içinde, *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* (s. 21). İstanbul: Metis.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar - Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim.
- Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler*. Ankara: Nobel.
- Karpat, K. (2006). *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*. Ankara: İmge.
- Kartal, F. (2010). Dışlayıcı Bir Kurum Olarak Yurttaşlığın Evrimi: Polis'ten Küresel Düzene. *Yurttaşlık Tartışmaları: Yeni Yaklaşımlar* (s. 11-56). içinde Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Kaya, B. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Algıları ile Politik İlgi ve Katılımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Doktora Tezi), <https://tez.yok.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

- Keyman, F. (2004). Türkiye'de ve Avrupa'da Sivil Toplum. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferansı* (s. 1-34). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Kılıç, R., & Demirçelik, M. (2011). Mülkiyet Kavramının Tarihsel Gelişimi Sürecinde Ortaçağ ve Reform Hareketi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 181-190.
- Kışlalı, A. T. (1987). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu .
- KONDA ve İstanbul Politikalar Merkezi. (2016). *Vatandaşlık Araştırması*. İstanbul: KONDA.
- Kongar, E. (1981). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplum Yapısı*. İstanbul: Remzi.
- Kruse, R. (2018). Democratic Literacy - Concept and its Relevance for the Explanation of the Persistence and Functionality of Liberal Democracies. *ECPR General Conference Universitat Hamburg* (s. 1-22). Hamburg: University of Hamburg.
- Kuş, Z. (2013). Politik Okuryazarlık ve Aktif Vatandaşlık. E. Gençtürk, & K. Karatekin içinde, *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* (s. 207-229). Ankara: Pegem.
- Kuş, Z. (2015). Political Literacy Status of Pre-Service Social Studies Teacher. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 177(2015), 197-202
- Kuş, Z. & Tarhan, Ö. (2016). Political Education in Social Studies Classrooms: A Perspective From Turkey. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(3), 464-483.
- Kuş, Z. (2019). Politik Okuryazarlık. B. Aksoy, B. Akbaba, & B. Kılcan içinde, *Sosyal Bilgilerde Beceri Öğretimi* (s. 445-468). Ankara: Pegem.
- Kuş, Z. (2020). *Türkiye'de ve Dünya'da Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Küçükömer, İ. (2013). *Batıllaşma ve Düzenin Yabancılaşması*. İstanbul: Profil.
- Kymlicka, W. (2020). *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. İstanbul: Ayrıntı.
- Levitsky, S. & Ziblatt, D. (2018). *Demokrasiler Nasıl Öler?* Konya: Salon .
- Lipson, L. (1978). *Politika Biliminin Temel Sorunları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Lührmann, A., & Lindberg, S. I. (2019). A Third Wave of Autocratization Is Here: What Is New About It? *Democratization*, 26(7), 1095-1113.
- Machiavelli, N. (2018). *Prens*. İstanbul: Can.
- Macit, M. H. (2016). İdeoloji Üzerine Felsefi Bir Değerlendirme. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 26(26), 29-36.

- Maerz, S. F., Lührmann, A., Hellmeier, S., Grahn, S., & Lindberg, S. I. (2020). State of the World 2019: Autocratization Surges – Resistance Grows. *Democratization*, 27(6), 909-927.
- Maitles, H. & Deuchar, R. (2004). Why Are They Bombing in Iraqis?: Political Literacy Among Primary Pupils. *Improving Schools, Sage Publications*, 7(1), 97-105.
- Mardin, Ş. (2000). Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez - Çevre İlişkileri. E. Kalaycıoğlu, & A. Y. Sarıbay içinde, *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme* (s. 79-104). İstanbul: Alfa.
- Marshall, T. H., & Bottomore, T. (2006). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Mclaren, P. L. (1988). On Ideology and Education: Critical Pedagogy and the Politics of Empowerment. *Social Text*, 19(20), 153-185.
- McNaughton, A.H. (1982). Cognitive Development, Political Understanding and Political Literacy. *British Journal of Educational Studies*, 30(3), 264-279
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mesleki Yeterlilik Kurumu. (2015). *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*. <https://www.myk.gov.tr/index.php/tr/turkiye-yeterlilikler-cercevesi> adresinden erişilmiştir.
- Mısırlı Özsoy, A. (2010). *8th Grade Students' Perceptions of Civic Issues And Participation in Electoral, Political And Civic Activities*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Miessen, M. (2010). *Katılım Kabusu*. İstanbul: Metis.
- Mill, J. S. (2017). *Demokratik Yönetim Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Pinhan.
- Müller, J.-W. (2018). *Popülizm Nedir?* İstanbul: İletişim.
- Öktem, K., & Akkoyunlu, K. (2016). Exit from Democracy: Illiberal Governance in Turkey and Beyond. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), 469-480.
- Önal, G. (2019). Vatandaşlık ve Sivil Toplum. C. Öztürk, Z. İbrahimoğlu, & G. Yıldırım içinde, *21. Yüzyılda Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi* (s. 171). Ankara: Pegem.
- Önal, G., Öztürk, C., & Kenan, S. (2018). Öğretmenlerin Gözüyle İngiltere’de Vatandaşlık Eğitimi. *Eğitim ve Bilim*, 43(196), 243-256.
- Özbudun, E. (2015). Turkey’s Judiciary and the Drift Toward Competitive Authoritarianism. *The International Spectator*, 50(2), 42-55.

- Öztan, G.G. (2019). *Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Öztürk, C., İbrahimoglu, Z., & Yıldırım, G. (2019). Giriş. C. Öztürk, Z. İbrahimoglu, & G. Yıldırım içinde, *Kuramsal Temeller ve Güncel Tartışmalar Işığında 21. Yüzyılda Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi* (s. 1-10). Ankara: Pegem.
- Patrick, J. J. (1967). *Political Socialization Of American Youth - A Review Of Research With Implications For Secondary School Social Studies*. Washington: National Council for the Social Studies.
- Phillips, A. (1998). *The Politics of Presence*. Oxford: Oxford University Press.
- Platon. (2020). *Devlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Polat, S. & Çalış, A. (2019). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Bazı Kavramların Algılanışları ve Kavram Yanılgıları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (Özel Sayı), 2057-2072.
- Pykett, J. (2007). Making Citizens Governable? The Crick Report as Governmental Technology. *Journal of Education Policy*, 22(3), 301-319.
- Rafni, A. & Suryanef, S. (2017). Roles of Democratic Volunteers in Developing Political Literacy. *Mimbar: Jurnal Sosial dan Pembangunan*, 33(1), 74-80
- Repucci, S. (2020). The Leaderless Struggle For Democracy. *Journal of Democracy*, 31(2), 137-151.
- Ross, A. (1984). Developing Political Concepts and Skills in the Primary School. *Educational Review*, 36(2), 131-139.
- Sandahl, J. (2020). Social Studies Education From the Socialisation, Qualification, and Subjectification Perspectives: A Proposed Synthesis. N. N. Kristensen içinde, *Political Identity and Democratic Citizenship in Turbulent Times* (p. 186-202). Denmark: Information Science Reference.
- Sarıbay, A. Y. (2000). Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum. E. Kalaycıoğlu, & A. Y. Sarıbay içinde, *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme* (s. 447- 461). İstanbul: Alfa.
- Sarıbay, A. Y., & Ögün, S. S. (1999). *Politikbilim*. İstanbul: Alfa.
- Sarıyer, Ö. (2015). *Erken Dönem Politik Sosyalleşme ve ‘‘Çocuklar İçin Demokrasiyi Yaşamayı Öğrenme Ölçeği’’nin Türk Örneğine Uyarlanması*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> adresinden erişilmiştir.

- Savcı, B. (1963). Bir Siyasi Eğitimin Unsurları Prensipleri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 61-69.
- Serbestoğlu, İ. (2011). Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, (29), 193-214.
- Simon, J. & Merrill, B. D. (1998). Political Socialization in the Classroom Revisited: The Kids Voting Program. *The Social Science Journal*, 35(1), 29-42
- Stevens, O. (1977). *The Development of Political Concepts in Children Ages Seven and Eleven Years*. (Doktora Tezi). <https://proquest.com.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, E. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı*. Ankara: Anadol.
- Şan, S. (2019). Etkin Vatandaş Olma Yolunda Okuryazar Olmak: Politik Okuryazarlık ve Hukuk Okuryazarlığı. C. Öztürk, Z. İbrahimoglu, & G. Yıldırım içinde, *Kuramsal Temeller ve Güncel Tartışmalar Işığında 21. Yüzyılda Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi* (s. 219-238). Ankara: Pegem.
- Tanilli, S. (2006). *Uygarlık Tarihi*. İstanbul: Alkım.
- Tanör, B. (2014). *Osmanlı - Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Tarhan, Ö. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Politik Okuryazarlığa İlişkin Görüşleri, *The Journal of Academic Social Science*. 3(9), 649-669
- Tarhan, Ö. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Siyaset Okuryazarlık Düzeyleri ve Temel Siyaset Bilimine İlişkin Görüşleri*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Taylor, C. (1994). The Politics of Recognition. A. Gutmann içinde, *Multiculturalism* (s. 25-73). Princeton: Princeton University Press.
- Tezcan, M. (2015). Eğitimin Toplumsal Temelleri. V. Sönmez içinde, *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 83-106). Ankara: Anı.
- Tilly, C. (2014). *Demokrasi*. Ankara: Phoenix.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Tokgöz, O. (1978). Siyasal Toplumsallaşmada Kitle Haberleşme Araçlarının Yeri ve Önemi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 33(3), 79-92.
- Touraine, A. (1995). *Modernliğin Eleştirisi*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Touraine, A. (1997). *Demokrasi Nedir?*. İstanbul: Yapı Kredi.

- Turan, İ. (2020). Sosyal Bilimi ve Sosyal Bilimciyi Düşünürken. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 145-153.
- Turner, B. (1993). *Citizenship and Social Theory*. London: Sage.
- Turner, B. (2008). Bir Vatandaşlık Kuramının Anahatları. A. Kadioğlu içinde, *Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara* (s. 122). İstanbul: Metis.
- Türkiye Raporu. (2021, Haziran 15). *Siyasi Olayların Takip Kanalları*. İstanbul Ekonomi Araştırma ve Danışmanlık: <https://www.turkiyeraporu.com/arastirma/siyasi-olaylarin-takip-kanallari-1863/> adresinden erişilmiştir.
- TDK. (2020). Cumhuriyet. 18 Kasım 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- TÜBA. (2011). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü Sosyal Bilimler*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Ülgen, P. (2010). Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış. *Mukaddime*, 1(1), 1-18.
- Ünsal, A. (1998). Yurttaşlık Zor Zanaat. A. Ünsal içinde, *75 Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru* (s. 1-36). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Üstel, F. (2008). *"Makbul Vatandaş"ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim.
- Variety of Democracy (V-Dem) Institute at the University of Gothenburg. (2020). *Autocratization Surges – Resistance Grows. Democracy Report*. Sweden: V-Dem Institute.
- Warren, M. E. (2011). Civil Society and Democracy. M. Edwards içinde, *The Oxford Handbook of Civil Society* (s. 377-390). Oxford: Oxford University Press.
- Yeşilorman, M. (2003). Siyasallaşma Sürecinin Yeniden Keşfi: Siyasal Eğitim Kavramına Kuramsal Bir Giriş. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(28), 23-47.
- Yeşilorman, M. (2004). *Çocuğun Siyasal Dünyası: Siyasal Sosyalleşmenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Temelleri*. Adana: Nobel.
- Yılmaz, K., & Çeltikçi, C. (2013). İlköğretim 3. Sınıf Öğrencilerine Soyut ve Çok Boyutlu Kavramların Kazandırılması: Bir Eylem Araştırması. *Turkish Studies*, 8(6), 895-924.
- Yılmaz, K., & Çolak, R. (2011). Kavramlara Genel Bir Bakış: Kavramların ve Kavram Haritalarının Pedagojik Açından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 185-204.

- Yılmaz, N. (2013). Sosyalleşme Sürecinin Siyasallaşma Boyutu. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 319-331.
- Zakaria, F. (1997). The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*, 76(6), 22-43.
- Zakaria, F. (2014). *Özgürlüğün Geleceği: Yurtta ve Dünyada İlliberal Demokrasi*. İstanbul: Kırmızı.

EKLER

EK-1 Araştırma İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 12.11.2019-E.46200



T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.22245398
Konu : Araştırma İzni

11.11.2019

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) 22.10.2019 tarihli ve 35251 sayılı yazınız.

Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Mehmet YAVAŞ'ın "**Ortaokul Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Kavramlarına İlişkin Bilişsel Yapılarının Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) Aracılığıyla İncelenmesi**" konulu çalışması kapsamında İlimize bağlı ekli listedeki okullarda uygulama talebi ilgi (b) Genelge çerçevesinde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, söz konusu araştırmanın Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ölçme araçlarının; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde okul ve kurum yöneticilerinin sorumluluğunda gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Turan AKPINAR
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Dağıtım:
Gereği:
Gazi Üniversitesi

Bilgi:
Çankaya, Yenimahalle, Mamak
Altındağ İlçe MEM

Adres: Emniyet Mah. Alpansan Türkes Cad. 4/A
Yenimahalle/ANKARA
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: istic06@meb.gov.tr

Bilgi için: D. KARAGÜZEL

Tel: 0 (312) 212 36 00
Faks: 0 (312) 221 02 16

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden ed6b-2f20-3116-8d0d-81fc kodu ile teyit edilebilir.

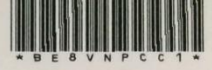
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-2 Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 13.01.2020-E.5396



T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Ölçme Değerlendirme Etik Alt Çalışma Grubu



Sayı : 91610558-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 27.11.2019 tarihli ve 149442 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet YAVAŞ'ın, Doç.Dr. Bülent AKBABA'nın** danışmanlığında yürüttüğü **"Ortaokul Öğrencilerinin Politik Okuryazarlık Kavramlarına İlişkin Bilişsel Yapılarının Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) Aracılığıyla İncelenmesi"** adlı tez çalışması ile ilgili konu Kurulumuzun 07.01.2020 tarih ve 01 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mehtap ÇAKAN
Kurul Başkanı

Araştırma Kod No: 2020-28

Ek: 1 Liste



Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :<http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/>

Bilgi için :Esengül BOŞNAK
Birim Evrak Sorumlusu
Telefon No:03122022666

EK-3 Kelime İlişkilendirme Testi (KİT)

KELİME İLİŞKİLENDİRME TESTİ

Sevgili öğrenciler, bu form sizlerin politik okuryazarlık becerisi kavramlarına yönelik sahip olduğunuz algıları ortaya çıkartmak için hazırlanmıştır ve araştırma dışında herhangi bir amaç için kullanılmayacaktır. Lütfen formda yer alan anahtar kavramlar hakkında aklınıza ilk gelen kelimeyi ve cümleyi yazınız. Verilen her anahtar kavram için cevaplama süreniz 60 saniyedir. Sayfayı değiştirin uyarısından sonra sonraki sayfaya geçiniz ve verilen anahtar kavramları aynı yöntem ve süre içerisinde doldurmaya devam ediniz. Teşekkür ederim.

Mehmet YAVAŞ

Cinsiyetiniz

Sınıfınız ve Şubeniz:

Kız: ☐

Erkek: ☐

ÖRNEK:

BAYRAK	Kırmızı
BAYRAK	Şehit
BAYRAK	Bağımsızlık
BAYRAK	Ay yıldız
BAYRAK	Türkiye
BAYRAK	Kahramanlık
BAYRAK	Yarışma
BAYRAK	Vatan

İlgili Cümle: Bayrak bağımsızlığımızın simgesidir.



GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..